

“...กฐินพระราชทานเป็นเครื่องแสดงถึงพระบรมราชูปถัมภ์ต่อพระบวรพุทธศาสนาที่แผ่ไปยังวัดวาอารามทั้งหลาย กระจายไปทั่วพระราชอาณาจักร พร้อมทั้งพระมหากษัตริย์คุณที่โปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่พสกนิกร ต่างบุคคล ต่างองค์กร ที่มีโอกาสได้รับผ้าพระกฐินพระราชทานไปบำเพ็ญกุศลตามศรัทธาของตน พร้อมทั้งเป็นเครื่องหมายแห่งความจงรักภักดีของประชาราษฎร์ซึ่งมีความปลาบปลื้มใจในการที่ได้มีโอกาสโดยเสด็จพระราชกุศล กล่าวโดยสรุปว่าเป็นสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างองค์พระมหากษัตริย์ และพระพุทธศาสนา กับประชาราษฎร์ทั่วแผ่นดิน...”

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)
คำปรารภ

หนังสือ รัฐศาสตร์เพื่อชาติ VS รัฐศาสตร์เพื่อโลก, หน้า ค

กฐินพระราชทานแรก

ที่

วัดญาณเวศกวัน

นับแต่เป็นพระอารามหลวง

๐

พระเมธีวชิรกวี

(นพพร อริยาโณ)

พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

วัดญาณเวศกวัน

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

กฐินพระราชทานแรกที่วัดญาณเวศกวัน : นับแต่เป็นพระอารามหลวง

© พระเมธีวชิรกวี (นพพร อริยาโณ)

ISBN 978-616-629-311-1

พิมพ์ครั้งที่ ๑ - กันยายน ๒๕๖๘

๑,๐๐๐ เล่ม

อนุสรณ์ในโอกาสที่ นายบุญฤทธิ์ ศรีวระมย์
อัญเชิญผ้าพระกฐินพระราชทานมาทอดถวาย
ณ วัดญาณเวศกวัน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
วันอาทิตย์ที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

ออกแบบปก : พระครูวินัยธรชัยศ พุทธิวิโร

ที่พิมพ์ : เจริญดีมั่นคงการพิมพ์
๕๕/๔ ถนนเลียบคลองภาษีเจริญฝั่งเหนือ ซอย ๑๐
แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพฯ ๑๐๑๖๐
โทร. ๐๒ ๔๘๙ ๑๔๓๑ โทรสาร ๐๒ ๔๘๙ ๑๔๓๐

ที่ติดต่อ : วัดญาณเวศกวัน
ตำบลบางกระทีก อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม ๗๓๒๑๐ โทร. ๐๙๕ ๖๒๕ ๖๙๕๕

อนุโมทนา

เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๖๘ นี้ ได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกวัดญาณเวศกวัน เป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งแต่วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๘

แต่ในเวลายาวนานสืบมาจนถึงเวลานั้น เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน มิได้ประจำอยู่ที่วัด เนื่องจากมีอาพาธสำคัญเรื้อรัง ได้ไปพักรักษาตัวอยู่ในชนบท โดยเฉพาะในช่วงต้นปี ๒๕๖๘ นั้น ได้ประสบอุบัติเหตุล้ม กระดูกสันหลังยุบไปบ้าง และไปพักฟื้นอาพาธอยู่ห่างไกล จะยังมาประจำอยู่ที่วัดญาณเวศกวันไม่ได้เป็นเวลายาวนานอย่างไม่อาจกำหนดกาลได้

ในฐานะที่เป็นพระอารามหลวง กฐินที่จะมาทอดที่วัดนี้ จะต้องเป็นกฐินพระราชทาน ซึ่งสังฆะที่รับถวายกฐินพระราชทานนั้น ต้องมีพระราชาคณะ เป็นประธานสงฆ์ ซึ่งจะทำหน้าที่นำอนุโมทนา โดยเฉพาะในการถวายอดิเรก

โดยปรารภว่า พระเมธีวชิรกี (นพพร อริยาโณ ป.ธ.๙) แห่งวัดอรุณราชวราราม แต่เดิมนั้น ได้อุปสมบทอยู่ที่วัดญาณเวศกวัน และบัดนี้ ดำรงฐานะพระราชาคณะ เป็นพระเถระผู้ใหญ่รูปหนึ่ง แห่งพระอารามหลวงชั้นเอกนั้น เป็นผู้ชำนาญในศาสนกิจ ทั้งงานบริหาร และการศึกษา รู้การทั้งปวงที่เนื่องด้วยกฐินพระราชทาน

จึงได้ขออนิมิตพระเมธีวชิรกี มาจำพรรษาที่วัดญาณเวศกวัน เพื่อจะได้เป็นหลักที่จะแนะนำฝึกซ้อมพระสงฆ์วัดญาณเวศกวันนั้น ให้ถนัดพร้อมเจนสรรพกิจพิธี และเป็นประธานสงฆ์ที่จะนำอนุโมทนา และถวายอดิเรก ในการรับกฐินพระราชทาน ที่จะมีทานบตัญญูเชิญมา และเมื่อไม่ติดขัดอะไร ก็จะได้อยู่ประจำสำนักวัดญาณเวศกวัน ในการเจริญศาสนกิจทั้งหลาย เพื่อความมั่นคงงอกงามของวัด ของพระศาสนา และเพื่อประโยชน์สุขของมวลประชาสืบต่อไป

ท่านเจ้าคุณพระเมธีวชิรกี เมื่อได้มาพำนักที่วัดญาณเวศกวัน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๖๘ ก็ได้แนะนำฝึกซ้อมพระสงฆ์ วัดญาณเวศกวัน ในการที่จะรับกฐินพระราชทานอย่างเป็น ระเบียบเรียบร้อย สมบูรณ์ตามกระบวนวิธี พร้อมกันนั้น ก็ได้เจริญ วิหารธรรม ด้วยการเรียบเรียงหนังสือ กฐินพระราชทานแรก ที่วัดญาณเวศกวัน : นับแต่เป็นพระอารามหลวง

หนังสือ กฐินพระราชทานแรกที่วัดญาณเวศกวัน : นับแต่ เป็นพระอารามหลวง นี้ มิใช่จะเป็นคู่มือของพระสงฆ์ ในการเข้า พิธีรับกฐินพระราชทานอย่างดีเท่านั้น แต่เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ เรื่องวัดญาณเวศกวัน เรื่องวัดวาอารามทั่วไป และเรื่องกฐินทั้งหมด ที่เดียว

หนังสือนี้เล่าความเป็นมาของวัดญาณเวศกวัน ตั้งแต่เกิด ขึ้นมา จนได้มีฐานะเป็นพระอารามหลวง บอกเล่าเรื่องวัดวาอาราม ทั้งหลายที่เป็นสภาพของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งจำแนกเป็นวัดราษฎร์และพระอารามหลวง และการที่จะมีผู้ อัญเชิญกฐินพระราชทานมาทอดที่พระอารามหลวง

ค

โดยเฉพาะเรื่องกฐิน หนังสือนี้เรียกได้ว่าอธิบายอย่างเต็มความตามหลัก ทั้งที่เป็นเรื่องของพระวินัยตามพุทธบัญญัติ และเรื่องกฐินพระราชทานที่อัญเชิญมาทอด ณ พระอารามหลวงนั้น

หนังสือนี้อธิบายกระบวนการวิธีปฏิบัติ ทั้งในส่วนที่เป็นสังฆกรรมตามพระวินัย และวิธีปฏิบัติที่เป็นไปตามโบราณราชประเพณี โดยเฉพาะส่วนที่เป็นประเพณีพิเศษ คือ อนุโมทนาพิธี และการถวายอดิเรกของประธานสงฆ์ และวิธีปฏิบัติของพระสงฆ์ ในการกรานกฐินพระราชทานนั้น ตลอดจนวิธีปฏิบัติของเจ้าภาพและผู้ร่วมพิธีในการอัญเชิญกฐินพระราชทานนั้นมาทอด จนเสร็จการ

ขออนุโมทนาท่านเจ้าคุณพระเมธีวชิรกวี (นพพร อริยาโณ ป.ธ.๙) ที่ได้มีเมตตาอนุทัย มาฟานักปฏิบัติศาสนกิจอำนวยให้พระสงฆ์วัดญาณเวศกวัน ดำเนินกิจและพิธีทั้งหลาย ได้เรียบร้อยพร้อมเพรียง ที่จะดำเนินไปในความเป็นพระอารามหลวง และได้นิพนธ์หนังสือเรื่อง *กฐินพระราชทานแรกที่วัดญาณเวศกวัน : นับแต่เป็นพระอารามหลวง* นี้ไว้ อันจะเป็นทั้งประวัติของพระอารามนี้ และเป็นคู่มือในการปฏิบัติศาสนกิจสืบต่อไป

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต)

๒๗ กันยายน ๒๕๖๘

คำนำ

หนังสือ กฐินพระราชทานแรกที่วัดญาณเวศกวัน : นับแต่
เป็นพระอารามหลวง เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นพรรษาและเสร็จในตอนท้าย
พรรษา พ.ศ. ๒๕๖๘ ณ วัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม

จุดมุ่งหมายของหนังสือนี้ ในชั้นเดิม ผู้เขียนประสงค์จะให้
เป็นงานพิเศษสำหรับเป็นเครื่องอยู่ คือเป็นอุบายยึดใจไว้ตลอด
พรรษา เพราะได้ย้ายที่อยู่จากวัดในกรุงเทพฯ ออกมาอยู่ในวัดที่
ชานเมือง และงานนั้นก็ควรเป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาวรรณีย์
เป็นประโยชน์แก่วัดญาณเวศกวัน และถ้าทำให้สำเร็จได้ทัน ก็อาจจะ
มีจุดมุ่งหมายขยายออกไปถึงการได้ร่วมบำเพ็ญบุญกุศล โดยเสด็จ
พระราชกุศลในการที่ นายบุญฤทธิ์ ศรีวะรัมย์ รับพระราชทาน
ผ้าพระกฐินน้อมนำมาถวายแด่สังฆะวัดญาณเวศกวัน ในวันอาทิตย์
ที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๘ นี้ด้วย

กฐินพระราชทาน นอกจากจะมีความสำคัญในฐานะเป็นที่
ปรากฏตัวของสามัคคีธรรมในสังฆะแล้ว ยังแสดงถึงพระราชศรัทธา
ตั้งมั่นในพระรัตนตรัยแห่งสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์
ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ และพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกร
ที่ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินไปทอดถวายตามวัดวาอารามต่างๆ

ด้วยอำนาจแห่งบุญญฤทธิ์อันเกิดจากกฐินทานกิจที่สมเด็จพระ
บรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำ
ผ้าพระกฐินพระราชทานมาถวายแด่สังฆะ พร้อมทั้งสรรพคุณจริยา
สัมมาปฏิบัติที่พุทธบริษัทได้บำเพ็ญโดยเสด็จพระราชกุศลนี้
จึงเป็นไปเพื่อความดำรงมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาอันจะพาผู้ปฏิบัติ
ให้ถึงความเจริญสุขเกษมสันต์ ตลอดจรรีฎฐิติกาลเทอญ.

พระเมธีวชิรกวี (อริยภาโณ)

๑๖ กันยายน ๒๕๖๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
อนุโมทนา	ก
คำนำ	ง
สารบัญ	จ
กฐินพระราชทานแรกที่วัดญาณเวศกวัน :	
นับแต่เป็นพระอารามหลวง	๑
บทนำ	๑
(๑) กว่าจะเป็นวัดญาณเวศกวัน	๕
จากวัดพิเรนทร์ แล้วหลีกเส้นไปแดนไพร	๕
สถานพำนักสงฆ์ศาลากลางสระ	๗
สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม	๑๒
วัดญาณเวศกวัน	๑๓
สังฆสถานวิเวกภาวัน	๑๙
วัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง	๓๐
ประกาศในราชกิจจานุเบกษา	๓๐
มหาเถรสมาคมรับทราบ	๓๓
พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช	๓๔
ภาวการณ์วัดญาณเวศกวัน	๓๕
(๒) พระอารามหลวง รมณีสถานของปวงชน	๓๙
ประเภทของวัด	๓๙
การเรียกชื่อพระอารามหลวง	๔๘
สถิติเกี่ยวกับวัดในประเทศไทย	๕๐
รมณีสถาน	๕๒

เรื่อง	หน้า
(๓) กฐิน : สมุหบัญชีส่งเสริมสร้างสามัคคี	๕๕
ความเป็นมาของกฐิน	๕๖
ความหมายของกฐิน	๕๘
ผู้ถวายผ้ากฐิน	๖๑
บุคคลผู้ควรกรานกฐิน	๖๑
ธรรมแห่งบุคคลผู้ควรกรานกฐิน	๖๔
ชนิดของกฐิน	๙๗
กฐินหลวง	๙๘
กฐินพระราชทาน	๙๙
กฐินต้น	๑๐๐
กฐินราษฎร์	๑๐๑
พิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทาน	๑๐๒
กฐินเสริมสร้างสามัคคี	๑๐๓
กฐินพระราชทาน ประสานชนให้ถึงธรรม	๑๐๕
(๔) อนุโมทนาพิธีและการถวายอดิเรก	๑๑๓
อนุโมทนาพิธี	๑๑๓
เกณียาอนุโมนาคาถา	๑๑๔
ธรรมเนียมการใช้เกณียาอนุโมนาคาถา	๑๑๖
ความเป็นมาของเกณียาอนุโมนาคาถา	๑๑๘
สาวิตตีฉันท และอริยวินัยสาวิตตีฉันท	๑๒๐
กาลทานสุดตคาถา	๑๒๓
การถวายอดิเรก	๑๒๖

เรื่อง	หน้า
(๕) วิธีกรานกฐินพระราชทาน	๑๓๙
ข้อปฏิบัติเบื้องต้น	๑๔๓
ข้อปฏิบัติของประธานพิธี	๑๔๕
ขั้นตอนการถวายและรับผ้าพระกฐินพระราชทาน	๑๔๕
วิธีถือพัดยศ	๑๕๒
คำอပ်โลกนัฏฐิน	๑๕๓
กรรมวาจาให้ผ้ากฐิน	๑๕๕
บทอนุโมทนา	๑๕๖
เกณียานุโมทนาคาถา	๑๕๗
กาลทานสูตรตคาถา	๑๕๘
ชยปริตตคาถา	๑๕๘
บทถวายอดิเรก	๑๕๙
วินัยกรรมเนื่องด้วยกฐิน	๑๖๐
การกรานและอนุโมทนากฐิน	๑๖๑
คำกล่าวถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน	๑๖๒
ภาคผนวก	๑๖๓
รายนามพระสงฆ์สมณศักดิ์วัดญาณเวศกวัน	๑๖๓
งานการประพันธ์ งานแปล และรวบรวม-เรียบเรียง	๑๖๗
ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งวัดในพระพุทธศาสนา	๑๖๙
ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานวิสุงคามสีมา	๑๗๐
แก้คำผิด ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี	๑๗๖
ประกาศยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง	๑๗๗

เรื่อง

มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๙/๒๕๖๘
 แจ้งภาวะการณ์ของวัดญาณเวศกวัน
 ลำดับพัทธศัสมณศักดิ์

หน้า

๑๗๙
 ๑๘๑
 ๑๘๓

กฐินพระราชทานแรกที่วัดญาณเวศกวัน

นับแต่เป็นพระอารามหลวง

บทนำ

พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน สืบเนื่องมาจากการบำเพ็ญบุญกุศลของพุทธบริษัทที่เกี่ยวข้องกับพระวินัยของพระภิกษุ และเกี่ยวข้องกับโบราณราชประเพณี

ในเบื้องต้นจึงควรถวายพระพรอนุโมทนาในพระราชกุศลที่สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทราชสมภารพระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ กอปรด้วยพระราชศรัทธา ทรงพระมหาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่กระทรวง กรม หน่วยงาน องค์กร คณะบุคคล และเอกชนที่มีจิตศรัทธาน้อมนำผ้าพระกฐินพร้อมบริวารพระกฐินไปทอดถวาย ณ พระอารามหลวง และวัดต่างๆ ทว่าราชอาณาจักรซึ่งเป็นไปตามราชประเพณี อันเป็นเครื่องแสดงถึงพระราชศรัทธาต่อพระรัตนตรัยในพระองค์ผู้ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

ในช่วงเวลาแห่งการกฐินทาน พ.ศ. ๒๕๖๘ นี้ นายบุญฤทธิ์ ศรีวะรมย์ วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ สังกัดกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม และครอบครัว ได้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินพร้อมบริวารพระกฐิน น้อมนำมาทอดถวาย ณ ท่ามกลางสงฆ์ วัดญาณเวศกวัน ในวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๘ ด้วยศรัทธาแน่นแฟ้น และถือว่าได้เป็นประธานของบรรดาพุทธบริษัท โยมญาติมิตร สาธุชนทั้งหลาย ซึ่งร่วมทำบุญกฐินโดยเสด็จพระราชกุศล

การนี้ นับเป็นกฐินพระราชทานแรกแห่งวัดญาณเวศกวัน นับตั้งแต่มิประกาศในราชกิจจานุเบกษา เรื่อง ยกวัตรราษฎร์เป็น พระอารามหลวง ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๘

ความจริงที่วัดญาณเวศกวันนี้ เท่าที่ทราบก็ว่า มีการทอดกฐินมานานและหลายครั้งแล้ว คือนับตั้งแต่มีวัดนี้ ก็มีการทอดกฐินรวมศรัทธามาเป็นประจำทุกปี และเคยมีผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินพระราชทานมาถวายแก่พระสงฆ์วัดนี้บ้างแล้ว

ดังที่ปรากฏว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ พลโท นายแพทย์อำรุงรัตน์ แก้วกาญจน์ พร้อมญาติมิตร ได้อัญเชิญผ้าพระกฐินพระราชทานมาทอดถวายที่วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

ในบางปีมีเจ้านายเสด็จถวายพระกฐินพระราชทานด้วย คือ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ โรงเรียนจิตรลดาได้จัดพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๙ ในโอกาสนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระอิสริยยศขณะนั้น) นอกจากจะเสด็จฯ ทรงเป็นประธานเปิดหอธรรมญาณเวศกัธรรมสมุจยแล้ว ก็ทรงเป็นประธานในพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานที่โรงเรียนจิตรลดาขอรับพระราชทานมาถวายนั้นด้วย

ฉะนั้น การทอดถวายผ้าพระกฐินพระราชทานในปี ๒๕๖๘ นี้ จึงไม่ใช่กฐินพระราชทานแรกที่วัดญาณเวศกวันนี้จริง แต่เป็นกฐินพระราชทานแรกที่วัดญาณเวศกวัน นับแต่เป็นพระอารามหลวง

หนังสือนี้ เป็นเรื่องเล่า ซึ่งค่อนข้างไปทางวิชาการหน่อย บางแห่งจึงมีเชิงอรรถบอกอาศตสถานคือแหล่งที่มาไว้ อาจจะทำให้มองเห็นว่า รุ่งรัง แต่ก็มุ่งหมายว่าจะบอกแหล่งสืบค้นสำหรับผู้สนใจหลักฐานคือ คัมภีร์อันเป็นต้นแหล่งที่มาแห่งเรื่องที่กำลังแสดงอยู่นั้น

หวังว่า เมื่ออ่านเรื่องนี้แล้ว ท่านผู้อ่านจะได้ทราบความเป็นมาแห่งวัดญาณเวศกวัน ซึ่งพ่วงไปถึงศาลากลางสระ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม และสังฆสถานวิเวกภาวันด้วย ทั้งได้ทราบความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพระอารามหลวง กฐิน บทอนุโมทนาพิเศษบางบท และการถวายอดิเรก

อนึ่ง หนังสือนี้ได้บอกชื่อธรรมนิพนธ์ของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ไว้หลายแห่ง โดยหวังว่า จะเป็นสื่อ นำผู้อ่านไปให้ถึงธรรมนิพนธ์นั้น หรือเป็นเครื่องเตือนให้หวนระลึกถึงเรื่องเก่าสำหรับผู้เคยศึกษาธรรมนิพนธ์นั้นมาแล้ว

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ที่พระเถระ ๓ รูปมาจำพรรษาแรกที่วัดญาณเวศกวันนี้ ถึงปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๖๘ เป็นเวลา ๓๖ ปี คือครบ ๓ รอบพอดี จึงถือว่าพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานและหนังสือนี้เป็นอนุสรณ์ ในโอกาสครบ ๓ รอบแห่งวัดญาณเวศกวัน นับแต่กาลนั้นด้วย

“...เคยย้าบ่อยๆ ว่า ต้องการให้ชาววัด โดยเฉพาะ
พระรุ่นหลัง ได้รู้จักและระลึกถึงญาติโยมเก่าก่อนที่ได้ร่วมกัน
สร้างวัดนี้มา ตามที่ได้บอกอยู่เสมอว่า วัดนี้ญาติโยมพุทธบริษัท
สร้างกันขึ้น พระโดยเฉพาะอาตมภาพนี้ไม่ได้สร้างอะไรแม้แต่
ในเนื้อที่สักเท่าเล่าไป...”

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)
ข้อเขียนเรื่อง โยมยุคต้นกำเนิดวัดญาณเวศกวัน,
หนังสือ มอญธรรมถูกทาง มีสุขทุกที, พิมพ์ครั้งที่ ๑ หน้า ข

(๑)

กว่าจะเป็นวัดญาณเวศกวัน

จากวัดพิเรนทร์ แล้วหลีกเร้นไปแดนไพร

ประวัติวัดญาณเวศกวัน โดยเฉพาะก่อนจะมีประกาศเป็น พระอารามหลวง ถือเป็นเรื่องเดียวกันกับประวัติเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เมื่อเล่าถึงประวัติวัด ก็ต้องเล่าประวัติเจ้าประคุณสมเด็จฯ นั่นเอง ฉะนั้น ญาติโยมหลายท่าน ที่จะเล่าประวัติวัดนี้ ก็ไม่พ้นต้องเล่าประวัติเจ้าประคุณสมเด็จฯ ไปด้วย

ในประวัตินั้นก็ยังพ่วงมากับเรื่องสถานที่ที่เจ้าประคุณสมเด็จฯ เคยพำนัก ฉะนั้น เมื่อจะศึกษาพื้นเพภูมิหลังแห่งวัดญาณเวศกวัน ก็พลอยได้ทราบชื่อ วัดพระพิเรนทร์ สถานที่พำนักสงฆ์ศาลากลางสระ สถานที่พำนักสงฆ์สายใจธรรม และผนวก สังฆสถานวิเวกาวน เข้าด้วย

ทราบกันโดยทั่วไปว่า เจ้าประคุณสมเด็จฯ มีสุขภาพไม่ดีมาตลอดชีวิต เพราะโรคมามากมาย เช่น วัณโรคในปอด กล่าวได้ว่า ที่เป็นวัดญาณเวศกวันนี้ เพราะอาการอาพาธของเจ้าประคุณสมเด็จฯ นั่นเอง

เมื่อได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดบ้านกร่าง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี อันเป็นถิ่นกำเนิดแล้ว เจ้าประคุณสมเด็จฯ ไปพำนักที่วัดปราสาททอง จังหวัดสุพรรณบุรีแล้ว โยมบิดาได้นำไปฝากให้พำนักที่วัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖

ณ วัดพระพิเรนทร์นั้น เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าคณะฯ ศึกษาพระปริยัติธรรมจบเปรียญธรรม ๙ ประโยค ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ และจบการศึกษาที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว ในปีต่อมา คือ พ.ศ. ๒๕๐๕ ก็ได้เริ่มทำงานที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น และปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ก็เริ่มจัดทำสารานุกรมพุทธศาสน์ โดยละเอียด อักษร “ก” ถึง “บ” แค่ “ใบฎีกา” ถึง พ.ศ. ๒๕๐๗ ก็ต้องหยุด เพราะศาสนิกจมาก เนื่องจากได้รับแต่งตั้งเป็น ผช. เลขาธิการ มหาจุฬาฯ

ถึง พ.ศ. ๒๕๑๔ กำเนิดหนังสือ **พุทธธรรม** ซึ่งเป็นงานเขียนตามคำนิมิตในโอกาสที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ มีพระชนม์ครบ ๘๐ พรรษา ในวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ โครงการตำรามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จะพิมพ์หนังสือชุด “วรรณไวทยากร”

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เกิด **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม** พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๘ มีเนื้อหาแยกเป็น ๓ ภาค ได้แก่ ภาค ๑ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ หมวดธรรม ภาค ๒ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ไทย-อังกฤษ ภาค ๓ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ อังกฤษ-ไทย ซึ่งเป็นพจนานุกรมขนาดย่อมขึ้นมาใช้ไปพลางก่อน

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เริ่มจัดทำพจนานุกรม ที่ในปัจจุบันเรียกว่า **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์** ความจริง พจนานุกรมฉบับนี้ เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ คือฉบับที่พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูปลัดสมัย กิตติหัตถ์โต เจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ ซึ่งเป็นงานเร่งด่วน เป็นประมวลศัพท์ในหนังสือเรียนนักเรียนทุกระดับ และเพิ่มศัพท์ที่ควรทราบในระดับเดียวกันเข้าอีกจำนวนหนึ่ง เดิมเรียกว่า **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับครู นักเรียน นักรธรรม**

พ.ศ. ๒๕๒๑ เมื่อกลับจากต่างประเทศแล้ว ได้รับแจ้งพิมพ์พุทธธรรม แต่มีงานอื่นแทรก จนในที่สุด พ.ศ. ๒๕๒๔ จึงเร่งทำต้นฉบับพุทธธรรม และพิมพ์ในปี ๒๕๒๕ เป็น **พุทธธรรม : ฉบับปรับปรุงและขยายความ**

ได้กล่าวแล้วว่า เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าอาพาธด้วยโรคผิวหนังมาตั้งแต่วัยเด็ก เมื่ออยู่ในแดนที่มีมลภาวะเป็นพิษ ก็ยิ่งทำให้อาการอาพาธหนักขึ้น ถึงขั้นไอเป็นเลือด พร้อมกับงานหนังสือก็เร่งรัดไปร่างกายที่เสื่อมทรุดลง

ในที่สุดญาติโยมมี **คุณหญิงกระจ่างศรี รักตะกนิษฐ** พร้อมด้วยคณะของท่าน มีโยม **หม่อจรรณ ผลนิवास** เป็นต้น ก็ช่วยกันหาวิธีและสถานที่เพื่อพักฟื้นสุขภาพของเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า

เริ่มตั้งแต่ในพรรษา พ.ศ. ๒๕๒๘ ที่วัดพระพิเรนทร์ มีการก่อสร้างกุฏิรวมขึ้น เพื่อหลบฝุ่นจากการก่อสร้างนั้น ญาติโยมดังกล่าวก็นิมนต์ให้ไปทำงานข้างนอกวัดที่ศาลากระเจกที่บ้าน **คุณโยมเล็ก นันทาภิวัฒน์** โดยโยมจัดรถมารับเข้า ส่งเย็น ทุกวัน

สถานพำนักสงฆ์ศาลากลางสระ

เพราะปัญหาสุขภาพของเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า และมลภาวะในกรุงเทพฯ นั้น ในที่สุดญาติโยมก็นิมนต์เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า และพระเถระอีก ๒ รูป ได้แก่ พระมหาอินศร จินตาปณฺโณ และพระฉาย ปณฺญาปทีโป รวมเป็น ๓ รูป ออกจากวัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพฯ ไปพำนักที่ศาลากลางสระ ที่อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ซึ่งถือเป็นสถานที่พำนักชั่วคราวก่อน เพราะหาสัปปายสถานที่ยาวยังไม่ได้

คณะพระ ๓ รูป ได้พำนักที่นั่นเป็นชั้นทดลองก่อน ๑ สัปดาห์ ตั้งแต่ ๒๙ มิถุนายน ถึง ๓ กรกฎาคม ๒๕๓๙ และตกลงรับนิมนต์ไปพำนัก เมื่อ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๒๙ ก่อนเข้าพรรษา ๓ วัน (ปีนั้นเข้าพรรษา วันที่ ๒๑ กรกฎาคม) นับเป็นการย้ายพ้นจากกรุงเทพฯ ไปอย่างถาวร ไม่ย้อนกลับมาอยู่อีกเลย

การที่พระเถระทั้ง ๓ รูป ไปพำนักที่สถานพำนักสงฆ์ศาลากลางสระ ตามคำนิมนต์ของญาติโยม กำหนดเริ่มตั้งแต่ มิถุนายน ๒๕๒๙

เรื่องมีว่า คุณหมอกาญจนา เกษสอาด ได้รับแจ้งผ่านคุณรังสิต และอาจารย์วารุณี เลิศศิริ ว่าระหว่างหาที่เหมาะซึ่งถาวรยังไม่ได้ คุณบุญเจิด คุณสายใจ หลิมสุนทร ขอนิมนต์ไปพักฟื้นฟูสุขภาพชั่วคราวก่อนที่ศาลากลางสระน้ำ (ขนาด ๘ x ๘ เมตร) ซึ่งคุณบุญเจิดได้สร้างไว้ที่ลำลูกกา ปทุมธานี และยังไม่ได้ใช้ทำกิจการอะไรเลย

เมื่อคณะพระเถระ ๓ รูปนั้นได้ทดลองพำนักแล้ว ตกลงรับนิมนต์ไปพำนักที่นั่น ได้ตั้งป้ายเป็น “สถานพำนักสงฆ์ศาลากลางสระ เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ (ชั่วคราว)” และจำพรรษาที่นั่น ๓ ปี เต็ม คือพรรษาปี ๒๕๒๙ - ๒๕๓๑

ที่ศาลากลางสระนั้น แม้เป็นสถานพำนักชั่วคราว แต่ก็ถือเป็นที่กำเนิดงานสำคัญซึ่งเป็นหลักสำคัญที่สุดของพระศาสนา กล่าวคือเมื่อปี ๒๕๓๐ โครงการพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ (BUDSIR) โดย ดร.ศุภชัย ตั้งวงศ์ศานต์ ผอ. สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะ ได้ไปขอคำปรึกษา และเจ้าประคุณสมเด็จฯ ก็เป็นที่ปรึกษาจนเป็นที่มาของ BUDSIR ซึ่งเป็นพระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ชุดแรกที่ทำสำเร็จในไทย และกำลังถูกพัฒนาในปัจจุบันนี้

ที่ว่าเป็นที่ปรึกษาของโครงการฯ (BUDSIR) นั้น ไม่ใช่เป็นที่ปรึกษาในความหมายว่า ตั้งไว้เป็นกิตติมศักดิ์ให้เป็นเกียรติแก่งานเท่านั้น แต่เจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นที่ปรึกษา ในความหมายว่า แนะนำให้ทำ หรือดำริให้ทำ

บางอย่างก็ต้องถึงขั้นลงมือทำเอง จนเกิดหนังสือที่เกี่ยวข้องกับไตรปิฎก เช่น พระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับคอมพิวเตอร์ พร้อมด้วยโปรแกรมเรียกค้นข้อมูลจากคัมภีร์ ประโยชน์ของพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

ในช่วงที่พระเถระ ๓ รูปออกจากวัดพระพิเรนทร์ไปพำนักที่ศาลากลางสระ อันเป็นสถานพำนักชั่วคราว เพื่อพักฟื้นสุขภาพ และก่อนจะมีที่อันเป็นสัปปายะและถาวรต่อไป ญาติโยมคงจะพยายามค้นหาที่จะแสวงหาที่ซึ่งเป็นสัปปายะ

โดยญาติโยมทั้งหลายมีโยมคุณหญิงกระจ่างศรี รักตะกนิษฐ โยมชม และท่านอื่นๆ ช่วยกันหาสัปปายสถาน ได้นิมิตและนำพระไปดูแห่งแล้วแห่งเล่า เช่น คณะของคุณยงยุทธ์ ธนะปุระ ได้พบและถวายเป็นที่ดินในย่านวังน้อย อยู่ธยา คุณโยมปาพ ฌ ป้อมเพชร ได้พบและบอกถวายเป็นที่ดินย่านบางเขน กรุงเทพฯ เป็นต้น

เจ้าประคุณสมเด็จฯ เคยเล่าไว้ว่า ก่อนจะมีวัดญาณเวศกวัน ญาติโยมเคยไปพบและบอกถวายเป็นที่ดิน ย่าน กม. ๒๗ บางเขน (เดิมอยู่ในเขตปทุมธานี) แต่อยู่ใกล้สนามบินดอนเมือง จึงไม่เกิดเป็นวัดในที่นั้น ดังที่ปรากฏใน *คำปรารภ* เรื่อง *โยมยุศตันกำเนิดวัดญาณเวศกวัน* แห่งหนังสือชื่อ *มอธรรมถูกทาง มีสุขทุกที* พิมพ์ครั้งที่ ๓๙ เมื่อ เมษายน ๒๕๕๙ ในโอกาสงานพระราชทานเพลิงศพคุณปาพ ฌ ป้อมเพชร เมื่อ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘ ความตอนหนึ่ง ว่า

“ในวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ เวลา ๑๔.๑๐ น. อาตมภาพ และหลวงลุงนาย (พระครูสังฆรักษ์นาย ปญญาปทีโป) โดยรถของโยมปาฟ และคณะของโยมคุณหญิงกระจ่างศรี รักตะกนิษฐ โดยรถอีกคันหนึ่ง เดินทางไปดูที่ที่โยมปาฟ ฌ ป้อมเพชร และโยมวาณี ลำช้า บอกถวาย ๖ ไร่ หรือมากกว่านั้น ที่ กม. ๒๗ บางเขน (เดิมอยู่ในเขตปทุมธานี)

คราวนั้น ทั้งคณะโยมผู้ไปดูที่และโยมผู้บอกถวายที่ พอใจเต็มใจและพร้อมใจกันอย่างมาก จะให้รับถวายที่นั้น สร้างเป็นวัด

อย่างไรก็ดี ต่อมา ญาติโยมได้ยกข้อวิตกอย่างหนึ่ง ขึ้นมาพิจารณากันว่า ที่ตรงนั้นใกล้สนามบินดอนเมือง เกรงว่าเมื่อสร้างเป็นวัดแล้ว จะเป็นที่ไม่สงบ และพระจะประสบ ปัญหาจากเสียงที่รบกวน ในที่สุดจึงตกลงใจกันใหม่ว่า ขอมิ เวลารอดูที่อื่นๆ ไปก่อน

ตามเรื่องที่เล่ามาจะเห็นว่า ที่ตั้งของวัดญาณเวศกวัน จวนเจียนจะได้อยู่ที่บางเขนแล้ว และถ้าตั้งที่นั่น ก็ไม่แน่ว่าจะมีชื่อวัดว่าอย่างไร เพราะชื่อวัดนี้ไม่ได้เตรียมไว้ก่อน แต่ตั้งชื่อ วัดไปตามความคิดในเวลานั้นๆ และเวลาก็ห่างกันมาก”

คุณโยมปาฟ ฌ ป้อมเพชร โยมวาณี ลำช้า จึงถือว่าเป็นบุคคล มีน้ำใจปรารถนาดี มีศรัทธาหนักแน่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นมาก่อนจะมีวัดญาณเวศกวัน ที่ควรกล่าวถึงไว้เป็นเรื่องประกอบ

ที่ว่า ศาลากลางสระนั้น ตามเรื่องที่เล่าสืบมาว่า ความจริง ไม่ใช่แค่ศาลากลางสระเท่านั้น แต่ต่อมาได้จัดให้มีศาลาสำหรับเป็น หอฉัน รับแขก และกุฏิสงฆ์บนฝั่งอีกด้วย

แต่ต่อมาที่สุดสิ่งปลูกสร้างทั้งหมดนั้น ก็ถูกย้ายไปที่สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม และนำไปจัดสร้างเท่าที่ทำได้และเหมาะสมดังจะเล่าต่อไป

ระหว่างที่ญาติโยมแสวงหาสัปปายสถานถาวรอยู่นั้น เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า และคณะซึ่งออกจากวัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพฯ ไปพำนักที่ศาลากลางสระ ปทุมธานี และจำพรรษาที่ศาลากลางสระนั้นรวม ๓ ปีเต็ม คือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๙ - ๒๕๓๑

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ คุณยงยุทธ์ คุณชุติมา ธนะบุระ ได้บวราณาถวายเป็นสังฆปริณายก มีเนื้อที่ประมาณ ๒๕ ไร่ ในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ทำแปลนและเริ่มดำเนินการปรับปรุงดิน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ และได้นิมนต์พระสงฆ์ไปทอดลองพัก ๒ ครั้งในปี ๒๕๓๑ ก็สรุปผลว่า เป็นที่อยู่สภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาต่อสุขภาพ

ถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ญาติโยมได้พบที่ซึ่งเป็นวัดญาณเวศกวัน ได้จัดสร้างเสนาสนะ เพียงพอสำหรับพระ ๒ รูป และลูกศิษย์ ๑ คน พำนักได้ ฉะนั้น ในพรรษาปี ๒๕๓๒ เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า และคณะจึงมาจำพรรษาในที่ซึ่งเป็นวัดญาณเวศกวันในปัจจุบัน พรรษา ๑ ก่อน

ในขณะที่ญาติโยมกำลังสร้างวัดญาณเวศกวัน ในปลายปีเดียวกันนั้น คุณบุญเจิด และคณะ ก็ได้สร้างสถานพำนักสงฆ์ขึ้นที่จตุกเขาสำโรงดงยาง ซึ่งเป็นสถานพำนักสงฆ์สายใจธรรมในปัจจุบัน และได้นิมนต์พระขึ้นไปจำพรรษาที่นั่น ๕ พรรษา

สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม

ในปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๒ *คุณบุญเจิด คุณสายใจ หลิมสุนทร* นั้นเอง พร้อม *คุณสุพงษ์ คุณนารี ประจุมาศ* พยายามทุกวิถีทางที่จะให้พระสงฆ์จำพรรษาอย่างมีความสุข

คุณบุญเจิด มีที่ทางอยู่ที่จุมูกเขา บนเทือกเขาสำโรงดงยาง ตำบลหนองแห่น อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา จึงสร้างสถานพำนักสงฆ์ขึ้นที่นั่น แล้วนิมนต์เจ้าประคุณสมเด็จฯ และคณะไปพำนัก เริ่มพักค้างแรมครั้งแรก เมื่อ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๓๒

๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๒ นั้น *คุณบุญเจิด คุณสายใจ พร้อมญาติมิตร และคุณจ้อย อร่ามศรี* โดยมี พ.ท. ลั่น ประจุมาศ เป็นประธาน ได้ประกอบพิธีถวายสถานพำนักสงฆ์ ในวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ และพระสงฆ์ ๓ รูป ได้จำพรรษาที่นั่นเป็นเวลา ๕ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ - พ.ศ. ๒๕๓๗ ดังกล่าวแล้ว

ในปี ๒๕๓๖ มีการทอดกฐินเป็นครั้งแรกที่สายใจธรรม เมื่อ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๓๖ เกิดหนังสือชื่อ **กฐินแรกที่สายใจธรรม**

ในปีต่อมามีกฐินสองที่สายใจธรรม เกิดหนังสือชื่อ **กฐินสองที่สายใจธรรม** ในหนังสือนี้ หน้า ๑๓๕ ว่า

“ในพรรษาแห่ง พ.ศ. ๒๕๓๗ นี้ มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา ๗ รูป มีจำนวนครบองค์สงฆ์ปัญญาบรรค พุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาจึงกำหนดการถวายกฐินทานขึ้นเป็นครั้งที่สอง โดยนำกฐินสามัคคีมาทอด ในวันอาทิตย์ที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๗”

ณ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรมนี้ แม้เป็นที่ป่าดงพงไพร ห่างไกลจากชุมชน แต่ก็เหมาะสำหรับผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นที่กำเนิดแห่งธรรมกถาและหนังสือชื่อ จากจิตวิทยา สู่อัจฉริยภาพ และหนังสืออีกหลายเล่ม เช่น แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดั่งงาม คนไทยกับป่า จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร ?

ในชั้นแรกสร้างสถานพำนักสงฆ์ ก็ยังไม่มีชื่อเรียกที่ลงตัว เดิมเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้คิดว่าจะไม่ตั้งตามชื่อบุคคล แต่ในระหว่างที่ญาติโยมกำลังบำเพ็ญบุญ โดยเฉพาะการชวนขายเพื่อให้พระมีสถานที่สัปปายะนั้น คุณสายใจ หลิมสุนทร (เพียรสุทัศน์) ผู้ร่วมก่อตั้ง และเป็นกำลังสำคัญในการอุปถัมภ์สถานพำนักสงฆ์นั้น ก็ถึงแก่กรรม เมื่อ ๓๐ เมษายน ๒๕๓๔

ระหว่างตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่วัดเสมียนนารี เจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้ปรารภถึงการตั้งชื่อสถานพำนักสงฆ์ยังค้างอยู่ จึงมีข้อเสนอตั้งชื่อสถานพำนักสงฆ์นั้นว่า “สายใจธรรม” ทุกคนได้แสดงความเห็นชอบ โดยคำว่า “สายใจธรรม” นั้นเป็นคำที่หลวงลุงฉาย ได้เคยพูดขึ้นก่อนหน้านานแล้ว

วัดญาณเวศกวัน

ได้เล่าไว้บ้างแล้วว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ญาติโยมได้พบที่ซึ่งเป็นวัดญาณเวศกวัน ได้จัดสร้างเสนาสนะ เพียงพอสำหรับพระ ๓ รูป และลูกศิษย์ ๑ คน พำนักได้ ฉะนั้น ในพรรษาปี ๒๕๓๒ เจ้าประคุณสมเด็จฯ และคณะ จึงมาจำพรรษาในที่ซึ่งเป็นวัดญาณเวศกวันในปัจจุบัน พรรษา ๑ ก่อน ขอเล่าขยายต่ออีกว่า

ญาติโยมมี คุณหมอกาญจนา คุณประพัฒน์ เกษสอาด เป็นต้น ได้พบที่ดินบริเวณด้านหลังพุทธมณฑล เห็นเป็นสัปปายะ คุณยงยุทธ์ คุณชุตินา ธนะประ จึงตกลงขายที่ดินที่ว่างน้อย แล้วนำเงินนั้นมาซื้อที่ดินอันเป็นที่ตั้งแห่งวัดญาณเวศกวัน โดยมีโยมคุณหญิง กระจ่างศรี เป็นหลัก ได้สร้างเสนาสนะจนเป็นที่พำนักสำหรับพระจำพรรษา

ในขั้นแรกได้ถวายกุฏิ ๒ หลังแรกของวัด โดยอุปถัมภ์ทุน และบริจาคไม้ที่รื้อบ้านเก่าของโยมคุณกระจ่างศรีนั้นเองมาสร้าง และนิมนต์พระทั้ง ๓ รูป มาจำพรรษา เริ่ม ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๒ ถือว่าวัดญาณเวศกวันมีกำเนิดแต่นั้นมา ในระหว่างที่สร้างวัด ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๓๗ พระสงฆ์ก็ไปพำนักที่สายใจธรรมดังกล่าว

ต่อมาญาติโยมก็ได้สร้างศาลาอเนกประสงค์ขนาดย่อม ๑ หลัง (ปัจจุบันใช้เป็นหอสวดมนต์ทำวัตร) โรงครัวขนาดย่อม ซึ่งเป็นทั้งที่ประกอบอาหารและที่เลี้ยงภัตตาหาร ๑ หลัง (ปัจจุบันใช้เป็นสำนักงานมูลนิธิ ป. อ. ปยุตโต เพื่อเชิดชูธรรม) เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าได้เล่าไว้ในหนังสือ *กว่าจะพบหลวงลุงฉายา* หน้า ๒๕๓ ว่า

“วัดญาณเวศกวันนี้ ญาติโยมสร้างกันขึ้นมา แต่ลืกลงไปอีก ไม่ใช่แค่สร้าง การที่โยมสร้างวัดกันนั้นเป็นเรื่องธรรมดา แต่สำหรับวัดนี้ โยมนิมนต์พระหรือพาพระออกมาจากวัด โดยยังไม่ได้คิดจะสร้างวัด แล้วเรื่องบานปลาย กลายเป็นสร้างวัดขึ้นมา”

ทางราชการอนุญาตให้สร้างวัด ตามหนังสืออนุญาตให้สร้างวัด ออกโดยกรมการศาสนา ลงวันที่ ๓๐ ธ.ค. ๒๕๓๑ ต่อมาเมื่อมีพระอยู่จำพรรษาแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ จนในที่สุด ได้มีประกาศตั้งเป็นวัดในพระพุทธศาสนา อย่างเป็นทางการ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งวัดในพระพุทธศาสนา ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๓๗ ดังที่ปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๑ ตอนที่ ๕๒ ง วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๓๗

โดยนายยงยุทธ์ ณะปุระ ได้รับอนุญาตให้สร้างวัด ณ หมู่ ๓ ตำบลบางกระทึก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม วัดนี้จึงเป็นวัดสมบูรณ์ตามกฎหมาย ในระดับสำนักสงฆ์ เพราะยังไม่ได้สร้างอุโบสถ และยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

ฝ่ายโยมคุณหญิงกระจางศรี ซึ่งเป็นหลักในการสร้างวัดนี้ ก็ตั้งทุนประเดิมไว้ ๑ ล้านบาท เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างอาคารหลักที่สุดของวัด คืออุโบสถ

ในระหว่างที่ญาติโยมสร้างวัด คุณบุญเจิด คุณสายใจ กนิมนต์ พระ ๓ รูป ขึ้นไปพำนักที่เขาสำโรงดงยาง ต่อมาเรียกชื่อว่า “สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม” พระ ๓ รูป จำพรรษาที่นั่น ตั้งแต่พรรษาปี ๒๕๓๓-๒๕๓๗ จึงกลับลงมาจำพรรษาที่วัดญาณเวศกวัน ดังเล่ามาแล้วนั้น เรื่องก็มาบรรจบกันพอดี

การสร้างอุโบสถก็ดำเนินไปสำเร็จ พร้อมสำหรับการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา จนในที่สุด วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๔๒ วัดญาณเวศกวัน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานวิสุงคามสีมา

กำหนดเขตสีมา กว้าง ๔๐ x ๗๐ เมตร ดังประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๘๕ ง ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

แต่มีข้อสังเกตเล็กน้อยว่า ในเอกสารแบบประกาศนั้น หน้า ๓๒ ปรากฏชื่อวัดตลาดเคลื่อนไปเป็น *ญาณเวศกวัน* ควรเป็น ศ แต่เป็น ค ฉะนั้น จึงมีการประกาศแก้คำผิด ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ลงในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๗ ตอนที่ ๓ ง ลงวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๔๓ หน้า ๑๒๕ แก้ “วัดญาณเวศกวัน” นั้น ให้เป็น “วัดญาณเวศกวัน” ให้ถูกต้องดังที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

ต่อมา เมื่อ ๖-๑๒ มกราคม ๒๕๔๔ มีการจัดนิทรรศการเนื่องในพิธีผูกสีมาวัดญาณเวศกวัน ในงานนั้นนายชาติโยมมี ศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.อรรถนพ คุณาวงษ์กฤต เป็นประธานจัดงานฝังลูกนิมิต-ผูกสีมา วัดญาณเวศกวัน ได้จัดพิมพ์หนังสือ *ฝังลูกนิมิต-ผูกสีมาวัดญาณเวศกวัน* เพื่อเผยแพร่ธรรมและให้ความรู้ความเข้าใจ ความหมายและวัตถุประสงค์ของการฝังลูกนิมิต-ผูกสีมา

เหตุการณ์สำคัญเนื่องด้วยงานผูกสีมาวัดญาณเวศกวัน ที่ควรทราบไว้ ได้แก่ การนำพระประธานขึ้นประดิษฐานในโบสถ์ ในวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ปิดทองพระประธานจนเสร็จ ณ วันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ประกาศพระราชทานวิสุงคามสีมา ลงวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒ มีงานฝังลูกนิมิตเริ่มงานวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔ และผูกสีมาวันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔

จำเนียรกาลต่อมา วัดญาณเวศกวัน ก็มีพื้นที่ขยายออกไปอีก เริ่มตั้งแต่มีที่ดินเพิ่มขึ้น และมีเสนาสนะค่อยๆ เพิ่มขึ้นตามสมควร เช่น กุฏิชุด เสาอโศก ศาลาท่าน้ำ บ้านพักญาติโยม ซึ่งต่อมากลายเป็น อาคารประชาสัมพันธ์ จนในที่สุดมี ญาณเวศกัธรรมศาลา ดังที่ปรากฏ

บรรดาเสนาสนะ และสิ่งปลูกสร้างภายในวัดญาณเวศกวัน มุ่งให้เป็นของเรียบง่าย เน้นประโยชน์ใช้สอย อยู่ใกล้ชิดธรรมชาติ และเป็นสื่อการเรียนรู้ได้ด้วย

เสาอโศก ตั้งอยู่ด้านหลังพระอุโบสถ วัดญาณเวศกวัน เป็น ตัวอย่างสิ่งปลูกสร้างที่มุ่งการใช้ประโยชน์ และการเป็นสื่อธรรมได้ด้วย ที่ว่ามุ่งการใช้ประโยชน์ คือใช้เป็นหมุดหมายบอกเขตที่ดินแปลงเก่าและใหม่

ดังได้เล่าแล้วว่า เมื่อแรกเริ่มสร้างวัด คุณนงยุทธ ณะปุระ ได้ ขยายที่ดินที่วังน้อย แล้วมาซื้อที่ดินซึ่งสร้างเป็นวัดญาณเวศกวัน แปลงแรก ๑๑ ไร่ ๒๔ ตร.วา ต่อมาปี ๒๕๔๐ เมื่อจะสร้างโบสถ์จึงซื้อเพิ่มอีก ๘ ไร่เศษ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๔๗ คุณนิยม สุจริต พร้อมด้วยน้องสาว ๒ คน ซึ่งมีคุณอาเป็นที่เคารพนับถือคือ คุณประมวล สุจริต อยู่ในถิ่นนี้ ได้ถวายเป็นที่อยู่ต่อจากแปลงที่สร้างโบสถ์ลงไปทางใต้

เดิมทีเดียว หมุดบอกเขตที่ดินแปลงเก่าและใหม่ยังมีปรากฏ แต่พลัดหายไป ต่อมาจึงสร้างเสาอโศกนี้เป็นหลักเขตกำหนด ถ้ามองจากเสาอโศกนั้น เลียบริมสระตรงไปหน้าวัด ก็จะเห็นที่ดินแปลงเก่า เมื่อสร้างวัด และที่ดินแปลงใหม่เมื่อสร้างโบสถ์ และถ้ามองจากเสาอโศกไปทางพุทธมณฑล ก็จะเห็นเส้นแบ่งที่ดิน ๒ แปลงนั้น กับที่ดินแปลงที่คุณนิยม สุจริต ถวายใหม่

นอกจากนี้ เสาอโศก ซึ่งเป็นประติมากรรมเพียงอย่างเดียวที่มีอยู่ในวัด ใช้ประโยชน์ในแง่เป็นเครื่องบอกเขตที่ดิน ยังเป็นแหล่งรวมน้ำใจของญาติโยมผู้ใหญ่วัยซึ่งร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวัด เสาอโศกจึงเป็นที่อนุสรณ์ถึงญาติโยมรุ่นเก่าเมื่อสร้างวัด ซึ่งมีเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า เป็นศูนย์รวมเด่นอยู่ในใจ เสาอโศกจึงไม่ใช่เพียงเสาหินบอกเขต แต่มีความหมายบางอย่างซ่อนอยู่นั้นด้วย ข้างเสาอโศกมีแผ่นหินจารึกข้อความซึ่งบอกเขตที่ดิน จารึกพระเจ้าอโศกมหาราช และข้อความจากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นแหล่งที่มาแห่งจารึกนั้น อันเป็นการให้ความรู้แก่อนุชน

ทางด้านบุคคล ได้แก่ พระเถระ ๓ รูปตั้งแต่สร้างวัด เมื่อวัดญาณเวศกวัน ตั้งหลักได้แล้ว เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ก็สืบทอดอาวาสที่วัดนี้ไม่ไหว เพราะอาการไอกำเริบหนักอีก จึงปลีกไปพำนักในถิ่นห่างไกล ที่สายใจธรรม ฉะเชิงเทรานั้นบ้าง ที่สถานพำนักที่ร้อยเอ็ดชัยภูมิ นครราชสีมา เพชรบุรี สุพรรณบุรีบ้าง เป็นเวลากว่า ๑๐ ปีแล้ว

ส่วนพระเถระอีก ๒ รูป นั้น พระครูสังฆรักษ์ฉาย ก็ถึงแก่มรณภาพ เมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๗ เพราะชรา และท่านเจ้าคุณพระมงคลธีรคุณ (อินฺทร) ก็ถึงแก่มรณภาพ เมื่อ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ ขณะไปนมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย

สังฆสถานวิเวกาวัน

สังฆสถานวิเวกาวัน ในที่นี้ เป็นชื่อเรียกที่ธรรมเนียมของ วัดญาณเวศกวัน ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัด พังงา แม้ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับประวัติวัดญาณเวศกวัน แต่ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ควรศึกษาไว้

ฉะนั้น จึงขอถือโอกาสนี้ค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับสังฆสถาน วิเวกาวันแล้วประมวลมาแสดง เพื่อรักษาข้อมูลเชิงประวัติไว้ สำหรับท่านที่สนใจข้อมูลเกี่ยวกับวัดญาณเวศกวันนั้นจะข้ามตอนนี้อย่างไรก็ได้

วิเวกาวัน ต่อมาเรียก สังฆสถานวิเวกาวัน เกิดขึ้นตั้งแต่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๓๗ โดย **คุณสุพร วณิชกุล** ซึ่งมีโอกาสศึกษาธรรมะจากหนังสือพุทธธรรมแล้ว มีศรัทธา ประสงค์จะถวายที่ดินเพื่อเป็น แหล่งศึกษาพุทธธรรมให้กว้างขวางและเป็นประโยชน์

จึงถวายที่ดิน ณ ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัด พังงา โดยคุณสุพร ได้ขอถวายที่ดิน โดยได้มีหนังสือที่ วิเวกาวัน ๐๑-๐๖/๓๗ ลงวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๓๗ เรื่อง ขอถวายที่ดิน ต.บางทอง อ.ท้ายเหมือง จ.พังงา ถึงเจ้าประคุณสมเด็จฯ ขณะที่ยังเป็นพระธรรมปิฎก พร้อมหนังสือนั้นได้แนบสำเนาเอกสาร น.ส.๓ ก. จำนวน ๔ ฉบับ เนื้อที่ ๓๒ ไร่ ๗๙ ตรว. ดังที่ปรากฏในเอกสารชื่อ **ที่ระลึกพิธีถวายที่ดินฯ** หน้า ๒๔ ว่า

(คัดมาเฉพาะเนื้อหา)

ด้วยกระผม นายสุพร วณิชกุล ได้อ่านหนังสือพุทธธรรม ที่เรียบเรียงโดย พระคุณเจ้า พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ซึ่งได้รับการแนะนำจาก พระชั่งเอี่ยม (อตุตฺทสฺสี) เมื่อ ๓ ปีที่แล้ว ทำให้กระผมเกิดความเข้าใจพระพุทธานุศาสนะและคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าดียิ่งขึ้น นอกจากนั้น ยังได้นำหลักธรรมคำสอน ที่ได้รับจากหนังสือดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวกระผมเองและครอบครัวตลอดจนธุรกิจของกระผมเป็นอันมาก จึงเกิดศรัทธาที่จะนำหนังสือดังกล่าวไปเผยแพร่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในช่วงแรกก็ได้แจกจ่ายให้กับคนใกล้ชิดและพระภิกษุสงฆ์ ที่สนใจนำไปศึกษา ต่อมากระผมเห็นว่ามันยังอยู่ในวงแคบ จึงได้ปรึกษากับครอบครัว อยากจะได้มีสถานที่ศึกษาและปฏิบัติธรรม ตามหลักคำสอน ในหนังสือพุทธธรรมขึ้นอีกแห่งหนึ่งในต่างจังหวัด จึงเห็นสมควรถวายที่ดินให้พระคุณเจ้า จำนวน ๓๒ ไร่ ๗๙ ตารางวา เพื่อเป็นประโยชน์แก่คณะสงฆ์ และชาวพุทธทั้งหลายสืบต่อไป

ดังนั้น จึงถือเอาโอกาสอันเป็นมงคลนี้ กระผมและครอบครัว ตลอดจนญาติโยมที่มีจิตศรัทธา จึงขอมอบถวายที่ดิน จำนวน เนื้อที่ ๓๒ ไร่ ๗๙ ตารางวาพร้อมสิ่งปลูกสร้างต่างๆ อาทิ กุฏิ จำนวน ๘ หลัง ขอมอบแด่ พระคุณเจ้า พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ไว้เพื่อเป็นประโยชน์แก่พระพุทธานุศาสนาต่อไป

ขอหมัสการพระคุณเจ้าด้วยความเคารพอย่างสูง

สุพร วณิชกุล

ที่ดินแปลงนั้นจึงอยู่ในฐานะเป็นธรณีสงฆ์วัดญาณเวศกวัน เรียกว่า *สังฆสถานวิเวกาวัน* ตามที่เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าเรียกในคำสั่งวัดญาณเวศกวัน เรื่อง ตั้งพระสังฆฆานาธิการ สังฆสถานวิเวกาวัน ฟังเห็นว่า ไม่ใช่สำนักสงฆ์หรือวัดตามความหมายที่ใช้กัน แต่เป็นที่ธรณีสงฆ์

ได้ทราบมาว่า ได้ยุคแรกเริ่ม วิเวกาวันอยู่ในความอุปถัมภ์ และได้รับการดูแลรักษาจากคุณสุพร และพระสังฆาธิการในพื้นที่ บางปีมีพระวัดอื่นๆ ไปพำนักที่นั่นด้วย

การพัฒนาวิเวกาวัน เริ่มชัดเจนขึ้น เมื่อปี ๒๕๕๗ (เป็นเวลา ๒๐ ปีนับแต่ถวายที่ดิน) คือเมื่อพระครูประสิทธิสรคุณ (นิพล) ซึ่งได้ไปพบหลวงพ่ोजนทราบเรื่องแล้วอาสาลงไปอยู่ในพื้นที่เพื่อสืบเรื่องราว มีพระเอกวัฒน์ เอกคจจิตโต และสามเณร ๒ รูป เป็นเพื่อนร่วมคณะ

ต่อมาเมื่อท่านพระครูประสิทธิสรคุณ (นิพล) และคณะนั้น กลับมาอยู่วัดญาณเวศกวันแล้ว ก็มีพระภิกษุรูปอื่นๆ อาสาจากวัดญาณเวศกวัน ลงไปปฏิบัติศาสนกิจที่วิเวกาวันนั้นบ้างเป็นครั้งคราว เช่น พระสมภพ (บัดนี้คือพระครูพิศิษฐ์ญาณธรรม ป.ธ.๓) พระมรกต (บัดนี้คือพระครูธรรมรุจิ) เป็นต้น

จนในที่สุด เมื่อ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๕๙ พระภิกษุและโยม คณะกรรมการโครงการปรับปรุงวิเวกาวัน วัดญาณเวศกวัน จำนวน ๔ ท่าน ได้แก่

๑. พระครูวินัยธรชัยยศ พุทธิวิโร
๒. พระครูประสิทธิสรคุณ (นิพล อธิภทฺโท)
๓. อาจารย์สุริย์ ภูมิภมร
๔. นายพงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์

ได้เดินทางมาวิเวกาวัน เพื่อสำรวจพื้นที่ และเพื่อปรับปรุงวิเวกาวันให้เป็นรมณีสถาน ให้ตรงกับวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของผู้ถวาย แต่ก็ทอดเวลามาอีกเกือบ ๒ ปี

ต่อมา เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ วัดญาณเวศกวัน จึงได้นำเรื่อง การปรับปรุงวิเวกาวัน เข้าที่ประชุมสงฆ์เพื่อพิจารณาและอนุโมทนาที่ พระครูสังฆการพิสิฐฐ์ (มานิช ธมมครุโก) พระภิกษุวัดญาณเวศกวัน มีฉันทะรับเป็นผู้ดำเนินการนวกรรม คือการปรับปรุงพัฒนาวิเวกาวัน และปลายปี ๒๕๖๑ นั้น พระครูสังฆการพิสิฐฐ์ ก็ได้พำนักที่วิเวกาวัน และได้พัฒนาวิเวกาวันนั้น จากที่แทบจะเรียกได้ว่าเป็นที่รกร้าง ให้กลายเป็นที่รมณีย์ พร้อมประสานศาสนกิจให้เข้ากับชุมชนในแดนนั้นจนสำเร็จเป็นสังฆสถานวิเวกาวัน

เมื่อมีพระมาอยู่ประจำและพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวนี้ ที่จริงคือมาปฏิบัติศาสนกิจนั้นแล้ว ก็มีความคืบหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือการถวายโฉนดที่ดิน

เรื่องราวที่ผ่านมา นั้น แม้คุณสุพร ถวายที่ดินและเอกสาร น.ส.๓ ก. ซึ่งถือว่าสำเร็จแล้ว แต่เพราะเวลาล่วงเลยมานาน และขณะนั้นวัดญาณเวศกวันก็ยังอยู่ในช่วงเวลาแห่งการตั้งหลักคือยังเป็นวัดใหม่ๆ เอกสารนั้นจึงไม่ปรากฏ

ในที่สุดคุณสุพร จึงดำเนินการเกี่ยวกับโฉนดที่ดินดังกล่าวนี้ใหม่อีกครั้ง จนสำเร็จเรียบร้อย พร้อมสำหรับการถวายอีกครั้ง แรกเริ่มนั้นว่าเป็น น.ส.๓ ก. จำนวน ๔ ฉบับ รวมเนื้อที่ ๓๒ ไร่ ๗๙ ตารางวา แต่ที่ดำเนินการใหม่ในครั้งนี้ ปรากฏว่าเป็นโฉนด น.ส.๔ จ. จำนวน ๓ ฉบับ ดังจะแสดงต่อไป

ต่อมาเมื่อ ๒ มีนาคม ๒๕๖๒ มีพิธีเจริญพระพุทธมนต์และพิธีถวายโพนตที่ดินที่วัดเวกภาวัน โดยคุณสุพร วนิชกุล มีพระมงคลธีรคุณ รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน และคณะสงฆ์วัดญาณเวศกวัน พร้อมด้วยพระสงฆ์ในพื้นที่นั้นรับถวาย ท่านเจ้าคุณพระประสาธน์สารโสภณ เจ้าคณะจังหวัดพังงา-ภูเก็ต-กระบี่-ระนอง (ธ) มาร่วมพิธีด้วย ในฝ่ายบ้านเมืองมีนายประภาส ขุนพิทักษ์ นายอำเภอท้ายเหมือง ตลอดจนประชาชนในแดนนั้นเป็นสักขีพยานด้วย ในวันที่ มีการถวายโพนตที่ดินจำนวน ๓ แปลง ได้แก่

๑) ตำแหน่งที่ดิน ระบุว่า 4625 I 2628-4 เลขที่ดิน ๑๐๓ หน้าสำรวจ ๒๔๕๗ โฉนดที่ดิน (น.ส.๔ จ.) เลขที่ ๑๙๕๑๙ เล่ม ๑๙๖ หน้า ๑๙ มีเนื้อที่ ๖ ไร่ ๒ งาน ๙๒ ๖/๑๐ ตารางวา ออก ณ วันที่ ๒๓ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒

๒) ตำแหน่งที่ดิน ระบุว่า 4625 I 2628-4, 2626-2 เลขที่ดิน ๑๐๔ หน้าสำรวจ ๒๔๕๘ โฉนดที่ดิน (น.ส.๔ จ.) เลขที่ ๑๙๕๒๐ เล่ม ๑๙๖ หน้า ๒๐ มีเนื้อที่ ๒๓ ไร่ ๓ งาน ๓๕ ๖/๑๐ ตารางวา ออก ณ วันที่ ๒๓ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒

๓) ตำแหน่งที่ดิน ระบุว่า 4625 I 2628-4 เลขที่ดิน ๑๐๕ หน้าสำรวจ ๒๔๕๙ โฉนดที่ดิน (น.ส.๔ จ.) เลขที่ ๑๙๕๒๑ เล่ม ๑๙๖ หน้า ๒๑ มีเนื้อที่ ๕๗ ๗/๑๐ ตารางวา ออก ณ วันที่ ๒๓ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒

ที่ดินทั้ง ๓ แปลงนี้ อยู่ที่ตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา โฉนดที่ดินนี้เป็นหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ ออกโดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายที่ดิน

ให้แก่ วัดญาณเวศกวัน เลขที่ ๑๐ หมู่ ๓ ถนนพุทธมณฑล
สาย ๔ ตำบลบางกระพิก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ภายหลังพิธีนั้นปรากฏเอกสารบอกว่า “ที่ระลึก พิธีถวายที่ดิน
เป็นอาจริยบูชาแด่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)”
จัดพิมพ์เมื่อ เมษายน ๒๕๖๒ โดยมูลนิธิพระพุทธรูปมิ่งมงคลศรีทธา ๔๕
ในเอกสารนั้นปรากฏข้อมูลและเป็นบันทึกเรื่องราวที่ควรทราบ

ในพิธีถวายโฉนดที่ดินนั้น พระเถระและญาติโยมผู้มา
ร่วมงานได้บันทึกข้อความไว้ในสมุดเยี่ยม เพื่อเป็นข้อมูลประกอบ
จึงขอนำบันทึกของท่านเจ้าคุณพระมงคลธีรคุณ ซึ่งปรากฏในสมุด
เยี่ยมวิเวกภาวันนั้นเองมาแสดงไว้ดังต่อไปนี้

วันนี้ ถือว่าเป็นโอกาสอันดีที่มาเยี่ยมชมสถานที่แห่งนี้
อีกครั้ง จากที่เคยเข้ามาครั้งแรกกับท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เมื่อครั้งที่ท่านดำรง
สมณศักดิ์ที่ พระธรรมปิฎก เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๓๗
ในครั้งนั้นพระสงฆ์ ๓ รูป มีท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระ
ประธาน ได้เดินทางไปงานศพที่พัทลุง

เมื่อเสร็จภารกิจที่นั่นแล้ว ได้รับนิมนต์จากคุณสุพร
และครอบครัว ให้มาแวะที่กุฏิเกิด เมื่อปฏิสนธากันพอสมควร
แล้ว คุณสุพรได้นิมนต์เดินทางจากภูเก็ต มาที่อำเภอย้ายเหมือง
แห่งนี้ โดยที่ไม่ทราบมาก่อนว่า

คุณสุพรจะถวายที่ดินแปลงนี้ เมื่อเดินทางมาถึงก็มีทั้ง
ภิกษุสงฆ์และเจ้าหน้าที่บ้านเมือง โดยเฉพาะท่านศึกษาธิการ
อำเภอย้ายเหมืองอยู่ด้วย

คุณสุพรได้อ่านหนังสือที่ได้เตรียมการไว้ก่อนแล้ว เป็นหนังสือลงวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๓๗ เรื่อง ขอถวายที่ดินพร้อมแนบสำเนาเอกสาร น.ส.๓ ก. จำนวน ๔ ฉบับ รวมเนื้อที่ ๓๒ ไร่ ๗๙ ตารางวา สรุปใจความในหนังสือฉบับดังกล่าวได้ว่า คุณสุพร ได้อ่านหนังสือพุทธธรรม ซึ่งเรียบเรียงโดยพระธรรมปิฎก โดยการแนะนำของพระชั่งเอี่ยม อตถทสสี ทำให้คุณสุพรเกิดศรัทธา เข้าใจหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดประโยชน์กับตนเองและครอบครัว ตลอดจนธุรกิจของคุณสุพรเป็นอย่างมาก จึงมีความประสงค์จะเผยแพร่หนังสือพุทธธรรมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในเบื้องต้นเห็นว่า มีผู้สนใจศึกษาแคบไป ประสงค์จะให้มีสถานที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมอีกแห่งในต่างจังหวัด จึงได้เห็นสมควรถวายที่ดินและสิ่งปลูกสร้างเป็นกุฏิ ๘ หลัง ถวายแด่ พระธรรมปิฎก เพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาสืบไป。”

เมื่อคุณสุพรได้อ่านจบ ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ครั้งนั้น เปลี่ยนเสียง สาธุ พร้อมกัน และท่านศึกษาธิการอำเภอท้ายเหมืองได้พูดสัพทอีกทีว่า “การถวายเป็นอันสำเร็จแล้ว”

จากนั้น คุณสุพรได้เพียรพยายามเดินทางไปวัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม เพื่อนมัสการหลวงพ่อ แต่ถ้าไม่พบก็ถามไถ่จนได้ความว่า หลวงพ่อไปพำนักอยู่ที่ใด ก็ตามไปที่นั่น

มีอยู่ครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๓๗ คุณสุพรได้นำเอกสาร น.ส.๓ ก. ตัวจริง จำนวน ๔ ฉบับ รวมเนื้อที่ ๓๒ ไร่ ๗๙ ตารางวา

ไปถวายที่สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม อ. พนมสารคาม จ. ฉะเชิงเทรา ซึ่งอาตมาได้อยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย

จึงได้เห็นจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยกุศลฉันทะของคุณสุพร และครอบครัว มาโดยตลอด ยิ่งในตอนหลังๆ มานี้ ทราบว่าคุณสุพรได้เปิดวิทยุกระจายเสียง บรรยายธรรม เผยแพร่ธรรมกว้างขวางออกไป และรับภาระอันยิ่งใหญ่ด้วยการสร้างพระใหญ่ที่ภูเขาสื่อเขานาคเกิด จังหวัดภูเก็ต เป็นต้น

ด้วยกุศลเจตนาของคุณสุพร และครอบครัวนี้ อาตมาในนามของหลวงพ่ोज้าประคุณสมเด็จพะพุฒโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) และคณะสงฆ์วัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม ขอชื่นชม อนุโมทนา สาธุการ ในการบำเพ็ญวิหารทาน และธรรมทานก่อให้เกิดความเบิกบาน งอกงาม ในจิตใจของผู้คนทั่วไปทั้งสังคม

ด้วยการกระทำกองการกุศลทั้งปวงนี้ ขอจงเป็นพลวปัจจัย อำนวยผลให้คุณสุพร และครอบครัว มีความเอิบอิ่ม เบิกบานใจ มีปัญญาที่รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง สมดังคำของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพะพุฒโฆษาจารย์ ที่ว่า “อยู่ใน ใจเหนือ เกื้อโลก”

พระมงคลธีรคุณ

๒ มีนาคม ๒๕๖๒

ต่อมาเมื่อ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๓ ผศ. โฉมฉาย จันทาวร พร้อมญาติมิตรจากวัดญาณเวศกวัน เป็นเจ้าภาพทอดถวายกฐิน ณ สังฆสถานวิเวกาววัน นับเป็นกฐินแรกที่วิเวกาววัน

ต่อมาอีก พ.ศ. ๒๕๖๔ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ได้มีคำสั่งวัดญาณเวศกวัน เรื่อง ตั้งพระสังฆวานาธิการ สังฆสถานวิเวกาวัน สัณ วัณที่ ๓๑ กรกฏาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ มีความว่า

ตามที่พระครูสังฆการพิสิฐฐ์ (มาโนช ธมฺมครุโก) ได้มีฉันทะรับภาระเป็นผู้ดูแลนกรรม ที่สังฆสถานวิเวกาวัน มาเป็นเวลายาวนาน และเมื่องานนกรรมส่วนสำคัญเสร็จสิ้น แล้ว ก็ได้บำเพ็ญศาสนกิจเพื่อความเจริญมั่นคงแห่งพระพุทศาสนา และเพื่อประโยชน์ของประชาชน ที่สังฆสถานวิเวกาวันนั้น ด้วยดีสืบมา

เพื่อให้ศาสนกิจที่สังฆสถานวิเวกาวันนั้น ดำเนินไปด้วยดีในระยะยาวอย่างมั่นคงจึงตั้ง พระครูสังฆการพิสิฐฐ์ (มาโนช ธมฺมครุโก) ให้เป็น พระสังฆวานาธิการ สังฆสถานวิเวกาวัน โดยให้มีผลตั้งแต่วันปริมพรรษา ที่ ๒๕ กรกฏาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นต้นไป สัณ วัณที่ ๓๑ กรกฏาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ในระหว่างนี้ มีเรื่องควรศึกษาแทรกขึ้นมา ได้แก่ ถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับวิเวกาวัน เช่นคำว่า สังฆสถานวิเวกาวัน และสังฆวานาธิการ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา โดยเฉพาะในขอบเขตความหมายแห่งการศึกษาภาษาบาลี

สังฆสถาน แปลว่า สถานที่ของสงฆ์ ซึ่งในที่นี้ก็หมายถึง ที่ธรณีสงฆ์นั่นเอง พึงทราบว่ คำนี้ถูกปรุ้งขึ้นเพื่อใช้เรียกที่ธรณีสงฆ์วัดญาณเวศกวัน ซึ่งมีชื่อว่า วิเวกาวัน ฉะนั้น ธรณีสงฆ์แห่งนี้จึงเรียกว่า สังฆสถานวิเวกาวัน

วิเวกภาวัน แปลว่า การทำให้ความสงบเจริญ มีผู้แปลว่า
อบรมบ่มิเวก ประกอบด้วยคำว่า วิเวก แปลว่า ความสงบสงัด และ
ภาวัน มาจากคำว่า ภาวนา แปลว่า เจริญ คำว่า วิเวกภาวัน ในที่นี้
เป็นชื่อเฉพาะเรียก สังฆสถานคือที่ธรณีสงฆ์แห่งวัดญาณเวศกวัน

คำว่า สังฆภวนาธิการ ในที่นี้ ประกอบด้วยคำว่า สังฆะ แปล
ทับศัพท์ว่า สงฆ์ คำว่า ภวน แปลว่า ภาพคือที่อยู่ และ คำว่า อธิการ
แปลว่า ผู้เป็นใหญ่หรือผู้เป็นเจ้าการ ฉะนั้น สังฆภวนาธิการ จึงแปลว่า
ผู้เป็นใหญ่แห่งที่อันเป็นของสงฆ์ ซึ่งในที่นี้ หมายถึง พระภิกษุผู้ได้รับ
มอบหมายจากเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวันให้เป็นธุระในการดูแลรักษา
พัฒนาสังฆสถานวิเวกภาวันนั่นเอง

ภวน ที่แปลว่า ภาพคือที่อยู่ บางแห่งอาจหมายถึง วิมานคือที่
อยู่ของนาค ครุฑ ยักษ์ อสูร พระอินทร์ เช่น นาคภวน [ภพแห่งนาค]
เทวภวน [วิมานแห่งเทพ] ก็ได้ หรืออาจหมายถึง วังคือที่อยู่ของ
พระราชาก็ได้ เช่นคำว่า มหาราชภวน [ที่ประทับของพระมหाराชา]

เมื่อ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๕ ทันทแพทย์หญิงกฤษณา โรหิตร์ตนะ
และญาติมิตร มีจิตศรัทธาเป็นเจ้าภาพทอดถวายกฐินที่วิเวกภาวัน
นับเป็นกฐินครั้งที่ ๒ ของวิเวกภาวัน มีข้อความประชาสัมพันธ์ว่า

ในกฐินกาลปีนี้ ณ วันอาทิตย์ที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ.
๒๕๖๕ ทันทแพทย์หญิงกฤษณา โรหิตร์ตนะ และญาติมิตร
มีจิตศรัทธาเป็นเจ้าภาพ บำเพ็ญสังฆทานบุญกิริยาแห่งการ
ทอดกฐิน ที่สังฆสถานวิเวกภาวัน ตำบลบางทอง อำเภอยะ
ห้วยเมือง จังหวัดพังงา

งานบุญทอดกฐิน เป็นเครื่องบ่งบอกว่า พระสงฆ์ที่วัดนั้นได้จำพรรษา เจริญไตรสิกขา และบำเพ็ญศาสนกิจมาถ้วนไตรมาส คือครบ ๓ เดือน พระสงฆ์ทั้งเก่าใหม่ ได้อานิสงส์พรรษา มีสิทธิรับกฐินและเมื่อรับกฐินแล้ว ก็พร้อมที่จะออกจาริกแยกย้ายกันไป โดยได้ขยายเวลาแห่งอานิสงส์นั้นออกไปอีก ๔ เดือน

ผู้ศรัทธาที่นำผ้ากฐินมาทอดถวาย เชื่อว่าได้ทำบุญกับพระสงฆ์ที่จำพรรษาอบรมไตรสิกขามาอย่างจริงจัง ช่วยให้ท่านได้ยึดอานิสงส์พรรษาออกไป กับทั้งเป็นโอกาสที่จะได้บำรุงวัดในคราวใหญ่ประจำปีที่เป็นทั้งสังฆทาน และเป็นทั้งกาลทาน อันนับว่าเป็นบุญยิ่งใหญ่

จากข้อมูลที่ประมวลมานี้ สรุปไว้ก่อนว่า วิเวกาวัน เริ่มต้นจากคุณสุพร วณิชกุล ได้มีโอกาสอ่านหนังสือพุทธธรรมแล้ว ประสงค์อยากจะให้มีสถานที่ศึกษาธรรมจึงสร้างหมู่บ้านพุทธธรรม เรียกว่า วิเวกาวัน ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕

พ.ศ. ๒๕๓๗ คุณสุพร วณิชกุล ถวายที่ดินเป็นที่ธรณีสงฆ์

พ.ศ. ๒๕๔๗ พระครูประสิทธิสรคุณ ลงพื้นที่สืบเรื่องราว

พ.ศ. ๒๕๖๑ พระครูสังฆการพิสิฐฐ์ มาอยู่เพื่อนวกรรม

พ.ศ. ๒๕๖๒ มีพิธีถวายโฉนดที่ดินอย่างเป็นทางการและมีโครงการอบรมบาลีก่อนสอบ

พ.ศ. ๒๕๖๓ ผศ. โฉมฉาย จันทาร และคณะ ถวายกฐิน

พ.ศ. ๒๕๖๔ ตั้งพระสังฆาวนาธิการ สังฆสถานวิเวกาวัน

พ.ศ. ๒๕๖๕ ทันทแพทย์หญิงกฤษณา โรหิตร์ตนะ และคณะ ถวายกฐิน

วัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

วัดญาณเวศกวัน เกิดขึ้นเพราะญาติโยมซึ่งเห็นประโยชน์จากการปฏิบัติศาสนกิจของพระ และพิจารณาเห็นว่าเจ้าประคุณสมเด็จเจ้ามีสุขภาพไม่ดี ทั้งสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่เดิม ไม่เอื้อต่อสุขภาพ จึงนิมนต์พระออกจากกรุงเทพฯ ไปหาที่อยู่ใหม่ ในที่สุดก็ได้พบที่เหมาะสมและสร้างเป็นวัดญาณเวศกวัน โดยมุ่งให้เป็นธรรมสถานที่เหมาะสมแก่การศึกษาและปฏิบัติธรรม นับเป็นวัดเล็กๆ ในเขตจังหวัดนครปฐม ได้ทำหน้าที่เป็นวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งการปฏิบัติศาสนกิจของพระและเจริญธรรมเจริญปัญญาของพุทธบริษัทตามสมควรเรื่อยมาดังกล่าวแล้ว

เมื่อเกิดเป็นวัดญาณเวศกวันขึ้นแล้ว ก็ได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาธรรมวินัยแก่พุทธบริษัท มีกุลบุตรผู้มีศรัทธาบวชเรียนกันรุ่นละรุ่นเล่า จนในที่สุดสามารถบวชพระได้ถึงปีละ ๔ รุ่น มีพระเถระรุ่นแรกคือ ๓ รูปนั่นเอง เป็นผู้สอน และเมื่อเวลาผ่านไปนานเข้า พระที่บวชรุ่นก่อนๆ เมื่อครบกำหนดแล้ว ก็ยังไม่ลาสิกขา อยู่ต่อมาจนกลายเป็นพระรุ่นอาจารย์ ช่วยสอนธรรมวินัยแก่พระรุ่นหลังๆ สืบกันมา โดยถือว่าการบวชเรียนนี้ เป็นกิจสำคัญ

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

จนกระทั่งถึง วันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘ มีประกาศยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง จำนวน ๑๒ วัด ซึ่งวัดญาณเวศกวันรวมอยู่ในจำนวนนั้นด้วย ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘ ประกาศ ณ วันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘ ความตอนหนึ่งว่า

“พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกวัดราชฎ์เป็นพระอารามหลวง... เพื่อเฉลิมพระเกียรติและเป็นพระราชกุศลเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๗

จึงทรงมีพระราชดำริว่า วัดญาณเวศกวัน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นอารามที่สถิตของสมเด็จพระราชาคณะผู้ทรงศีลสุตาทิคุณ เป็นปูชนียเมธีผู้ก่อปรด้วยคุณูปการเป็นอเนกปริยายต่อพระบวรพุทธศาสนา เป็นคารวสถานที่ตั้งแห่งพระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นศูนย์กลางการอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนา มาต่อเนื่องยาวนานอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องต้องด้วยวิถีวิทยาตามหลักการศึกษาพระปริยัติธรรม มีสถานศึกษาค้นคว้าและวิจัยในนามหอญาณเวศกธรรมสมุจย และศูนย์ศึกษา เป็นศาสนสถานที่ประกอบด้วยอุบายโกศลในการเผยแผ่พระพุทธธรรมทุกรูปแบบ ทั้งการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ มีถาวรวัตถุและเสนาสนะอันสัปปายะเป็นรมณียสถาน และเป็นอารามสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยก วัดญาณเวศกวัน เป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ”

เมื่อแรกเริ่มสร้างวัดหรือแม้แต่ในวันที่ประกาศยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง ญาติโยมผู้สร้างวัดก็คงไม่ได้มีความคิดว่าจะเป็นพระอารามหลวง กล่าวได้ว่า การเป็นพระอารามหลวงนี้ ก็เป็นไปตามเหตุปัจจัย พระภิกษุวัดญาณเวศกวันนี้ หรือแม้แต่เจ้าประคุณสมเด็จฯ ก็ทราบข่าวพร้อมๆ กับสาธารณชนนั่นเอง ดังนั้นทีกของเจ้าประคุณสมเด็จฯ ว่า

“เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวันได้ทราบความตามประกาศในราชกิจจานุเบกษาที่กล่าวถึงการยกวัดญาณเวศกวันเป็นพระอารามหลวงซึ่งเป็นประกาศสาธารณะ เช่นเดียวกัน และพร้อมกับเนวาสิกวัดญาณเวศกวันทั้งหลาย”

ทราบมาว่า ในวันที่มีประกาศยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวงนั้น พระทั้งหลายในวัดญาณเวศกวัน ต่างกึ่งงวย บางรูปก็ตั้งหลักไม่ทัน เพราะไม่ทราบเรื่องอย่างนี้มาก่อน แต่ก็คงปฏิบัติศาสนกิจเฉพาะหน้านั้นไปเป็นปกติเช่นเคย

ความจริง ในระหว่างนั้น ชาววัดญาณเวศกวันอยู่ในห้วงเวลาแห่งการดูแลใจกันและกัน เพราะเพิ่งจะสูญเสียพระเถระรูปสำคัญ คือ ท่านเจ้าคุณพระมงคลธีรคุณ (อินฺสฺร จินฺตาปณฺโณ) รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ซึ่งถึงแก่กรรมภาพ ณ ประเทศอินเดีย และยังตั้งศพไว้บำเพ็ญกุศลที่ญาณเวศกธรรมศาลา วัดญาณเวศกวันนั่นเอง

ที่สำคัญที่สุดก็คือว่า ในช่วงเวลานั้น เจ้าประคุณสมเด็จฯ กำลังอาพาธเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาล ๒ แห่งในกทม. เริ่มตั้งแต่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๘ ด้วยโรคไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ A และเกิดเหตุลัมที่โรงพยาบาลแห่งแรกนั้น

ทำให้กระดูกสันหลังยุบไป ๑ ข้อ ร้อยละ ๓๐ แล้วจึงย้ายไปโรงพยาบาลอีกแห่งหนึ่ง และได้ออกจากโรงพยาบาลนั้น เมื่อวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘

จากข้อมูลที่น่ามาแสดงนี้ ก็เป็นอันสรุปได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกวัดญาณเวศกวันเป็นพระอารามหลวง โดยที่พระทั้งหลาย หรือแม้แต่เจ้าประคุณสมเด็จฯ ซึ่งขณะนั้นได้เข้ารับการบำบัดโรคพาที่โรงพยาบาล ก็ทราบข่าวพร้อมๆ กับสาธารณชนนั่นเอง

มหาเถรสมาคมรับทราบ

เมื่อวัดทั้งหลายทั้ง ๑๒ วัดนั้น ซึ่งเดิมเป็นวัดราษฎร์ กลายเป็นพระอารามหลวงตามประกาศนั้น พระสังฆาธิการที่เกี่ยวข้องในวัดนั้น คือ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นมาแต่เดิม ก็สิ้นสภาพไป เมื่อยังไม่มีพระราชดำริอย่างอื่น พระสังฆาธิการในเขตพื้นที่นั้นๆ ก็ต้องแต่งตั้งผู้รักษารแทนเจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้นๆ อีกขั้นตอนหนึ่ง

แต่กรณีวัดญาณเวศกวันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดแต่งตั้ง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน พระอารามหลวง นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้น เพราะดังที่กล่าวแล้วว่า เจ้าประคุณสมเด็จฯ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาส ก็อาพาธอยู่ที่โรงพยาบาล รองเจ้าอาวาสก็เพิ่งจะมรณภาพ และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ก็เป็นอันยกเลิกไป จะอาศัยเหตุปัจจัยใดๆ จึงจะดำเนินการที่เกี่ยวข้องได้ให้ผ่านไปได้ด้วยดี ในที่สุดก็สำเร็จด้วยพระมหากรุณาธิคุณ

ส่วนพระอารามอื่นอีก ๑๑ แห่ง มอบหมายพระสังฆาธิการ แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส และเสนอแต่งตั้งเจ้าอาวาส พระอารามหลวง ตามกฎหมายเถรสมาคมที่เกี่ยวข้องต่อไป

ฉะนั้น มหาเถรสมาคม จึงมีมติที่ ๒๘๕/๒๕๖๘ ในการประชุม มหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๙/๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๘ เรื่อง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกวัดราชฎร์เป็น พระอารามหลวง ที่ประชุมมีมติรับทราบพระบรมราชโองการ ขอพระราชทานถวายอนุโมทนา และรับทราบการที่ทรงพระกรุณา โปรดแต่งตั้ง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปัญฺโต) ให้ดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน และมอบหมายสำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติ จัดทำพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชแต่งตั้ง

พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

ตามมติมหาเถรสมาคม มติที่ ๒๘๕/๒๕๖๘ ในการประชุม มหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๙/๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๘ เรื่อง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกวัดราชฎร์เป็น พระอารามหลวง และที่ประชุมมีมติรับทราบการที่ทรงพระกรุณา โปรดแต่งตั้งเจ้าประคุณสมเด็จฯ ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดญาณเวศกวัน และมอบหมายสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชแต่งตั้งนั้น

เมื่อว่าตามระบบงานหรือศาสนกิจของพระเถระ ก็ต้อง ดำเนินไปตามขั้นตอน และต้องมีการนิมนต์พระสังฆาธิการทั้งหลาย ที่เกี่ยวข้องนั้นๆ ไปรับพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

ในที่สุดเรื่องก็มาถึงว่า มีรายชื่อเจ้าประคุณสมเด็จฯ ในบัญชีพระสังฆาธิการ ที่จะต้องไปรับพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชที่วัดไตรมิตรวิทยาราม กรุงเทพฯ โดยเจ้าประคุณสมเด็จฯ พระมหารัชมงคลมุนี เจ้าคณะใหญ่หนกลาง เป็นผู้มอบถวาย ในวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๘

ดังได้กล่าวแล้วว่า เจ้าประคุณสมเด็จฯ อาพาธ เพิ่งออกจากโรงพยาบาล และคุณหมอก็กำชับไม่ให้ก้มแล้ว พึงระวังเช่นในการนั่ง จึงไม่สะดวกที่จะเดินทางไปรับพระบัญชาตามข่าวที่นัดหมายนั้นแน่ เมื่อมีโอกาสได้พบกับผู้เขียนนี้ เมื่อ ๖ มิ.ย. ๖๘ ที่สถานพำนักในเขตอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี จึงได้พูดจาด้วยเมตตาให้มาจำพรรษาที่วัดญาณเวศกวัน เพื่อถวายอดิเรกในการรับผ้าพระกฐินพระราชทานต่อมา ๘ มิ.ย. ๖๘ ญาติโยมซึ่งเกี่ยวข้องกับวัดญาณเวศกวันพร้อมทั้งเจ้าภาพกฐินซึ่งขอพระบรมราชานุญาตนำผ้าพระกฐินพระราชทานไปทอดถวายในปีนี้ ก็ไปนิมนต์สำคัญอีก และในระหว่างนั้น ก็มีคำบอกจากเจ้าประคุณสมเด็จฯ มาทางโทรศัพท์ว่า ถ้าเจ้าประคุณสมเด็จฯ พระมหารัชมงคลมุนี อนุญาต ก็ให้ผู้เขียนนี้ไปรับพระบัญชา นั้นแทน

ภาวการณ์วัดญาณเวศกวัน

เวลาเข้าก่อนถึงวันรับพระบัญชา ๑ วัน คือในเช้าวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๘ เจ้าประคุณสมเด็จฯ พระพุทฺธโชษาจารย์ มีข้อความแจ้งภาวการณ์ของวัดญาณเวศกวันให้ทราบ และผู้เขียนนี้ก็ได้นำไปแจ้งภาวการณ์ฯ นั้น ไปกราบเรียนเจ้าประคุณสมเด็จฯ พระมหารัชมงคลมุนี วัดไตรมิตรวิทยาราม เพื่อโปรดทราบ และอนุญาต

เมื่อเจ้าประคุณสมเด็จฯ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ทราบและอนุญาตแล้ว เป็นอันว่า ผู้เขียนนี้ จะต้องไปรับพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชฯ แทนหลวงพ่ोज้าประคุณสมเด็จฯ พระพุทฺธโฆษาจารย์ ในวันรุ่งขึ้นนั่นเลย คือในวันเสาร์ที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๘

ชาววัดญาณเวศกวัน มีโอกาสได้ทราบภาวการณ์ฯ โดยพระครูสังฆวิจารย์ ได้ช่วยส่งข่าวให้ทราบทั่วกัน ในบ่ายวันศุกร์ที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๘ และได้ช่วยกันจัดพิธีเจริญชัยมงคลคาถา ต้อนรับพระบัญชาฯ ที่พระอุโบสถในวันเสาร์ที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๘ นั้นเอง

ในวันที่ได้รับพระบัญชานั้น ผู้เขียนนี้ มี พระครูสังฆวิจารย์ ซึ่งปกติอยู่เป็นพระคิลานุปัฏฐากเจ้าประคุณสมเด็จฯ เดินทางไกลมาจากสถานพำนัก ในเขต อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี ไปเป็นเพื่อน ๑ รูป และมีคณะไวยาวัจกรวัดญาณเวศกวันอีก ๒ ท่าน ได้แก่ คุณพงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์ และคุณชาติรี ตียะวราพรธม ไปด้วย

ที่พระอุโบสถวัดญาณเวศกวัน เมื่อคณะรับพระบัญชาฯ มาถึงแล้ว ได้มีพิธีเจริญชัยมงคลคาถาต้อนรับพระบัญชาฯ นั้น โดยพระสงฆ์วัดญาณเวศกวัน มีญาติโยมทั้งรุ่นเก่าแต่สร้างวัดและรุ่นใหม่ร่วมอนุโมทนา

ณ วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๘ นั้นเอง ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการคืนถิ่น ซึ่งโดยบังเอิญ เกือบจะตรงพอดีกับวันที่ผู้เขียนนี้อุปสมบทที่วัดญาณเวศกวันนี้ เลยมาเพียง ๑ วันเท่านั้น

ความจริง เจ้าประคุณสมเด็จฯ ให้พระบอกว่า ให้ผู้เขียนนี้ เริ่มมาพักจำพรรษาที่วัดญาณเวศกวัน ตั้งแต่วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๘ นั้นเลย และได้ให้จัดเสนาสนะที่พักไว้สำหรับผู้เขียน

โดยในวันนั้น พระเถระ พระเสนาสนคาหาปกะ และคณะ ไวยาวัจกร ได้พาผู้เขียนไปถึงที่พักนั้นแล้ว ถือว่าวันนั้นเป็นวันเริ่มต้น แห่งการกลับคืนสู่วัดญาณเวศกวัน แต่ในคืนนั้น ยังไม่ได้จำวัดที่นั่น ได้กลับมาจำวัดที่วัดญาณเวศกวันเป็นคืนแรก เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๘ เรื่อยมาจนถึงเข้าพรรษา

ตลอดเรื่องที่เป็นมานั้น พึงเห็นจุดเน้นสำคัญว่า พระมีหน้าที่ ศึกษาธรรม และนำมาสั่งสอนผู้อื่น คือญาติโยมให้ได้รับประโยชน์บ้าง ฝ่ายญาติโยมเมื่อต้องการธรรม หรือได้รับประโยชน์จากธรรมนั้นแล้ว เพื่อจะรักษาธรรม และส่งเสริมให้ธรรมแผ่ขยายออกไป จึงถวายการ อุปถัมภ์พระให้มีกำลังปฏิบัติศาสนกิจศึกษาและเผยแผ่ธรรมนั้นให้ กว้างขวางออกไป

แม้วัดญาณเวศกวัน ก็เกิดขึ้นโดยนัยนี้ จึงสอดคล้องกับคำที่ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสดงไว้ในคำปรารภ แห่ง หนังสือ **จาริกอโคก** (ธรรมจักรบนเคียวสี่ล้อ) รัฐศาสตร์แห่ง ธรรมาธิปไตย พิมพ์ครั้งที่ ๑ ว่า “โยมสร้างวัด พระสร้างคน”

“...ถ้าต้องการทราบความเป็นมาของวัดญาณเวศกวัน ก็ต้องรู้เรื่องราวเก่าๆ ว่า พระ ๓ รูปนั้น มีวัดอยู่ในกรุงเทพฯ แล้ว ไปอย่างไร มาอย่างไร จึงต้องออกจากวัดพระพิเรนทร์ จนมาอยู่ที่วัดญาณเวศกวัน...”

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)
หนังสือ กว่าจะพบหลวงลุงนาย แล้วพากันไปวัดญาณเวศก
หน้า ๑.

(๒)

พระอารามหลวง รมณีสถานของปวงชน

ประเภทของวัด

วัดในประเทศไทย จำแนกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ วัดราษฎร์ และพระอารามหลวง

วัดราษฎร์ คือ วัดที่ราษฎรทั่วไปสร้างขึ้นด้วยกำลังของตน อยู่ในท้องถื่นดินแดนของตน และอยู่ได้ด้วยการอุปถัมภ์ของประชาชน

พระอารามหลวง คือ วัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้างหรือทรงบูรณปฏิสังขรณ์ หรือมีผู้สร้างน้อมเกล้า น้อมกระหม่อมถวายเป็นพระอารามหลวง และวัดที่ราษฎรสร้าง หรือ บูรณปฏิสังขรณ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าจำนวนในบัญชี เป็นพระอารามหลวง

ปัจจุบัน พระอารามหลวงจัดเป็น ๓ ชั้น ตามศักดิ์ เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมอัฐิ หรือมีเจดีย์สถานสำคัญ หรือเป็นวัดประจำเมือง และใน ๓ ชั้นนั้น มี ๕ ชนิด

การจำแนกชนิดของพระอารามหลวง ทั้ง ๕ ชนิดนั้น จำแนกตามพระบรมราชอิสริยยศ หรือพระอิสริยยศของเจ้านายที่ทรงสร้างทรงบูรณปฏิสังขรณ์ หรือตามศักดิ์ของผู้ที่ทรงยกให้เป็นเกียรติหรือพระราชทานอุทิศ หรือตามขนาดและรูปลักษณะของวัด

พระอารามหลวง ๓ ชั้น ได้แก่

- ๑) **ชั้นเอก** วัดที่มีเจดีย์สถานบรรจุพระบรมอัฐิ หรือเป็นวัดที่มีเกียรติสูง
- ๒) **ชั้นโท** วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ
- ๓) **ชั้นตรี** วัดประจำหัวเมือง หรือวัดที่มีความสำคัญชั้นรอง

พระอารามหลวง ๕ ชนิด ได้แก่

๑) **ราชวรมหาวิหาร** หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ โดยมีสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่โตสมพระเกียรติ

๒) **ราชวรวิหาร** หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์

๓) **วรมหาวิหาร** หมายถึง พระอารามในลักษณะเดียวกับชนิดราชวรวิหาร แต่มีความสำคัญน้อยกว่าและทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์แล้วพระราชทานอุทิศเป็นเกียรติแก่ผู้อื่น

๔) **วรวิหาร** หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์พระราชทานเป็นเกียรติแก่ผู้ต่ำศักดิ์ลงมา อาจเป็นวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์ และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงและยกเป็นเกียรติยศ

๕) **ชนิดสามัญ** หมายถึง พระอารามหลวงที่ราษฎรสร้าง และยกขึ้นเป็นเกียรติยศ

มีเทคนิคการกำหนดง่ายๆ ว่า ในพระอารามหลวง ๒ ชนิดแรก มีคำว่า **ราช** ได้แก่ **ราชวรมหาวิหาร** และ **ราชวรวิหาร** เพราะพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี และพระยุพราชทรงสร้าง หรือทรงบูรณปฏิสังขรณ์

ชนิดแรก คือ **ราชวรมหาวิหาร** มีคำว่า **มหา** ซึ่งแปลว่า **ใหญ่** เพราะเป็นพระอารามใหญ่ หรือเป็นวัดมีพระเจดีย์สำคัญของแผ่นดิน ส่วนชนิดที่ ๒ ไม่เข้าลักษณะพระอารามใหญ่ จึงเป็นชนิด **ราชวรวิหาร** ไม่มีคำว่า **มหา**

ทั้งนี้ ที่ว่าเป็นพระอารามใหญ่นั้น ความจริงไม่ใช่แค่มีเนื้อที่มาก แต่พิจารณาตามรูปลักษณะวัด คือวัดใหญ่มีกุฏิเป็นหมู่ ที่เรียกว่า **คณะ** อันพระมหากษัตริย์ทรงสร้าง เช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นชนิด **ราชวรมหาวิหาร** วัดที่ไม่มีกุฏิหมู่เช่นนั้น อันพระมหากษัตริย์ทรงสร้าง เช่น วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม เป็นชนิด **ราชวรวิหาร**^๑

พระอารามหลวงอีก ๒ ชนิดต่อมา ได้แก่ **วรมหาวิหาร** และ **วรวิหาร** ไม่มีคำว่า **ราช** เพราะไม่ใช่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างหรือทรงบูรณปฏิสังขรณ์ หรือไม่ใช่พระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้าง

^๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พระมหาสมณนิพนธ์ เล่ม ๑๔,

แต่เป็นผู้สร้างขึ้นสร้าง เช่น วัดพระศรีมหาธาตุ แม้บางพระอาราม พระมหากษัตริย์ หรือพระบรมราชินีทรงสร้าง หรือทรงบูรณปฏิสังขรณ์ ก็จริง แต่ทรงพระราชอุทิศเป็นเกียรติแด่ผู้อื่น ฉะนั้น จึงไม่มีคำว่า ราช

ชนิด *วรมหาวิหาร* นั้นมีคำว่า *มหา* เพราะพระราชทานอุทิศ เป็นเกียรติแด่ผู้มีศักดิ์สูง ส่วนชนิด *วรวิหาร* เพราะพระราชทานอุทิศ เป็นเกียรติแด่ผู้มีศักดิ์รองลงมา

ส่วนชนิดสามัญนั้น สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี เป็นวัดที่ ราษฎรทั่วไปสร้างบ้าง บุคคลสำคัญประจำเมืองนั้นสร้างมาแต่เดิม และคงเป็นวัดมีหลักฐานมั่นคง หรือเป็นวัดประจำเมืองบ้าง

ในพระอารามหลวง ๓ ชั้น ๕ ชนิดนั้น แต่ละชั้น ยังจำแนก เป็นชนิดต่างๆ อีก มีลำดับชั้นและชนิดไม่เท่ากัน กล่าวคือ พระอาราม หลวงชั้นเอก จำแนกเป็น ๓ ชนิด ชั้นโท จำแนกเป็น ๔ ชนิด และ ชั้นตรี จำแนกเป็น ๓ ชนิด ดังต่อไปนี้

๑. พระอารามหลวงชั้นเอก ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ หรือเป็นที่บรรจุพระบรมอัฐิ หรือเป็นวัดที่มีเกียรติสูง มี ๓ ชนิด ได้แก่

๑) ชนิดราชวรมหาวิหาร

๒) ชนิดราชวรวิหาร

๓) ชนิดวรมหาวิหาร

เฉพาะพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหารนั้น มักได้ยินพูดเรียกกันว่า *พระอารามหลวงชั้นเอก อุ.* คำว่า *อุ.* นั้น คงหมายถึง *อุตตม* หรือ *อุตม* แปลว่า *สูงสุด* แต่พระอารามหลวงชนิด อื่นๆ รองลงมานั้น ก็ไม่นิยมเรียกกันในลักษณะนี้

พระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร มี ๖ วัด ใน กรุงเทพมหานคร ๔ วัด ต่างจังหวัด ๒ วัด ได้แก่ วัดพระเชตุพน-วิมลมังคลาราม วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดสุทัศนเทพ-วราราม วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร วัดพระพุทธบาท จ. สระบุรี และวัดพระปฐมเจดีย์ จ. นครปฐม

พระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ได้แก่ วัดราช-ประดิษฐสถิตมหาสีมาราม วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วัดบวร-นิเวศวิหาร วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม วัดราชโอรสาราม

พระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร คือ วัดพระศรี-มหาธาตุ

๒. พระอารามหลวงชั้นโท ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ มี ๔ ชนิด ได้แก่

- ๑) ชนิดราชวรมหาวิหาร
- ๒) ชนิดราชวรวิหาร
- ๓) ชนิดวรมหาวิหาร
- ๔) ชนิดวรวิหาร

พระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรมหาวิหาร ได้แก่ วัดชนะ-สงคราม และวัดสระเกศ

พระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร เช่น วัดมกุฏ-กษัตริยาราม วัดราชบูรณะ วัดราชาธิวาสวิหาร วัดเทพศิรินทราวาส วัดหงส์รัตนาราม วัดราชสิทธิธาราม

พระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรมหาวิหาร เช่น วัดจักรวรรดิ-ราชาวาส วัดระฆังโฆสิตาราม วัดกัลยาณมิตร

พระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร เช่น วัดบพิตรพิมุข วัดไตรมิตรวิทยาราม วัดประยุรวงศาวาส วัดพิชัยญาติการาม วัดอนงคาราม

๓. พระอารามหลวงชั้นตรี ได้แก่ วัดประจำหัวเมือง หรือวัดที่มีความสำคัญชั้นรอง มี ๓ ชนิด คือ

๑) ราชวรวิหาร

๒) วรวิหาร

๓) สามัญ มักต่อท้ายว่า พระอารามหลวง

พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดราชวรวิหาร เช่น วัดปทุมวนาราม วัดบวรมงคล วัดหนัง วัดรัชฎาธิษฐาน

พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร เช่น วัดราชนัดดาราม วัดปรีณายก วัดตรีทศเทพ

พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เช่น วัดสามพระยา วัดนรนาถสุนทริการาม

ส่วนวัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ ตามเกณฑ์การจัดระเบียบพระอารามหลวง เข้าลักษณะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ แต่ในประกาศยกวัดราชฎ์เป็นพระอารามหลวง ไม่ระบุชั้นและชนิด

ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ยกวัดราชฎ์เป็นพระอารามหลวง ลงในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๗ ตอนที่ ๒๑ ง วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๔๓ ว่า

“ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกวัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นพระอารามหลวงเป็นกรณีพิเศษ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒”

แม้ในรายงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ปี ๒๕๖๔ ก็ทำเชิงอรรถว่า เป็นกรณีพิเศษโดยไม่ระบุชั้นและชนิดของพระอาราม

การจัดชั้นและชนิดของพระอารามหลวงแต่เดิมมา จัดตามการพระราชทานเทียมนพรชาบ้าง ตามบรรดาศักดิ์แก่เจ้านาย ผู้อุปถัมภ์ค้ำชูวัด ตามสัญญาบัตรพระราชาคณะในพระอารามนั้นบ้าง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้จัดระเบียบพระอารามหลวง ดังที่ปรากฏ *ประกาศกระทรวงธรรมการ เรื่อง จัดระเบียบพระอารามหลวง* ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๒ หน้า ๒๘๔ วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๔๕๘

ในประกาศนั้นได้กำหนดเกณฑ์การจัดพระอารามหลวง ชั้นต่างๆ จำแนกเป็น ๒ หมวด ได้แก่ พระอารามหลวงในกรุงเทพฯ และในหัวเมือง

พระอารามหลวงในกรุงเทพฯ *ชั้นเอก* ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ วัดที่บรรจุพระบรมอัฐิ หรือวัดมีเกียรติอย่างสูง เจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ขึ้นไป *ชั้นโท* ได้แก่ วัดมีเกียรติ เจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญขึ้นไป *ชั้นตรี* ได้แก่ วัดมีเกียรติหรือวัดสามัญ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป

พระอารามหลวงในหัวเมือง ชั้นเอก วัดมีเจติยสถานสำคัญ หรือวัดมีเกียรติ เจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญขึ้นไป ชั้นโท วัดมีเกียรติ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป ชั้นตรี วัดมีเกียรติ วัดประจำเมือง หรือวัดสามัญ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นต่ำขึ้นไป

พึงทราบว่าคำว่า ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร วรมหาวิหาร วรวิหาร นั้น ไม่ใช่การบอกศักดิ์หรือยศสูงต่ำต่างกัน แต่เป็นเครื่องกำหนดหมายชนิดและขนาดแห่งพระอาราม แม้ต่างชนิดกันแต่อยู่ในชั้นเดียวกัน ก็มีศักดิ์หรือยศเสมอกัน ดังที่ปรากฏในประกาศนั้นว่า

พระอารามที่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้าง ทรงปฏิสังขรณ์เป็นส่วนพระองค์ เป็น ราชวรมหาวิหาร ที่ทรงสร้างทรงปฏิสังขรณ์ พระราชทานเป็นเกียรติยศแก่ท่านผู้อื่นที่ต่ำศักดิ์ลงมาก็ดี แก่วัดเองก็ดี ที่ท่านผู้อื่นสร้าง ควรยกเป็นเกียรติยศ จัดว่าวัดมีเกียรติ เป็น วรวิหาร ที่เป็นพระอารามใหญ่โต มีของก่อสร้างใหญ่โตเป็น ราชวรมหาวิหาร หรือ วรมหาวิหาร ที่ไม่เข้าในเกณฑ์นี้ เป็นแต่พระอารามหลวง ๆ นี่เป็นเพียงลักษณะหมายชนิดและขนาดแห่งพระอาราม หาได้หมายลำดับยศไม่ อยู่ในชั้นเดียวกัน มีลำดับยศเสมอกัน ๆ

เมื่อแรกประกาศนั้น มีพระอารามหลวงในกรุงเทพฯ ๗๖ วัด พระอารามหลวงในหัวเมือง ๔๑ วัด รวมเป็น ๑๑๗ วัด แต่จากข้อมูล พ.ศ. ๒๕๖๔ มีพระอารามหลวงรวม ๓๑๐ วัด ปัจจุบันมีมากกว่านี้

วัดราษฎร์จำนวนหนึ่งได้พัฒนามาโดยลำดับ แม้เป็นวัดที่ราษฎรสร้าง ก็ควรได้รับการยกเป็นพระอารามหลวง ฉะนั้น ต่อมาจึงมีการกำหนดเกณฑ์การยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

ต่อมาเรียกว่า ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยเรื่องการ
ขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง พ.ศ. ๒๕๑๘

ในระเบียบนั้นได้กำหนดเกณฑ์การยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็น
พระอารามหลวง ไว้ในข้อ ๓ ว่า

“วัดที่สมควรยกขึ้นเป็นพระอารามหลวง นอกจากเป็นวัดที่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรม-
โอรสาธิราช หรือพระบรมวงศ์ทรงสร้าง ทรงปฏิสังขรณ์ หรือทรงรับไว้
ในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือเป็นวัดที่รัฐบาลสร้างแล้ว ต้องประกอบ
ด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

เป็นวัดที่เป็นหลักฐาน โดยมีเสนาสนะถาวรหรือมีปูชนียวัตถุที่
เป็นโบราณสถาน หรือโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุ มีการปกครองเป็น
ระเบียบเรียบร้อย มีการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็น
หลักฐาน เป็นวัดที่มีการพัฒนาและมีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อ
สาธารณชน มีพระสงฆ์จำพรรษาตั้งแต่ ๒๐ รูปขึ้นไปติดต่อกันเป็น
เวลา ๕ ปีถึงปัจจุบัน เป็นวัดสำคัญของท้องถิ่น หรือเป็นสถานที่
ประกอบพิธีทางศาสนาของทางราชการเป็นประจำ หรือเป็นวัดสำคัญ
ทางประวัติศาสตร์ ต้องมีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป”

การขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวงนี้ พระพรหมกวี
(วรวิทย์ คงคปณโณ) อธิบายไว้ใน วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒ ว่า
“วิธีขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวงนั้น เป็นหน้าที่ของ
เจ้าอาวาสที่จะดำเนินการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรเป็นเจ้าการ”

เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์นี้แล้ว วัดญาณเวศกวัน ไม่เข้าเกณฑ์
ในบางข้อ แต่ก็เป็นพระอารามหลวงขึ้นมาเอง และไม่มีการขอยกขึ้น
เป็นพระอารามหลวง

การเรียกชื่อพระอารามหลวง

คำเรียกพระอารามหลวงชนิดต่างๆ ๔ ชนิดต้น ได้แก่ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร วรมหาวิหาร และวรวิหาร สำหรับหมายรู้ชนิดและขนาดของพระอารามหลวง ซึ่งบ่งถึงเจ้านายที่ทรงสร้าง ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ หรือบ่งถึงประวัติความเป็นมาแห่งพระอารามนั้น ไม่ใช่สร้อยนามพระอาราม ฉะนั้น จึงไม่ใช่ในทั่วไป

แต่บางพระอารามมีสร้อยนาม เช่น วัดเบญจมบพิตร มีสร้อยนามว่า *ดุสิตวนาราม* วัดราชบพิธ มีสร้อยนามว่า *สถิตมหาสีมาราม* วัดพระเชตุพน มีสร้อยนามว่า *วิมลมังคลาราม* ดังนี้ เป็นต้น

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงให้ใช้คำว่า *ราชวรมหาวิหาร* เป็นต้น ในสัญญาบัตรเท่านั้น แม้ในราชการ นอกจากสัญญาบัตรก็ใช้ไม่ได้ ดังข้อความว่า “ไม่ควรจะริขึ้น ดูเป็นกำเริบ”^๑ เช่น วัดบรมนิวาส เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร ก็เรียกว่า *วัดบรมนิวาส* ไม่ควรเรียกว่า *วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร*

โดยนัยนี้ คำว่า *ราชวรมหาวิหาร* เป็นต้น จึงไม่ใช่เรียกทั่วไป สงวนไว้ใช้ในสัญญาบัตร หรือในที่จำเป็นเฉพาะที่ต้องการบอกว่าพระอารามนี้ชั้นหรือชนิดนี้ เช่น *วัดอรุณราชวราราม* *วัดพระพุทธบาท* *วัดพระปฐมเจดีย์* เป็นต้น เป็นพระอารามหลวง ชนิดราชวรมหาวิหาร แต่ก็เรียกเฉพาะว่า *วัดอรุณราชวราราม* อย่างนี้ก็เพียงพอ

^๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พระมหาสมณนิพนธ์ เล่ม ๑๔,

ส่วนพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญนั้น ไม่มีคำบอกชนิด ปัจจุบันจึงนิยมมีคำว่า พระอารามหลวง ต่อท้ายชื่อพระอาราม เช่น วัดบวรโชติ พระอารามหลวง สำหรับในสัญญาบัตร และเป็นเครื่องบอกว่าเป็นพระอารามหลวงชั้นนั้น ซึ่งไม่ใช่ชื่อวัดและไม่ใช่สร้อยนามของวัด ฉะนั้น ถ้าถือตามมตินี้ แม้คำว่า พระอารามหลวง ต่อท้ายชื่อวัดก็ไม่ควรใช้ในที่ทั่วไป เรียกชื่อวัดก็เพียงพอ ส่วนจะเลือกใช้อย่างไรแค่ไหน ก็พึงพิจารณาตามสมควร ในที่นี้ยังไม่เป็นอันยุติ

มีความนิยมอีกสองประการซึ่งถือเป็นจุดเด่น พ่วงมากับความเป็นพระอารามหลวง ได้แก่ การเรียกอาราม วิหาร และอุโบสถ สำหรับพระอารามหลวง เรียกกันว่า พระอาราม พระวิหาร และพระอุโบสถ ดังที่ปรากฏในประกาศกระทรวงธรรมการ เรื่อง การจัดระเบียบพระอารามหลวง พ.ศ. ๒๔๕๘ ว่า “พระอารามหลวงทั้งปวงมีเกียรติใช้คำพระนำอาราม วิหาร อุโบสถว่า พระอาราม พระวิหาร พระอุโบสถ”

อีกประการหนึ่ง กฐินสำหรับพระอารามหลวง จะต้องเป็นกฐินพระราชทาน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่หน่วยงานหรือบุคคลนำมาทอดถวายในพระอารามหลวงนั้นๆ

พร้อมกับการรับผ้าพระกฐินพระราชทานนั้น จะต้องมียธิอนุโมทนาพิเศษเพิ่มเข้ามา คือการถวายอดิเรก ซึ่งพระเถระจะถวายอดิเรกได้นั้น ต้องเป็นพระราชาคณะหรือพระครูที่ถือพัดยศแปลวเพลิงเท่านั้น เพราะฉะนั้น ในพิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทานจึงพ่วงมากับการต้องมีพระเถระที่มีสมณศักดิ์ด้วย

สถิติเกี่ยวกับวัดในประเทศไทย

ตามสถิติข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๕ โดยกลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานเลขาธิการกรมสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สํารวจข้อมูลในปี พ.ศ. ๒๕๖๒-๒๕๖๔ พบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ วัดที่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษาทั่วประเทศ จำนวน ๔๒,๘๘๗ วัด

จำแนกเป็นพระอารามหลวง จำนวน ๓๑๐ วัด เป็นวัดมหานิกาย จำนวน ๒๔๗ วัด วัดธรรมยุติกนิกาย จำนวน ๖๓ วัด และวัดราษฎร์ จำนวน ๔๒,๕๗๗ วัด เป็นวัดมหานิกาย ๓๘,๒๕๙ วัด เป็นวัดธรรมยุติกนิกาย จำนวน ๔,๒๗๙ วัด จินนิกาย ๑๖ วัด เป็นวัดอนัมนิกาย ๒๓ วัด และวัดร้างจำนวน ๕,๔๗๙ วัด

จำนวนพระอารามหลวงตามสถิติปี พ.ศ. ๒๕๖๔ นั้น ว่ามีจำนวน ๓๑๐ วัด แต่จำนวนที่แสดงนี้ ยังไม่ใช่จำนวนสุดท้าย เพราะต่อมาปรากฏว่า หลังจากปี ๒๕๖๔ นั้น มีการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวงอีกหลายวัด เท่าที่ทราบว่ามี การยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวงอีก ๑๓ วัด ได้แก่

เมื่อ ๒ ธ.ค. ๖๕ ยกวัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี เป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ เพราะทรงพระราชดำริว่า วัดมงคลชัยพัฒนา เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริให้พัฒนาพื้นที่เป็น “โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”

ต่อมาเมื่อ ๒๓ มี.ค.๖๘ ยกวัดราษฎร์อีก ๑๒ วัดขึ้นเป็นพระอารามหลวง เพื่อเฉลิมพระเกียรติและเป็นพระราชกุศลเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๗ แม้วัดญาณเวศกวัน ก็ถูกยกขึ้นเป็นพระอารามหลวงในจำนวนนี้ด้วย ฉะนั้น พระอารามหลวงในปัจจุบัน จึงมีจำนวน ๓๒๓ วัด

วัดราษฎร์ ๑๒ วัดที่ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวง จัดเป็นชุดเดียวกันกับวัดญาณเวศกวัน เมื่อ ๒๓ มี.ค. ๖๘ นั้น จัดเป็น ๒ ชั้น ๒ ชนิด ได้แก่

ชั้นโท ชนิดวรวิหาร

๑. วัดพระพุทธราย จังหวัดสระบุรี

ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร

๒. วัดพระยายัง กรุงเทพมหานคร
๓. วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ชั้นตรี ชนิดสามัญ

๔. วัดราษฎร์บูรณะ จังหวัดพิษณุโลก
๕. วัดศรีมหาธาตุ จังหวัดชลบุรี
๖. วัดธาตุประสิทธิ์ จังหวัดนครพนม
๗. วัดศาลาลอย จังหวัดนครราชสีมา
๘. วัดประชานิยม จังหวัดกาฬสินธุ์
๙. วัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม
๑๐. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดกระบี่
๑๑. วัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม
๑๒. วัดธรรมมงคลเถาบุญนนทวิหาร กรุงเทพมหานคร

โดยทั้ง ๑๒ วัด มีประกาศยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวงลงในราชกิจจานุเบกษา เฉพาะประกาศยกวัดญาณเวศกวันขึ้นเป็นพระอารามหลวง ปรากฏใน ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๔๒ ตอนพิเศษ ๑๔๘ ง ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา ๒๖ มี.ค. ๖๘ ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวง ตั้งแต่ ๒๓ มี.ค. ๖๘ ประกาศนั้นลง ๒๔ มี.ค. ๖๘

จังหวัดนครปฐมนี้ เมื่อยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวงเพิ่มอีกในวาระนี้ รวมกับที่มีอยู่เดิม จึงมีพระอารามหลวง ๗ วัด ได้แก่

๑. วัดพระปฐมเจดีย์
๒. วัดพระประโทนเจดีย์
๓. วัดพระงาม
๔. วัดไร่ขิง
๕. วัดไผ่ล้อม
๖. วัดญาณเวศกวัน
๗. วัดเสนาหา (ธ.)

รมณียสถาน

วัดเป็นสถานที่มั่นในการปฏิบัติศาสนกิจของพระและเป็นที่บ่อเกิดแห่งความดี เพราะเป็นฐานที่มั่นในการเจริญธรรมเจริญปัญญาของประชาชนทั่วไป ฉะนั้น ไม่ว่าวัดญาณเวศกวันจะเป็นวัดราษฎร์หรือพระอารามหลวง ก็ควรจะอยู่ในฐานะเป็นที่นำพาให้พุทธบริษัทก้าวไปสู่การพัฒนาตน โดยเฉพาะการเจริญธรรมเจริญปัญญา

การพัฒนาวัดไม่ว่าจะอยู่ในฐานะไหนก็ตาม ควรเริ่มที่การสร้างเสริมความร่มเย็น คือรมณีย ให้วัดนั้นเป็นรมณียสถาน ซึ่งเป็นฐานในการน้อมนำโน้มน้าวจิตใจให้ก้าวไปในกุศล

ทั้งนี้ พึงระลึกถึงเหตุการณ์ตอนที่พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์ผู้แสวงหาธรรม เมื่อเสด็จถึงแม่น้ำเนรัญชรา ก็ตรัสว่า สถานที่นั้นเป็นรมณีย์ เจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้แสดงไว้ในหน้าแรกของหนังสือว่า **ขึ้นชมรมณีย์ สู่สีภาวนา** (บทนำสู่ พุทธธรรม) ว่า “ถิ่นรมณีย์ คือที่ตั้งต้นของพระพุทธศาสนา”

มองกว้างออกไปในระดับสังคมและโลก ซึ่งมีเสียงเตือนจากภัยพิบัติทั้งหลายว่า ธรรมชาติแวดล้อมเป็นพิษ และมีภัยธรรมชาติร้ายแรง สิ้นความเป็นรมณีย์ไปมากมายแล้ว ฉะนั้น ผู้คนทั้งหลายทั้งสังคม และโลกก็ควรสร้างถิ่นที่อยู่ของตนให้รมณีย์ ดังที่เจ้าประคุณสมเด็จฯ ว่า “ทำบุญพื้นฐาน คือทำหมู่บ้านให้รมณีย์”

“...กฐินพระราชทานเป็นเครื่องแสดงถึงพระบรม-
 ราชูปถัมภ์ต่อพระบวรพุทธศาสนาที่แผ่ไปยังวัดวาอาราม
 ทั้งหลาย กระจายไปทั่วพระราชอาณาจักร พร้อมทั้งพระมหา
 กรุณาธิคุณที่โปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่พสกนิกร ต่างบุคคล
 ต่างองค์กร ที่มีโอกาสได้รับผ้าพระกฐินพระราชทานไป
 บำเพ็ญกุศลตามศรัทธาของตน พร้อมทั้งเป็นเครื่องหมาย
 แห่งความจงรักภักดีของประชาราษฎร์ ซึ่งมีความปลาบปลื้ม
 ใจในการที่ได้มีโอกาสโดยเสด็จพระราชกุศล กล่าวโดยสรุปว่า
 เป็นสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างองค์พระมหากษัตริย์ และ
 พระพุทธศาสนา กับประชาราษฎร์ทั่วแผ่นดิน...”

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

คำปรารภ

หนังสือ รัฐศาสตร์เพื่อชาติ VS รัฐศาสตร์เพื่อโลก, หน้า ค

(๓)

กฐิน : สมุหบัญญัติเสริมสร้างสามัคคี

เรื่องกฐิน ที่จะประมวลมาแสดงต่อไปนี้ ค่อนข้างเป็นวิชาการ สักหน่อย เพราะมุ่งให้กระจ่างชัดแก่ผู้เป็นเจ้าของเรื่องคือพระภิกษุ และเพราะเป็นเรื่องพระวินัยซึ่งมีศัพท์เฉพาะที่ต้องการคำอธิบาย จะพิจารณาเพียงถ้อยคำอาจเข้าใจผิดได้ ฉะนั้น ญาติโยมอาจจะอ่าน เป็นความรู้ประกอบ หรือปล่อยผ่านไปก่อน

ถ้ามีคำถามว่า กฐิน คืออะไร? คำตอบของแต่ละท่านอาจไม่ เหมือนกัน ไม่เท่ากัน บางท่านอาจตอบว่า กฐินคือไตรจีวรที่ถวายแก่ สงฆ์ ๕ รูปขึ้นไป บางท่านว่า กฐินคือสังฆกรรมอย่างหนึ่ง บางท่านว่า กฐินคือไม้สะดึง บางท่านว่า กฐินคือการทำบุญอย่างหนึ่งซึ่งมีการ ถวายจีวรแก่พระสงฆ์ หรือสิ่งของอย่างอื่น เช่น ปัจจัยคือเงินซึ่ง รวบรวมกันมาทอดถวายเพื่อบำรุงวัด ซึ่งอาจนัดหมายกันไปทอดถวาย ตามวัดต่างๆ ในช่วงเวลา ๑ เดือนหลังออกพรรษา ไปจนถึงวันลอย กระทง บางท่านว่า กฐินคือของขาวซึ่งบรรจุคำเชิญชวนให้ทำบุญ เรียกว่า ของกฐิน คู่กับกับของผ้าป่า

จากคำตอบที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้ ดูเหมือนความหมายของ กฐิน หรือเนื้อตัวของกฐินของแต่ละท่านก็ไม่เท่ากันคือไม่ตรงกัน และที่สำเร็จเป็นกฐินขึ้นมาได้เพราะมีผ้ากฐินนั้น? มีพระอยู่จำพรรษาต้น หรือเพราะอะไร?

ความจริง กฐินไม่ได้สำเร็จเพียงแค่การมีผ้าที่ถวายเป็นผ้ากฐิน แต่คำว่า “กฐิน” เป็นคำเรียกองค์ประกอบหลายๆ รวมเข้ากัน ไม่ใช่เพียงแค่ผ้า ฉะนั้นในคัมภีร์ วินยาลงการฎีกา จึงแสดงไว้ว่า

กฐิน เป็น สมุหบัญญัติ คือเรียกองค์ประกอบที่ประชุมกันเข้า ว่า กฐิน ได้แก่ พระภิกษุผู้จำพรรษาต้น มีสงฆ์ไม่ต่ำกว่า ๕ รูป เวลานั้นอยู่ในช่วงจีวรมาส คือ ๑ เดือนแห่งการทำจีวรตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ไปถึง ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ และจีวรนั้นเกิดขึ้นโดยชอบธรรม

โดยนัยนี้ แม้ว่าจะมีผ้ากฐินแล้ว แต่ถ้าไม่มีภิกษุผู้อยู่จำพรรษาต้น ก็ไม่เป็นกฐิน หรือมีผ้าแล้ว มีภิกษุผู้อยู่จำพรรษาต้นแล้ว แต่ขาดสงฆ์ อย่างน้อย ๕ รูปขึ้นไป ก็ไม่เป็นกฐิน หรือมีผ้าแล้ว มีภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้ว แต่ไปถวายในเวลาอื่น ไม่ใช่เวลาจีวรมาสคือ ๑ เดือนหลังออกพรรษาต้น ก็ไม่เป็นกฐินจริง แต่ถ้ามีผ้าแล้ว มีภิกษุผู้อยู่จำพรรษาต้นแล้ว ถวายในเวลาจีวรมาสคือ ๑ เดือนหลังออกพรรษาต้น แต่ผ้า นั้นเกิดขึ้นโดยไม่ชอบธรรม ก็ไม่เป็นกฐินจริง

ในเบื้องต้นนี้ ควรทราบความเป็นมาของกฐินซึ่งปรากฏใน คัมภีร์กฐินขันธกะ เป็นต้น ดังต่อไปนี้

ความเป็นมาของกฐิน

ความเป็นมาของการที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตการกรานกฐิน ปรากฏในคัมภีร์กฐินขันธกะ (วินย.๕/๙๔/๑๓๕) มีเรื่องย่อว่า

สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดพระเชตวัน กรุงสาวัตถี ยังมีพระชาวเมืองปาไลฐย [ปาเสยยกา, ปาเวยยกา] ๓๐ รูป ซึ่งถือชุดงค์ข้ออยู่ป่า ข้อเที่ยวบิณฑบาต และข้อถือจีวร ๓ ผืน กำลังเดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่ยังไม่ถึงที่หมาย ถึงวันเช้าพรรษาเสียก่อน จึงต้องจำพรรษาที่เมืองสาเกต ซึ่งห่างจากที่ประทับของพระพุทธเจ้า เพียงประมาณ ๖ โยชน์

ในพรรษานั้น พระเหล่านั้นก็กระวนกระวายอยากจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พอออกพรรษาปวารณาแล้ว ทั้งที่ยังอยู่ในฤดูฝน มีฝนชุก พื้นยังชุ่มฉ่ำ เป็นหล่มเลนนั่นเอง ก็พากันเดินทางมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทำให้จีวรเปียกปอนและไม่สบายตัว

เมื่อพระภิกษุเหล่านั้นมาเข้าเฝ้า พระพุทธเจ้าก็ตรัสถามความเป็นอยู่ทั่วไป พระภิกษุก็กราบทูลความเป็นไปและได้กราบทูลเรื่องการเดินทางในฤดูฝนซึ่งเป็นเหตุให้จีวรชุ่มชื้นด้วยน้ำฝนและลำบากกาย อาศัยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้กรานกฐิน ดังพระบาลี (วินย.๕/๙๔/๑๓๕) ว่า

อนุชานามิ ภิกขเว วสฺสํ ฐฏฺฐานํ ภิกขุณฺ กจฺจํ อตฺถธฺตํ.

[ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาแล้วกรานกฐิน]

พระภิกษุชาวเมืองปาไลฐยนี้ ในคัมภีร์บาลีของไทย เช่นในพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ของมหาวิทยาลัยมหิดล (BUDSIR) ปรากฏว่า ปาเสยยกา บ้าง ปาเวยยกา บ้าง ส่วนในคัมภีร์บาลีของพม่า เช่นในพระไตรปิฎกและบรรดาคัมภีร์ชุดฉัฎฐสังคีติ ปรากฏว่า ปาเวยยกา เท่านั้น ขอให้ทราบว่าเป็นพระชุดเดียวกัน

ในอรรถกถาวินัย (วินย.อ.๓/๒๐๘) อธิบายไว้ว่า ปาไชยรัฐตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก ในแคว้นโกศล คำว่า ภิกษุชาวเมืองปาไชยนั้นหมายถึง ภิกษุภัททวคีย์ ซึ่งเป็นพี่น้องร่วมพระราชบิดากับพระเจ้าโกศล ในจำนวน ๓๐ รูปนั้น ขึ้นสูงสุดเป็นพระอนาคามี ต่ำสุดเป็นพระโสดาบัน ที่เป็นพระอรหันต์หรือปุถุชนไม่มีเลย

ความหมายของกฐิน

พิจารณาโดยพยัญชนะ คือตามตัวอักษรในภาษาบาลี กฐิน ในคัมภีร์บาลีอักษรไทย ปรากฏรูปศัพท์ว่า กฐิน บ้าง กถิน บ้าง ส่วนคัมภีร์บาลีของพม่าปรากฏรูปศัพท์ว่า กถิน ทั้งนี้

กฐิน ตามศัพท์มีความหมายว่า *มันคง* ตรงกับภาษาบาลีว่า *ถิร* เพราะประจวบนิสงส์ไว้ได้ เพื่อให้เข้าใจง่ายและเห็นภาพชัด ในที่นี้ขอให้ผู้อ่านนึกถึงท่อขนาดใหญ่ที่แข็งแรงแต่กลวงใน แล้วเทปูนซีเมนต์บรรจุเข้าไปข้างใน ก็ยิ่งทำให้แข็งแรงมันคง กฐิน ชื่อว่า กฐิน ก็เพราะบรรจุานิสงส์ ๕ ประการไว้ข้างใน ในวิมตติวินทนีฎีกา (วินย.ฎ.๒/๒๕๒) อธิบายไว้ว่า

กถินนฺติ ปญฺจานิสงฺเส อนฺโตกรณสมตฺถตฺตย ถิรนฺติ
อตุโถ ๙

คำว่า กถิน มีความหมายว่า มันคง เพราะสามารถทำ
านิสงส์ ๕ ประการไว้ภายใน

ในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา *กถินตถารวินิจฺจนฺยกถา* อธิบายกฐินไว้ค่อนข้างละเอียด ท่านผู้สนใจก็ไปศึกษาดูต่อได้ ในที่นี้ประมวลมาพอเป็นตัวอย่างก่อนโดยพิจารณากฐินในแง่บาลีไวยากรณ์

คำว่า กฉิน หรือ กฉิน สำเร็จรูปมาจาก กถ ชาติ ในความ รวบรวมหรือประจักษ์ (สงคหณ) และ อฉน ปัจจัย ด้วยการแบ่งสูตร แห่งกัจจายนสูตรที่ ๕๕๘ ว่า อฉน สพพตถ หรือ ด้วย จ ศัพท์ แห่ง กัจจายนสูตรที่ ๕๕๙ ว่า สุปโต จ หรือ กฉิ ชาติ ในความเป็นอยู่ ลำบาก (กัจฉชีวน) เหมือนต้นไม้เป็นอยู่ยาก แต่แข็งแรงมั่นคง โดยนัยนี้ กฉิน จึงหมายถึง แข็งแรงมั่นคง หรือมาจาก กถถ ชาติ ใน ความว่า สรรเสริญ (สลาขมาย) จึงสามารถสำเร็จรูปเป็น กฉิน หรือ กฉิน ก็ได้ แต่ในอภิธานปิทีปิกากฎีกา (คาลาที่ ๘๒๐) ว่า กฉิน แปลว่า แข็ง ใช้เป็นคุณนาม

ใน วินยาลังการฎีกา (ฉบับพม่า, ข้อ ๒๒๖) ปราภฏวิเคราะห้ไว้ หลายนัย แต่ในที่นี้ประมวลมาแสดงไว้ ๓ นัยก็พอ

- ๑) กฉิน แปลว่า รวบรวมไว้, ประจักษ์ สำเร็จรูปมาจาก กถ ชาติ วิเคราะห์ว่า ปณจานิสเส อณตถ คนตุ อทตวา กถติ สงคณหาตีติ กฉิน. (เชื่อว่า กฉิน เพราะประจักษ์คือ รวบรวมอานิสงส์ ๕ ประการไว้ไม่ให้ไปในที่อื่น)
- ๒) กฉิน แปลว่า แข็งแรงมั่นคง เพราะมีความแข็งแรงมั่นคง เหมือนต้นไม้ สำเร็จรูปมาจาก กฉิ ชาติ วิเคราะห์ว่า กฉติ กิจฉเน ชีวตีติ กฉิโน, รุกโข, ตสฺส เอโสติ กฉิโน, ถิรภาโว, โส เอตสฺส อตถิตติ กฉิน. (สิ่งใด ย่อมลำบาก คือ ว่าเป็นอยู่โดยยากลำบาก เหตุนั้น สิ่งนั้น ชื่อว่า กฉิน ได้แก่ ต้นไม้, ต้นไม้คือสิ่งที่เป็นอยู่ลำบากนั้น มีอยู่ แก่ภาวะนั้น เหตุนั้น ภาวะนั้นชื่อว่า กฉิน ได้แก่ ความ มั่นคง, ความมั่นคงนั้นของสิ่งนั้นมีอยู่ เหตุนั้น สิ่งนั้น จึงชื่อว่า กฉิน)

- ๓) **กฐิน** แปลว่า *สิ่งที่พระพุทธเจ้าเป็นต้นตรัสสรรเสริญ* สำเร็จรูปมาจาก กตฺถ ธาตุ วิเคราะห์ว่า กถียเต สิลามเต ปลฺลียเต พุทธาทีหิติ กถินฺ. (สิ่งใดอันพระพุทธเจ้าเป็นต้นสรรเสริญ ยกย่อง เชิดชู เหตุฉะนั้น สิ่งนั้นชื่อว่า กฐิน)

ที่นำมาแสดงไว้ข้างต้นนี้ เป็นการพิจารณาเพียงตัวอักษรเท่านั้น แต่เมื่อกล่าวโดยสาระสำคัญแล้ว กฐิน เป็นวินัยกรรมเนื่องด้วยพุทธบัญญัติ ให้พระทั้งหลายที่อยู่จำพรรษาต้นครบ ๓ เดือนแล้ว ช่วยกันทำจีวรในช่วง ๑ เดือนหลังออกพรรษาต้น ให้เสร็จภายในวันเดียวแล้วยกถวายพระรูปใดรูปหนึ่งผู้มีคุณสมบัติด้วยกรรมวาจาอันเป็นกิจกรรมส่งเสริมความสามัคคี ดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) อธิบายไว้ว่า

กฐิน ในทางพระวินัย ใช้เป็นชื่อสังฆกรรมอย่างหนึ่ง (ในประเภทญัตติหตุตยกรรม) ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตแก่สงฆ์ที่มีภิกษุจำนวน ๕ รูปขึ้นไป ผู้จำพรรษาครบ ๓ เดือนในวัดเดียวกันแล้ว ให้กระทำ เพื่อแสดงออกซึ่งความสามัคคีของภิกษุที่ได้จำพรรษาอยู่ร่วมกัน โดยให้พวกเขาร่วมใจกันยกมอบผ้าผืนหนึ่งที่เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งในหมู่พวกเขา^๑

^๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ : ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๐, กรุงเทพฯ : พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในพิธีบำเพ็ญกุศลออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมวโรดม (สมเกียรติ กิตติวฑฺฒโน ป.ธ.๙), ๒๕๖๖, หน้า ๑.

ผู้ถวายผ้ากฐิน

ทายก คือผู้ถวายผ้ากฐินไม่จำเพาะเป็นคฤหัสถ์ หรือเป็นมนุษย์เท่านั้น แต่ผู้ถวายนั่นจะเป็นเทวดาก็ได้ มนุษย์ก็ได้ หรือ สหธรรมิก ๕ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี ก็ได้ ดังในสมันตปาสาทิกาอรรถกถาวินัย (วินย.อ.๓/๒๐๙) ว่า

เยน เกนจิ เทเวน วา มนุสฺสเสน วา ปญฺจนฺนํ วา
สหรมมิกานํ อญฺจตเรน ทินฺนํ วฏฺฏติ.

เทวดาตนใดตนหนึ่ง มนุษย์คนใดคนหนึ่ง หรือ
สหธรรมิกทั้ง ๕ คนใดคนหนึ่ง ถวายกฐินก็ควร.

บุคคลผู้ควรกรานกฐิน

มีคำถามว่า ใครจะเป็นผู้กรานกฐิน คือผู้ที่ครองผ้ากฐิน ในอรรถกถาวินัย (วินย.อ.๓/๒๑๑) อธิบายไว้ว่า สงฆ์ควรถวายแก่ภิกษุผู้มี จีวรเก่าก่อน ถ้ามีภิกษุมีจีวรเก่าหลายรูป ควรถวายแก่พระผู้เฒ่าก่อน [บาลีว่า วุฑฺฒ โฉเช เถร]

แม้ในพระผู้เฒ่านั้น ก็ต้องเลือกถวายแก่ผู้ที่เป็นมหาบุรุษ สามารถทำกฐินและกรานในวันนั้นได้ ถ้าพระผู้เฒ่าไม่สามารถ ก็ควรถวายแก่พระผู้หนุ่มกว่านั้น แต่สงฆ์ควรเอื้อเฟื้อพระเถระ คือช่วย สงเคราะห์ทำถวายท่าน ถ้าท่านครองสองชั้น ก็ทำถวายสองชั้น ถ้าผ้า ผืนเดิมท่านชั้นเดียวแต่เนื้อหนา แต่ถ้ากฐินบาง ต้องทำสองชั้นถวาย เพื่อให้สมส่วนกัน แม้ท่านบอกจะใช้ชั้นเดียว ก็ทำสองชั้นถวาย

แต่ถ้าภิกษุใดในโลกเป็นปกติ ไม่ควรถวายแก่ภิกษุนั้น ส่วนผู้รับ ถ้าสงฆ์ทำถวายสองชั้น ก็รับมา อย่าได้คิดจะรื้อออกเพื่อหวังจะทำเป็นสองผืน

อรรถกถาวินัย (วินย.อ.๓/๒๐๙) บอกลักษณะของผู้กรานกฐินไว้ว่า ถ้าว่าโดยจำนวน ต้องมีพระอย่างต่ำ ๕ รูป จะมากกว่านั้นเป็นแสนรูปก็ได้ แต่ต่ำกว่า ๕ รูปไม่ได้ ถ้าว่าโดยการจำพรรษา พระภิกษุที่จำพรรษาดัน ปวารณาแล้ว กรานได้ แต่ถ้าขาดพรรษา หรือจำพรรษาหลัง กรานไม่ได้ แม้ที่จำพรรษาไม่ขาด แต่ไปจำอยู่วัดอื่น ก็กรานไม่ได้ แต่ทั้งหมด จะมาเป็นคณปุรณะให้ภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาดันได้ และไม่ได้รับอานิสงส์ แต่ภิกษุที่อยู่จำพรรษาดัน ไม่ขาดพรรษา กรานกฐินแล้ว ได้รับอานิสงส์ ถ้าภิกษุ ๔ รูป หรือ ๓ รูป หรือ ๒ รูป หรือ ๑ รูป จำพรรษาดัน ต้องนิมนต์ภิกษุอื่นๆ นอกจากนั้น มาเป็นคณปุรณะ กรานกฐินได้. อนึ่ง ภิกษุ ๔ รูป เข้าจำพรรษา สามเณรรูปหนึ่งมีอายุครบวษา ถ้าเธออุปสมบทในพรรษาหลัง ทั้งเธอก็เป็นคณปุรณะด้วย มีอานิสงส์ ภิกษุ ๓ รูป สามเณร ๒ รูป หรือภิกษุ ๒ รูป สามเณร ๓ รูป หรือภิกษุ ๑ รูป สามเณร ๔ รูป ก็พิจารณาทำนองนี้ ถ้าภิกษุทั้งหลายที่เข้าจำพรรษาดัน ไม่ใช่กฐินัตถการกุศลบุคคล คือบุคคลผู้รู้วิธีการกรานกฐิน พวกเขาต้องแสวงหาพระเถระทั้งหลายผู้เชี่ยวชาญชั้นธกะฉลาดในการกรานกฐิน มาสวดกรรมวาจา ให้ท่านนำพากรานกฐินแล้ว นิมนต์ท่านฉ้นแล้วไปก็ได้ แต่อานิสงส์ได้เฉพาะภิกษุผู้จำพรรษาเท่านั้น

พระภิกษุผู้ควรรับผ้ากฐิน เรียกว่า *กฐินัตถการารหบุคคล* คือภิกษุผู้ควรเพื่อจะกรานกฐิน ต้องประกอบด้วยองค์คุณ ๘ ประการ ได้แก่ รู้จักบุพพกรรม การถอน การอธิษฐาน การกราน มาติกา ปลีโพธ การเคาะ และอานิสงส์ ในคัมภีร์ปวิวาร (วินย.๘/๑๑๔๑/๔๓๓) ว่า

บุพพกรรม ชานาติ, ปจจุฑาริ ชานาติ, อธิฐาน
ชานาติ, อุตถาริ ชานาติ, มาติกิ ชานาติ, ปลิโพธิ์ ชานาติ, อุฑาริ
ชานาติ, อาณิสส ชานาติ อิมหิ อฏฺฐหฺงเคหิ สมฺนฺนาโคโต ปุคฺคโล
ภพฺโพ กจฺนํ อุตฺถริตุ.

บุคคลผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้ ควรเพื่อกราน
กฐิน ได้แก่ รู้บุพพกรรม รู้การถอน รู้การอธิษฐาน รู้การกราน
รู้มาติกา รู้ปลิโพธิ์ รู้การเตาะ รู้อาณิสส

ส่วนฎีกาวินัยชื่อ วินยวินิจฺฉย-อุตฺตรวินิจฺฉย คาถาที่ ๒๗๐๔,
๒๗๐๖ ซึ่งเป็นผลงานของพระพุทธธัตตะ ผู้เคยมีชีวิตและทำงานร่วม
ยุคกับพระพุทธโฆษาจารย์ ปราภุคฺคณสมฺบัตติผู้ควรกรานกฐิน มี
สาระสำคัญอย่างเดียวกันกับที่ปราภุคฺคณในปริวารนั้น ในที่นี้นำมาแสดง
ไว้อีก เพื่อสะดวกในการกำหนดจดจำ เพราะเป็นคาถาว่า

อฏฺฐธมฺมวิโท ภิกฺขุ	กจฺนิตถารมรหติ
บุพฺพปจจุฑาริฏฺฐา-	นตถาโร มาติกาติ จ
ปลิโพธิจ อุฑาโร	อาณิสฺสาปนญฺจิเมติ

ภิกษุผู้รู้ธรรม ๘ ประการ ย่อมควรเพื่อ
กรานกฐิน ได้แก่ บุพพกรรม การถอน การ
อธิษฐาน การกราน มาติกา ปลิโพธิ์ การเตาะ
และอาณิสส รวมเป็น ๘

อรรถกถากังขาวิตรณี (วินย.ฎ.๒๙๒) อธิบายธรรม ๘ ประการซึ่ง
เป็นคุณสมบัติแห่งบุคคลผู้ควรกรานกฐินไว้โดยย่อว่า

๑. บุพพกรรม (บุพพกรรม) ได้แก่ การชัก กะ ตัด เนา เย็บ
ย้อม และทำกัปปินทุ

๒. การถอน (ปจฺจุฑาโร) คือการถอนสังฆาฏิผืนเก่า เป็นต้น
๓. อธิษฐาน (อธิฏฺฐาน) คือการอธิษฐานผ้ากฐิน
๔. การกราน (อตฺถาโร) คือการกรานกฐิน
๕. มาติกา (มาติกา) ได้แก่ มาติกา ๘
๖. ปลีโพธ (ปลีโพธ) คือ ปลีโพธ ๒ ได้แก่ อาวาสปลีโพธ และจีวรปลีโพธ
๗. การเตาะ (อุฑฺธาโร) ได้แก่ การเตาะกฐินมีการเตาะเพราะหลีกไป (ปุกฺกมฺนฺนติกา) เป็นต้น
๘. อานิสงส์ (อานิสฺโส) คืออานิสงส์ ๕ ประการ

ธรรมแห่งบุคคลผู้ควรกรานกฐิน

๑. บุพพกรณ์ ๗

บุพพกรณ์ บางแห่งว่า บุพพกิจ แปลตามศัพท์ว่า การกระทำเบื้องต้น คือกิจที่จะต้องทำก่อน ในที่นี้ หมายถึง กิจที่จะต้องปฏิบัติต่อผ้ากฐินเป็นเบื้องต้นก่อน ๗ อย่าง ในกัณฑ์ชาตรี (วินย.ฎ.๒๙๒) ว่า

บุพพกรณ์ นาม โธวณวิจารณจฺเณทณพฺพนฺธสิพฺพน-
รชนกฺปฺปรณํ

ชื่อว่า บุพพกรณ์ ได้แก่ ชักผ้า ๑ กะผ้า ๑ ตัดผ้า ๑
เนาหรือดันผ้าที่ตัดแล้ว ๑ เย็บเป็นจีวร ๑ ย้อมจีวรที่เย็บแล้ว
๑ ทำกัปปะคือพินทุ ๑

ในที่บางแห่งเช่นในการสวดพระปาฏิโมกข์ คำว่า บุพพกรณ์
และบุพพกิจ เป็นกิจต่างอย่างกัน ไม่ใช่กิจอันเดียวกัน

แต่ในเรื่องกฐิน ปรากฏว่า ในบางคัมภีร์ คำว่า บุพพกิจ แทน คำว่า บุพพกรรม บ้าง เช่นในคัมภีร์ วินยวินิจฉย-อุตฺตรวินิจฉย ท่านใช้ คำว่า บุพพกิจ และสรุปเป็นคาถาว่า

โธวณฺณจวิจาโรจ

เจทนํพณฺณมปิจ

สิพพณฺรชนกปปี

ปฺพพกิจจณฺติ วุจฺจตีติ

การชัก การกะ การตัด การเนา การเย็บ
การย้อม และทำกัปปพินทุ เรียกว่า บุพพกิจ

พระภิกษุผู้รู้จักบุพพกรรม คือกิจเบื้องต้นที่จะต้องทำต่อผ้า กฐินนั้น ๗ ประการคือ ชัก กะ ตัด เนา เย็บ ย้อม และทำกัปปพินทุ รวมกับองค์คุณอื่นๆ ที่จะแสดงต่อไป ก็เป็นผู้ควรรับกฐินได้

เมื่อพระทั้งหลายตกลงใจร่วมกันจะทำผ้ากฐินแล้ว ทุกรูปไม่ว่า จะเป็นพระรุ่นไหนๆ ทั้งพระเก่า พระใหม่ รุ่นอาจารย์ หรือศิษย์ก็ต้อง ร่วมแรงร่วมใจกันทำบุพพกรรมดังกล่าวให้พร้อมและสำเร็จเป็นผ้าเพื่อการกรานกฐิน

ผ้าที่ทำบุพพกรรมสำเร็จรูปแล้ว เรียกว่า ผ้าที่ทำบริกรรม สำเร็จแล้ว (กถินทุสฺสํ นิฏฺฐิตปริกมฺมํ) เมื่อสงฆ์มอบให้ด้วยการตั้ง ญัตติหุตติกรรมวาจาแล้ว ภิกษุผู้กรานนั้น พึงถอนผ้าเก่า อธิษฐานผ้า ผืนใหม่ เป็นต้น เป็นลำดับไป

ในปัจจุบัน มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนาและมีผู้รู้จักการ เย็บจีวรเป็นต้น ทำให้ผ้าเพื่อกฐินสำเร็จรูปมาแล้ว โดยที่พระไม่ต้อง จัดทำเอง ขาดเพียงการทำกัปปพินทุเท่านั้นเอง ถ้าทำกัปปพินทุลงไป ก็จัดเป็นผ้าที่ทำบริกรรมสำเร็จแล้ว (กถินทุสฺสํ นิฏฺฐิตปริกมฺมํ) แม้ใน การถวายกฐินในปัจจุบันก็นิยมจัดหาผ้าที่ทำสำเร็จแล้วมาถวายสงฆ์

ยกเว้นในบางสำนักที่ต้องการรักษาธรรมเนียมของสำนักตนไว้ จึงยังคงมีการถวายผ้าดิบสำหรับผ้ากฐินอยู่บ้าง หรือบางท้องที่มี ขอบเขตขยายไปถึงญาติโยมมาช่วยกันทอผ้าและถวายพระให้ทำ บุปผพรรณเป็นต้นต่อไป เป็นอันว่า ถ้าผ้าทำบุพผพรรณสำเร็จมาแล้ว ก็เป็นการดี

แต่ถ้าผ้านั้นยังไม่ได้สำเร็จรูปอย่างนั้น พระทั้งหลายในวัดนั้น ต้องช่วยกันทำให้สำเร็จ ในสมันตปาสาทิกา (วินย.อ.๓/๒๑๒) ว่า เมื่อได้ มอบถวายผ้าด้วยกรรมวาจาอย่างนั้นแล้ว ถ้าผ้ากฐินมีบริกรรมสำเร็จ ก็เป็นการดี แต่ถ้ายังไม่สำเร็จ พระรูปใดรูปหนึ่งจะอ้างว่าเราเป็นเถระ หรือว่าเราเป็นพหูสูต เป็นต้น ไม่ได้ทั้งนั้น ทุกรูปต้องประชุมกันทำการ ชัก การเย็บ ย้อม เป็นต้นให้สำเร็จ นี่เป็นกฐินวัตรที่พระพุทเจ้าทรง สรรเสริญ แม้พระพุทเจ้าพระนามปทุมุตระในปางก่อนก็ทรงทำมาแล้ว

๒. การถอน

การถอน (ปัจจุพุทธาร, ปัจจุพุทธรณ) เป็นวินัยกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งคู่กับการอธิษฐาน หมายถึง การถอนคือ การยกเลิกบริวารที่เคย อธิษฐานไว้ เช่น ได้อธิษฐานใช้ผ้าผืนหนึ่งเป็นสังฆาฏิไว้ครอง ภายหลัง จะไม่ใช่ผ้าผืนนั้นครองอีกต่อไป จึงถอนคืนสังฆาฏินั้น คือยกเลิกการ อธิษฐานผ้านั้นเป็นสังฆาฏิสำหรับครอง

ในกรณีการจะกรณากฐิน เมื่อจะกรณด้วยจีวรอย่างใดผืนเก่า ใน ๓ อย่าง ได้แก่ สังฆาฏิ อุตราสงค์ (จีวร) และอันตรวาสก (สบง) พึงถอนจีวรอย่างนั้นผืนเก่า

คัมภีร์กัณฑ์ชาตปริชาต-อภิธรรมวินัย (วินย.ฎ.๒๙๒) ว่า ปุจฉาทุทธาโร นาม ปุจฉาสัมมาธิอาทีนํ ปุจฉาทุทธธมฺ. (ชื่อว่า การถอน ได้แก่ การถอนสังขมาธิขึ้นเก่านั้น)

วินยาลงการฎีกา แสดงว่า ปุจฉาทุทธาโร ตีวิโร เป็นต้น แปลได้ความว่า การถอนมี ๓ อย่าง ได้แก่ การถอนสังขมาธิ การถอนอุตฺตราชงคฺ และการถอนอันตรวาสก สอดคล้องกับพระบาลีในคัมภีร์ปริวาร (วินย.๘/๑๑๓๙/๔๓๒) ว่า

ปุจฉาทุทธาโร กตฺติหิ ธมฺเมหิ สงฺคหิตฺโต. ปุจฉาทุทธาโร ตีหิ
ธมฺเมหิ สงฺคหิตฺโต สงฺขมาภียา, อุตฺตราชงเคน, อนฺตรวาสเคน.

การถอน สงเคราะห์ไว้ด้วยธรรมเท่าไร. การถอน
สงเคราะห์ไว้ด้วยธรรม ๓ ประการ ได้แก่ ด้วยสังขมาธิ ด้วย
อุตฺตราชงคฺ และอันตรวาสก

เมื่อจะถอนสังขมาธิ พึงกำหนดใจและเปล่งวาจาว่า

อิมํ สงฺขมาภีํ ปุจฉาทุทธามิ.
ข้าพเจ้าถอนสังขมาธินี้

เมื่อจะถอนอุตฺตราชงคฺ (จีวร) พึงกำหนดใจและเปล่งวาจาว่า

อิมํ อุตฺตราชงคํ ปุจฉาทุทธามิ.
ข้าพเจ้าถอนอุตฺตราชงคฺ (จีวร) นี้

เมื่อจะถอนอันตรวาสก (สบง) พึงกำหนดใจและเปล่งวาจาว่า

อิมํ อนฺตรวาสกํ ปุจฉาทุทธามิ
ข้าพเจ้าถอนอันตรวาสก (สบง) นี้

๓. การอธิษฐาน

การอธิษฐาน (อธิฏฐาน) โดยทั่วไปหมายถึง การตั้งใจกำหนดแน่อนลงไป ในกรณีการอธิษฐานจีวรในเรื่องกฐินนี้ หมายถึง การอธิษฐานผ้ากฐิน การกำหนดลงไปว่าให้ผ้าผืนนี้ชื่อนี้เป็นของใช้ประจำ เช่น อธิษฐานผ้านี้เป็นสังฆาฏิสำหรับใช้ประจำ

ภิกษุเมื่อจะกรานกฐิน หลังจากทำบุพพกรรมนั้นแล้ว จะกรานกฐินด้วยผ้าชนิดใด พึงถอนผ้าชนิดนั้นผืนเก่าแล้ว อธิษฐานผ้าชนิดนั้นๆ ผืนใหม่

การอธิษฐานจีวร มี ๒ อย่าง ได้แก่ การอธิษฐานทางกาย และการอธิษฐานทางวาจา ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ปวิวาร (วินย.๘/๙๔๘/๓๐๐) ว่า

เทว จีวรสฺส อธิฏฺฐาณา กาเยน วา อธิฏฺฐเจติ วาจา วา
อธิฏฺฐเจติ.

การอธิษฐานจีวร มี ๒ อย่าง ได้แก่ อธิษฐานทางกาย หรืออธิษฐานทางวาจา

คัมภีร์สมันตปาสาทิกาอรรถกถาวินัย (วินย.อ.๒/๑๖๕) อธิบายต่อไปอีกว่า เพราะพระบาลีกล่าวการอธิษฐานจีวรไว้ ๒ แบบ ได้แก่ อธิษฐานทางกาย และอธิษฐานทางวาจา พระภิกษุ [หลังจากทำกัปปินุแล้ว ถ้าจะอธิษฐานสังฆาฏิ] ต้องถอนสังฆาฏิผืนเก่าว่า ข้าพเจ้าถอนสังฆาฏินี้แล้ว

- ใช้มือจับสังฆาฏิผืนใหม่ หรือวางไว้ที่ส่วนประกอบแห่งกายแล้ว กำหนดจิตว่า อิมํ สงฺฆาฏี อธิฏฺฐามิ (ข้าพเจ้าอธิษฐานสังฆาฏินี้) ทำกายวิการ (ทำการเคลื่อนไหวกาย)

อธิษฐาน นี่เป็น การอธิษฐานทางกาย เมื่อพระภิกษุไม่
ถูกต้องผ้านั้นด้วยส่วนประกอบแห่งกาย ไม่ควร.

- แต่ในการอธิษฐานด้วยวาจา ต้องเปล่งวาจาอธิษฐาน
ในการอธิษฐาน ๒ อย่างนั้น ถ้าอยู่ในหัตถปาสา ต้องเปล่ง
วาจาว่า อิมํ สงฆาภี อธิฏฺฐามิ. แต่ถ้าอยู่ในห้อง อยู่บน
ปราสาท หรือที่อยู่ข้างเคียง (สามันตวิหาร) ต้องกำหนดที่
สังฆาภินั้นวางอยู่ เปล่งวาจาว่า เอตํ สงฆาภี อธิฏฺฐามิ.
(ข้าพเจ้าอธิษฐานสังฆาภินั้น)

เมื่อจะอธิษฐานสังฆาภี พึงกำหนดใจและเปล่งวาจาว่า

อิมํ สงฆาภี อธิฏฺฐามิ.

ข้าพเจ้าอธิษฐานสังฆาภีนี้

เมื่อจะอธิษฐานอุตราสงค์ (จีวร) พึงกำหนดใจและเปล่งวาจาว่า

อิมํ อุตุตราสงค์ อธิฏฺฐามิ.

ข้าพเจ้าอธิษฐานอุตราสงค์ (จีวร) นี้

เมื่อจะอธิษฐานอันตรวาสก (สบง) พึงกำหนดใจและเปล่งวาจาว่า

อิมํ อนฺตรวาสกํ อธิฏฺฐามิ.

ข้าพเจ้าอธิษฐานอันตรวาสก (สบง) นี้

๔. การกราน

การกราน (อดธาร) หมายถึง การที่ผ้าเกิดขึ้นแล้ว สงฆ์ตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป พึงมอบผ้าให้แก่พระที่มีคุณสมบัติด้วยตั้งญัตติทุติยกรรมวาจาแล้ว พระภิกษุผู้จะกรานกฐินโดยมีสงฆ์ช่วยกันทำการซัก กะ ตัด เน่า เย็บ ย้อม และกัปปินทุแล้ว พระภิกษุผู้ได้รับแล้วถอนผ้า ผืนเก่า อธิษฐานผ้ากฐินนั้นแล้ว เข้าไปแจ้งสงฆ์หรือคณะเพื่อ อนุโมทนา เรียกการกระทำตั้งแต่การตั้งทุติยกรรมวาจาจนถึง อนุโมทนาว่า *การกรานกฐิน* (กฐินตถารกิริยา)

พระภิกษุผู้รู้จักการกรานกฐิน และรู้จักคุณอื่นๆ ดังที่แสดง มาแล้ว และที่จะแสดงต่อไป ก็ควรที่จะรับผ้ากฐิน ในพระบาลีปริวาร (วินย.๘/๑๑๔๖/๔๓๕) แสดงไว้ว่า

กถินตถาโร ชานิตพโผติ สเจ สงฆสสุ กถินทุสฺส
อุปปนฺนํ โหติ, สงฺเขน กถํ ปฏิปชฺชิตพฺพํ, อดธารเกน กถํ
ปฏิปชฺชิตพฺพํ, อนุโมทเกน กถํ ปฏิปชฺชิตพฺพํ.

ชื่อว่า ต้องรู้การกรานกฐิน มีคำอธิบายว่า ต้องทราบ ว่า ถ้าผ้ากฐินเกิดขึ้นแก่สงฆ์แล้ว สงฆ์ต้องปฏิบัติอย่างไร ผู้กรานกฐินต้องปฏิบัติอย่างไร ผู้อนุโมทนาต้องปฏิบัติอย่างไร

กฐิน จัดเป็นสังฆกรรม ประเพณีตั้งทุติยกรรม โดยประชุม สงฆ์ ๕ รูปขึ้นไป คือรูปที่รับผ้ากฐินนั้น ๑ รูป และรูปที่ให้อีก ๔ รูป พระภิกษุผู้ฉลาดสามารถ แจ้งให้สงฆ์ทราบเพื่อให้ผ้ากฐินแก่พระภิกษุ รูปหนึ่ง ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาให้ผ้ากฐินว่า (วินย.๕/๙๖/๑๓๖) ว่า

สุณาทุ เม ภนฺเต สงฺโฆ อิทํ สงฺฆสฺส กจฺินทุสฺส
อุปฺปนฺนํ ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลํ สงฺโฆ อิมํ กจฺินทุสฺส
อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ททฺเหยย กจฺินํ อตฺถริตฺตํ เอสา ฅตฺติ.

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิด
แล้วแก่สงฆ์ ถ้าความพร้อมพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ผ้า
กฐินผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน นี่เป็นญัตติ

สุณาทุ เม ภนฺเต สงฺโฆ อิทํ สงฺฆสฺส กจฺินทุสฺส
อุปฺปนฺนํ สงฺโฆ อิมํ กจฺินทุสฺส อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน เทติ
กจฺินํ อตฺถริตฺตํ ยสฺสายสมฺโตะ ขมติ อิมสฺส กจฺินทุสฺสส
อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทานํ กจฺินํ อตฺถริตฺตํ โส ตฺถนฺหสฺส ยสฺส
นภฺขมติ โส ภาเสยฺย.

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิด
แล้วแก่สงฆ์ สงฆ์ให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน
การให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน ชอบแก่ท่าน
ผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึง
พูด.

ทินฺนํ อิทํ สงฺฆเณ กจฺินทุสฺส อิตฺถนฺนามสฺส
ภิกฺขุโน กจฺินํ อตฺถริตฺตํ ขมติ สงฺฆสฺส ตสฺมา ตฺถนฺหิ เอวเมตํ
ธารยามี.

ผ้ากฐินผืนนี้ สงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน
ชอบแก่สงฆ์ เหตุฉะนั้นจึงนี้ ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้.

พระภิกษุผู้จะกรานกฐินโดยมีพระทั้งหลายช่วยกันทำการซัก กะ ตัด เนา เย็บ ย้อม และกัปปินทุแล้ว ถอนผ้าผืนเก่า อธิษฐานผ้า กฐินนั้นแล้ว พึงนุ่งห่มผ้าพระกฐินให้เรียบร้อยแล้ว พึงเข้าไปแจ้งสงฆ์ เพื่อบุญโมทนา พร้อมกับจับหรือลูบผ้านั้น กรณีกρανด้วยสังฆาฏิ แปลงวาจากรานกฐิน (วินย.๘/๑๑๔๗/๔๓๕) ว่า

อิมาย สงฆาภิยา กจัน อตุถรามิ.

ข้าพเจ้ากรานกฐินด้วยผ้าสังฆาฏินี้.

ถ้ากรานกฐินด้วยผ้าอุตราสงค์ พึงว่าเปลี่ยนคำว่า อิมาย สงฆาภิยา เป็น อิมินา อตุตราสญเคน ถ้ากรานกฐินด้วยผ้าอังตราวาสก พึงเปลี่ยนเป็น อิมินา อนตราวาสเกน

ต่อจากนั้นพึงแจ้งสงฆ์ให้อนุโมทนากฐิน ถ้าผู้ครองเป็นผู้มี พรรษาสูงสุดในสงฆ์นั้น พึงแจ้งสงฆ์ให้อนุโมทนาว่า

อตถตัม อาวุโส สงฆสสุส กจัน, ธมฺมิโก กจันตถาโร, อนุโมทถ.

ท่านผู้เจริญ กฐินของสงฆ์กรานแล้ว, การกรานกฐินเป็นธรรม, ขอท่านทั้งหลายอนุโมทนาเถิด.

คณะสงฆ์พึงอนุโมทนากฐิน ว่า

อตถตัม ภานฺเต สงฆสสุส กจัน, ธมฺมิโก กจันตถาโร, อนุโมทาม.

ผู้มีอายุ กฐินของสงฆ์กรานแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรม เราทั้งหลายอนุโมทนา.

พึงกำหนดไว้ว่า ในขั้นการตั้งญัตติทุติยกรรมวาจา นั้น เพราะ เป็นสังฆกรรม จึงต้องทำในเขตสีมา ฉะนั้น ถ้าในวัดที่ตนจำพรรษานั้น ไม่มีสีมา ก็ต้องไปสวดมอบผ้าในสีมาของวัดอื่น

อีกทั้งต้องมีสงฆ์ตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป ได้แก่ ๔ รูปคือสงฆ์ผู้มอบผ้ากฐิน และ ๑ รูปรับผ้ากฐิน ถ้าได้จำนวนพระไม่พอ ๕ รูป ก็ต้องนิมนต์พระจากวัดอื่น หรือภิกษุผู้จำพรรษาหลัง มาให้ครบ ๕ รูป เป็นเพียงคนปุรกะ

ท่านที่เป็นคนปุรกะนี้ก็ไม่สิทธิรับผ้ากฐินนั้น เมื่อสงฆ์สวดมอบผ้าแล้ว ภิกษุผู้ได้รับก็จะต้องกลับไปกรานที่อาวาสที่ตนจำพรรษา ซึ่งเป็นอีกขั้นหนึ่งต่อไป

ในชั้นกรานและอนุโมทนา กฐินนี้ มีหลักทั่วไปว่า ภิกษุจะต้องกรานในอาวาสที่ตนจำพรรษา แม้ไปสวดมอบผ้าที่ชนบทสีมาคือโบสถ์วัดอื่นๆ ก็ต้องกลับไปกรานในอุปจารสีมาคือในวัดที่ตนจำพรรษา โดยมีหลักในพระบาลี (วินย.๘/๑๑๒๗/๔๒๗) ว่า

น สมฺมา เจว อตฺถตํ โหติ กฐินํ, ตํ เจ นิสฺสิมฺภุโจ อนุโมทติ.

กฐินนั้นไม่เป็นอันกรานโดยชอบ หากภิกษุอยู่นอกสีมาอนุโมทนา กฐิน

คำว่า นิสฺสิมฺภุโจ (ภิกษุอยู่นอกสีมา) ในที่นี้ หมายถึง ภิกษุอยู่นอกวัดที่ตนจำพรรษา ไม่ได้มุ่งถึงชนบทสีมาคือโรงอุโบสถที่ผูกสีมา แต่มุ่งถึงนอกอุปจารสีมา คือนอกวัด ได้แก่ นอกวัดที่ตนจำพรรษา ฉะนั้น ถ้าภิกษุไปอนุโมทนา กฐินนอกวัดที่ตนจำพรรษา กฐินก็ไม่เป็นอันกราน คือเป็นโมฆะ

เมื่อบุคคลคือภิกษุเปล่งวาจากราน กฐินแล้ว บุคคลคือภิกษุนั้นได้ชื่อว่า บุคคลกราน กฐินแล้ว แต่สงฆ์ ๔ รูปขึ้นไป หรือคณะ ยังไม่ได้ชื่อว่า กราน กฐิน สงฆ์หรือคณะต้องเปล่งวาจาอนุโมทนาก่อน สงฆ์หรือคณะจึงจะได้ชื่อว่า กราน กฐิน

ต่อเมื่อภิกษุทั้งหลายอื่นๆ ถ้ามี ๔ รูปขึ้นไป เปล่งวาจาอนุโมทนา ก็ได้ชื่อว่า สงฆ์อนุโมทนาและสงฆ์กรานกฐินแล้ว ถ้ามีน้อยกว่า ๔ รูป เช่น ๓ หรือ ๒ รูป เปล่งวาจาอนุโมทนา ก็ได้ชื่อว่า คณะอนุโมทนาและคณะกรานกฐินแล้ว ถ้ามีกัน ๒ รูป ๑ รูปกรานกฐิน ๑ รูปอนุโมทนา ก็ได้ชื่อว่า บุคคลอนุโมทนาและบุคคลกรานกฐินแล้ว

ความจริง การกรานกฐิน เป็นเรื่องบุคคล คือพระภิกษุรูปเดียวเป็นผู้กรานคือครอง ส่วนรูปอื่นๆ ซึ่งจัดเป็นสงฆ์หรือคณะเป็นผู้อนุโมทนา เมื่อได้อนุโมทณาก็ได้ชื่อว่า ได้กรานกฐินด้วย เมื่อกรานกฐินแล้ว ทุกรูปย่อมได้รับอานิสงส์

ในอรรถกถาวินัย (วินย.อ.๓/๒๑๓) ว่า สงฆ์ไม่ได้กรานกฐิน คณะไม่ได้กรานกฐิน แต่บุคคลกรานกฐิน เพราะสงฆ์อนุโมทนา เพราะคณะอนุโมทนา เพราะบุคคลกราน จึงได้ชื่อว่า สงฆ์กรานกฐิน คณะกรานกฐิน บุคคลกรานกฐิน

จากที่แสดงมานี้ สรุปได้ว่า พระภิกษุรูปใดรู้จักการกรานกฐิน คือรู้ขั้นตอน หรือกระบวนการวิธีตั้งแต่การที่สงฆ์มอบผ้าให้แก่พระที่มีคุณสมบัติด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา บุพพกรรม การถอน การอธิษฐาน ไปจนถึงรู้การอนุโมทนา นี้ชื่อว่า ผู้รู้จักการกรานกฐิน และถือว่ามีความสมบัติที่จะรับผ้ากฐินได้

๕. มาติกา

มาติกา แปลตามศัพท์ว่า เหมือนมารดา เพราะมาติกาเป็นหลักให้เกิดมีคำอธิบายต่อไปอีกชั้นหนึ่ง เปรียบเหมือนมารดาเยอมนให้บุตรเกิด ฉะนั้น ในทางอ้อมจึงหมายถึง แม่บท หรือบทสรุปรวมยอด

คำว่า มาติกา ประกอบขึ้นจากคำว่า มาตา แปลว่า มารดา และ ก ปัจจัย ใช้ในความหมายว่า เปรียบเทียบ คัมภีร์วิมตฺติโนทนีฎีกา (วินย.ฎ.๒/๒๕๓) วิเคราะห์และอธิบายว่าไว้ว่า

มาตา วิทยาติ มาติกา, อิวตฺเถ ก-ปัจจโย ทฎฺฐพฺโพ.

ชื่อว่า มาติกา เพราะเหมือนมารดา, บัณฺฑิตตฺตํพฺงเห็นว่
ก ปัจจัย ใช้ในความหมายว่า เปรียบเทียบ

แต่ในเรื่องกฐินนี้ หมายถึง แม่บท คือหลักเป็นเหตุให้กฐิน
เตาะ กล่าวคือลักษณะ ๘ ประการ เป็นเหตุให้กฐินต้องถูกยกเลิก
อานิสฺส หรือทำให้กฐินไม่มีอานิสฺส มาติกา ๘ ตามที่ปรากฏในวินัย
(วินย.๕/๙๘/๑๓๙) ว่า

กถญจ, ภิกฺขเว, อุพฺภตํ โหติ กฐินํ. อญฺจิมา,
ภิกฺขเว, มาติกา กฐินสฺส อุพฺภาราย, ปกฺกมณฺฑติกา,
นิญฺจานนฺติกา, สหฺนิญฺจานนฺติกา, นาสนฺนติกา, สวณฺนติกา,
อาสาวจฺเจทิกา, สีมาติกฺกนฺติกา, สหฺพฺพการา”

ภิกษุทั้งหลาย กฐินย่อมเป็นอันเตาะได้อย่างไร. ภิกษุ
ทั้งหลาย มาติกาเพื่อเตาะกฐิน ๘ ข้อนี้ ได้แก่ กำหนดด้วย
หลักไป กำหนดด้วยจิรทำเสร็จ กำหนดด้วยตกลงใจ กำหนด
ด้วยผ้าเสียหาย กำหนดด้วยไถยินข้าว กำหนดด้วยสิ้นหวัง
กำหนดด้วยล่วงเขต กำหนดด้วยเตาะพร้อมกัน

ในวินัยปิฎกนั้น ท่านจำแนกแจกแจงมาติกานั้นออกไปอีก
หลายนัย มีมาติกา ๘ นี้เป็นหลัก แล้วแสดงลักษณะเป็นเหตุให้กฐิน
เตาะได้ต่างกัน ในที่นี้นำมาแสดงเพียงเป็นตัวอย่าง

๑. **กำหนดด้วยหลักไป** (ปกุมนนตিকা) เช่น ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำเสร็จแล้ว [จีวรปลิโพธขาดก่อน] หลักไป ด้วยคิดว่าจะไม่กลับ [อवासปลิโพธขาด] การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยหลักไป

๒. **กำหนดด้วยจีวรทำเสร็จ** (นิฏฺฐานนตিকা) เช่น ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือเอาผ้าหลักไป อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า จะให้ทำจีวรนี้ที่ภายนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ (อवासปลิโพธก่อน) ให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ (จีวรปลิโพธขาด) การเดาะกฐิน ของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๓. **กำหนดด้วยตกลงใจ** (สนนิฏฺฐานนตিকা) เช่น ภิกษุกรานกฐินแล้วถือนำผ้าหลักไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ (อवासปลิโพธและจีวรปลิโพธขาดพร้อมกัน) การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๔. **กำหนดด้วยผ้าเสียหาย** (นาสนนตিকা) เช่น ภิกษุกรานกฐินแล้วถือนำผ้าหลักไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า จะให้ทำจีวรนี้ภายนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ (อवासปลิโพธขาดก่อน) ให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย (จีวรปลิโพธขาด) การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย

๕. **กำหนดด้วยได้ทราบข่าว** (สวณนตিকা) เช่น ภิกษุกรานกฐินแล้วถือนำจีวรหลักไปคิดว่า จะกลับมา อยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำเสร็จแล้ว (จีวรปลิโพธขาดก่อน) ได้ทราบข่าวว่า ในอาวาสนั้นสงฆ์สวดเดาะกฐินเสียแล้ว (อवासปลิโพธขาด) การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว

พึงทราบว่ สาเหตุที่สงฆ์ต้องเตาะกฐิน เพราะอานิสงส์กฐินข้อที่ ๕ ว่า โย จ ตตถ จีวรุปปาโท เป็นต้น ที่ว่า จีวรที่เกิดขึ้นในที่นี้ ย่อมเป็นของพวกเธอผู้จำพรรษาเท่านั้น ทำให้จีวรนั้นไม่ถึงแก่พระรูปอื่นๆ ที่อาจจะมาในวัดนั้น เพื่อให้จีวรถึงแก่พระรูปอื่นๆ สงฆ์จึงยอมเตาะกฐิน คือยกเลิกอานิสงส์กฐิน ด้วยการสวดญัตติทุติยกรรมมาจา ดังที่แสดงไว้ในภิกขุณีวิภังค์ จะอธิบายต่อไปอีกข้างหน้า

๖. กำหนดด้วยสิ้นหวัง (อาสาวจเจติกา) เช่น ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร เธอยืนนอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ (อาวาสปลิโพธขาดก่อน) แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังจะได้จีวรนั้น (จีวรปลิโพธขาด) การเตาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง

๗. กำหนดด้วยล่วงเขต (สีมาติกนฺติกา) ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือเอาผ้าหลีกไปคิดว่าจะกลับ ยืนนอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้ว (จีวรปลิโพธขาดก่อน) คิดว่า จะกลับ จะกลับ แล้วล่วงเวลา กฐินเตาะนอกสีมา (อาวาสปลิโพธก็ขาดตามไปด้วย) การเตาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต

๘. กำหนดด้วยเตาะพร้อมกัน (สหุพฺพารา) ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลีกไปคิดว่า จะกลับ ยืนนอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่า จะกลับ จะกลับ แล้วกลับมาท้นสงฆ์สวดเตาะกฐินพอดี การเตาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่าเตาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย (ข้อนี้ถือว่าปลิโพธขาดพร้อมกันหมด)

๖. ปลิโพธ

ปลิโพธ แปลว่า เครื่องผูกพันหรือห่วงเหนียวเป็นเหตุให้ใจห้วงกังวล แต่ในเรื่องกฐินนี้ ปลิโพธ หมายถึง ความกังวลที่เป็นเหตุให้กฐินยังไม่เตาะ คือยังรักษาอานิสงส์กฐินและเขตแห่งจีวรกาลตามกำหนดไว้ได้ มี ๒ อย่าง ได้แก่

อาวาสปลิโพธ ความกังวลในอาวาส หมายถึง การที่พระภิกษุยังอยู่ในอาวาสที่จำพรรษานั้น หรือหลีกไปที่อื่นแต่ยังมีใจคิดว่า จะกลับมาอาวาสที่จำพรรษานั้นอยู่ นี้เรียกว่า **อาวาสปลิโพธ** ถ้าปลิโพธนี้ยังมีอยู่ ในเขตจีวรกาล กฐินยังไม่เตาะ ยังรักษาอานิสงส์กฐินไว้ได้

จีวรปลิโพธ ความกังวลในจีวร หมายถึง การที่พระภิกษุยังไม่ได้ทำจีวร หรือทำค้างไว้อย่างไม่เสร็จ หรือยังไม่สิ้นหวังว่าจะได้จีวรนี้เรียกว่า **จีวรปลิโพธ** ถ้าปลิโพธนี้ยังมีอยู่ ในเขตจีวรกาล กฐินยังไม่เตาะ ยังรักษาอานิสงส์กฐินไว้ได้ ดังพระบาลี (วินย. ๕/๑๒๕/๑๖๓) ว่า

กตเม จ ภิกขเว เทว กจินสฺส ปลิโพธา.
อาวาสปลิโพธ จ จีวรปลิโพธ จ. กถญจ ภิกขเว
อาวาสปลิโพธ โหติ. อิท ภิกขเว ภิกขุ วสตี วา ตสฺมี อาวาเส,
สาเปกฺโข วา ปกุกมตี ปจฺเจสฺสนฺติ. เอวํ โข, ภิกขเว,
อาวาสปลิโพธ โหติ. กถญจ ภิกขเว จีวรปลิโพธ โหติ. อิท
ภิกขเว ภิกขุโน จีวรํ อกตํ วา โหติ วิปฺปกตํ วา, จีวรสา วา
อนุปจฺฉินฺนา. เอวํ โข, ภิกขเว, จีวรปลิโพธ โหติ. อิม โข
ภิกขเว เทว กจินสฺส ปลิโพธา.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กฐินมีปฐิโพธ ๒ อย่าง อะไรบ้าง. คือ อาวาสปฐิโพธ ๑ จีวรปฐิโพธ ๑. ภิกษุทั้งหลาย ก็อาวาสปฐิโพธ เป็นอย่างไร. ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ยังอยู่ในอาวาสนั้น หรือออกไป ผูกใจอยู่ว่าจักกลับมา ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แลชื่อว่า อาวาสปฐิโพธ. ภิกษุทั้งหลาย ก็จีวรปฐิโพธ เป็นอย่างไร. ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ยังไม่ได้ทำจีวรก็ดี ทำค้างไว้ก็ดี ยังไม่สิ้นความหวังว่าจะได้จีวรก็ดี ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แลชื่อว่า จีวรปฐิโพธ. ภิกษุทั้งหลาย กฐินมีปฐิโพธ ๒ อย่างนี้แล.

ในกัณหาวิตรณปุราณ-อภินวฎีกา (วินย.ฎ.๗๓) ว่า ปฐิโพธ ๒ นี้ แม้จะมีปฐิโพธเพียงอย่างเดียวอยู่ ภิกษุก็ยังได้อานิสงส์มีชื่อว่า อนามนตจาร เป็นต้น

พึงทราบโดยการขยายความอีกนิดหน่อยว่า ในปฐิโพธ ๒ อย่างนั้น ถ้าปฐิโพธอย่างใดอย่างหนึ่งขาดไป กฐินก็ยังไม่เดาะ คือยังรักษาอานิสงส์ไว้ แต่ถ้าปฐิโพธขาดไปทั้งสองอย่าง กฐินเป็นอันเดาะ คือกฐินไม่มีอานิสงส์ หรือยกเลิกอานิสงส์กฐิน

๗. การเดาะ

การเดาะ ในที่นี้หมายถึง รื้อถอน (อุทธาร) หรือ ยกเลิก (อุพฺถาร) คำว่า *กฐินเดาะ* จึงหมายถึง กฐินที่ถูกยกเลิกอานิสงส์ หรือ อานิสงส์ของกฐินเป็นอันยกเลิกไป คือไม่มีอานิสงส์อีกแล้ว เพราะปฐิโพธทั้ง ๒ ขาดดังกล่าวนมาแล้ว ซึ่งจัดเข้าในลักษณะเป็นเหตุให้กฐินเดาะ

ตามที่แสดงในมาติกา ๘ ฉะนั้น กฐินเดาะจึงมี ๘ อย่าง ใน คัมภีร์ วินัยวินิจฉัน์ สรุปเรื่องกฐินเดาะเป็นคาถาว่า

ปกกมณญจ นิฏฺจนํ สนนฺนิฏฺจนญจ นาสนํ
สวณฺมาสาจสีมาจ สหุพฺพาโรติอฏฺฐิมชาติ.

การเดาะกฐิน ๘ อย่างนี้ คือ กำหนดด้วย
หลักไป (ปกกมณนตিকা) กำหนดด้วยจีวร
ทำเสร็จ (นิฏฺจนนตিকা) กำหนดด้วยตกลงใจ
(สนนฺนิฏฺจนนตিকা) กำหนดด้วยผ้าเสียหาย
(นาสนนตিকা) กำหนดด้วยได้ทราบข่าว (สวณนตিকা)
กำหนดด้วยสิ้นหวัง (อาสววจเณทิกา) กำหนดด้วย
ล่วงเขต (สีมาตีกกนตিকা) และกำหนดด้วยเดาะ
พร้อมกัน (สหุพฺพารา)

ภิกษุผู้สมควรจะรับกฐิน ก็ต้องทราบว่า กฐินเดาะด้วยมาติกา
อะไร เช่น เดาะเพราะปติโพธขาดเข้าลักษณะการกำหนดด้วยหลักไป
เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดแห่งมาติกานั้น ดังแสดงไว้แล้ว

กฐินเดาะ เพราะลักษณะ ๘ ประการนี้ ซึ่งมีปติโพธ ๒ ได้แก่
อวาสปติโพธ และจีวรปติโพธ แม้ขาดไปแล้ว ๑ ยังเหลืออีก ๑ กฐินก็
ยังมีอันสงสออยู่

แต่ถ้าขาดทั้งสอง กฐินก็เป็นอันเดาะ เช่น การกำหนดด้วย
หลักไป คือพระภิกษุผู้กรานกฐินแล้ว ทำจีวรเสร็จแล้ว จีวรปติโพธ
ขาดก่อน ปติไปจากวัดที่จำพรรษานั้น ไม่คิดกลับมา อวาสปติโพธ
ก็ขาด กฐินของเธอก็เป็นอันเดาะ คือยกเลิกอันสงสอไป

ในข้อว่า กำหนดด้วยได้ทราบข่าว (สวณนติกา) นี้ มุ่งถึงกฐินเดาะ คือยกเลิกอานิสงส์กฐินด้วยการที่ผู้กรานกฐินแล้ว ยูนอกวัดที่ตนจำพรรษา แต่ยังคิดว่าจะกลับมา ไปทำจีวรอยู่นอกวัดจนเสร็จ จีวรปลีโพธิ์จึงขาดก่อน อาวาสปลีโพธิ์ยังรักษาอยู่ แต่ในขณะนั้น สงฆ์ที่อยู่ในวัดที่ท่านจำพรรษานั้นเอง สวดเดาะกฐิน ฉะนั้น อาวาสปลีโพธิ์ของเธอจึงถือว่าขาดไปด้วย และกฐินของเธอก็พลอยเดาะไปด้วย

สาเหตุที่สงฆ์ต้องเดาะกฐิน เพราะอานิสงส์กฐินข้อที่ ๕ ว่า โยจ ตตถ จีวรบุปาโท เป็นต้น ที่ว่า จีวรที่เกิดขึ้นในที่นี้ ย่อมเป็นของพวกเธอผู้จำพรรษาเท่านั้น ทำให้จีวรนั้นไม่ถึงแก่พระรูปอื่นๆ ที่อาจจะมาในวัดนั้น ไม่ได้จีวรที่เกิดในที่นั้น

ฉะนั้น เพื่อให้จีวรถึงแก่พระรูปอื่นๆ สงฆ์จึงยอมสวดญัตติ-ทุติยกรรมวาจาเดาะกฐิน คือยกเลิกอานิสงส์กฐิน ดังปรากฏในภิกขุณี-วิภังค์ มีเรื่องย่อว่า

อุปาสกคนหนึ่งให้สร้างวิหารแล้ว ในการฉลองวิหารนั้น ประสงค์จะถวายอากาลจีวรแก่สงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย สมัยนั้น สงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย กรานกฐินแล้ว จึงไปอ้อนวอนให้สงฆ์เดาะกฐิน ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระพุทธเจ้า ต่อมาพระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้สงฆ์เดาะกฐินได้ตั้งพระบาฬีในภิกขุณีวิภังค์ (วินย.๓/๒๕๓/๑๔๕) ว่า

อนุชานามิ ภิกขเว กจัน्हิ อุตฺตริตฺตุํ. เอวญจ ปน ภิกขเว
กจัน्हิ อุตฺตริตพฺพํ. พยตุเตน ภิกขุณา ปฏฺวิเพลน สงฺฆโม
ณาเปตพฺโป

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเดาะกฐิน. แต่พึงเดาะอย่าง
นี้. ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบว่า

สุณาทู เม, ภนฺเต, สงฺโฆ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ,
สงฺโฆ กถิณํ อุทฺธเรยฺย. เอสา ญตฺติ.

สุณาทู เม, ภนฺเต, สงฺโฆ. สงฺโฆ กถิณํ อุทฺธรติ.
ยสฺสายสฺมโต ขมติ กถินสฺส อุทฺธาโร, โส ตฺถุณฺหสฺส; ยสฺส
นภขมติ, โส ภาเสยฺย.

อุพฺพทํ สงฺเขน กถิณํ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตฺถุณี,
เอวเมตํ ธารยามิตี.

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า. ถ้าความพร้อมของ
สงฆ์ถึงที่แล้ว, สงฆ์พึงเคาะกฐิน. นี่เป็นญัตติ.

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า. สงฆ์ย่อมเคาะกฐิน.
การเคาะกฐิน ชอบแก่ท่านผู้ใด, ท่านผู้นั้นพึงนั่ง; ไม่ชอบแก่
ท่านผู้ใด, ท่านผู้นั้นพึงพูด.

กฐินอันสงฆ์เคาะแล้ว, ชอบแก่สงฆ์, เหตุนี้จึงนั่ง,
ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้.

ในวินยาลังการอธิบายไว้ด้วยว่า การเคาะกฐินสามารถจัดเป็น
๒ ประเภท ก็ได้ อกุจฺมาติกาอุพฺพการ การเคาะกฐินตามมาติกา ๘ และ
อนฺตรุพฺพการ (เคาะภายใน) คือการเคาะกฐินของสงฆ์ ซึ่งไม่ได้ไปนอก
สีมาเลย อยู่ในวัดนั้นแหละ สวดญัตติทุติยกรรมวาจาเคาะกฐินเสียใน
ระหว่าง ทั้งที่ยังไม่ถึงเวลาหมดเขตอาณิสยส์กฐิน ซึ่งการเคาะกฐินนี้มี
สงฆ์เป็นสำคัญ

ตามมาติกา ๘ นั้น มุ่งไปที่ภิกษุผู้กรานกฐินอยู่ภายนอกสีมา
ความจริง ถ้ามองในแง่พระภิกษุผู้อยู่ในสีมาสวดกรรมวาจาเคาะกฐิน
เรียกรการเคาะกฐินของพระภิกษุผู้อยู่ในสีมานี้ชื่อว่า อนฺตรุพฺพการ
จึงเป็น ๘

ฉะนั้น ในบรรดาการเดาะกฐิน ๙ อย่างนั้น แม้ ๒ อย่างหลัง คือ สหุพุการ และ อนตุรพุการ ทำด้วยญัตติพุทฺธิยกรรมมาจา

ความจริง ยังมีเรื่องความสำคัญของการเดาะกฐิน ๓ อย่าง ได้แก่ สงฆ์เป็นสำคัญ บุคคลเป็นสำคัญ ไม่ใช่ทั้งสงฆ์และบุคคลเป็นสำคัญ

บรรดาการเดาะกฐินนั้น อนตุรพุการ (การเดาะภายใน) สงฆ์เป็นสำคัญ ส่วน ปกมณนตกา, สนฺนิฏฺฐานนตฺติกา, สีมตฺติกมณนตฺติกา ๔ อย่างนี้ บุคคลเป็นสำคัญ และ นาสนตฺติกา, สวณนตฺติกา, อาสาวจฺเจตฺติกา, สหุพุการ ๔ อย่างนี้ ไม่ใช่ทั้งสงฆ์และบุคคลเป็นสำคัญ

พิจารณาในแง่ของที่เดาะกฐิน บรรดาการเดาะกฐินนั้น อนตุรพุการ และ สหุพุการ ๒ อย่างนี้ อยู่ภายในสีมา ปกมณนตฺติกา, สวณนตฺติกา และ สีมตฺติกมณนตฺติกา อยู่ภายนอกสีมา นิฏฺฐานนตฺติกา, สนฺนิฏฺฐานนตฺติกา, นาสนตฺติกา, อาสาวจฺเจตฺติกา อยู่ในสีมาบ้าง นอกสีมาบ้าง.

๘. อานิสงส์

อานิสงส์ คือสิทธิพิเศษที่เกิดแก่ภิกษุทั้งหลายผู้กรานกฐินแล้ว มี ๕ ประการ ดังพระบาลี (วินย.๕/๙๖/๑๓๖) ว่า

อตฺตตกจินานํ โว ภิกฺขเว ปญจ กปฺปิสฺสนฺติ
อนามนฺตจาโร อสมาทานจาโร คณโฆชนํ ยาวทตฺถจิวรํ โย จ
ตตฺถ จีวรุปฺปาโท โส เนสํ ภวิสฺสตีติ ฯ อตฺตตกจินานํ โว
ภิกฺขเว อิมานิ ปญจ กปฺปิสฺสนฺติ ฯ

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอผู้ได้กรานกฐินแล้ว จักได้อานิสงส์ ๕ ประการ คือ ๑) เทียวไปไม่ต้องบอกลา ๒) ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำหรับ ๓) ฉนฺทณโกชนได้ ๔) เก็บอดิเรกจีวรไว้ได้ตามปรารภนา ๕) จีวรอันเกิดขึ้น ณ ที่นั้นจักได้แก่พวกเธอ ภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้ จักได้แก่เธอทั้งหลายผู้ได้กรานกฐินแล้ว

มีข้อควรทราบว่า เจตนารมณ์ของการมีกฐินนี้ ก็เพื่อให้ภิกษุทั้งหลายช่วยกันทำจีวรแล้วยกถวายพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง แต่ส่วนตัวท่านเอง ยังไม่ได้ทำจีวร ฉะนั้น พระภิกษุที่กรานกฐินแล้ว จึงควรได้รับสิทธิพิเศษเพื่อจะทำจีวรส่วนตัวเองนั้นได้สะดวก อานิสงส์กฐินที่ได้รับนั้น ก็มีเจตนารมณ์เพื่อให้โอกาสแก่พระภิกษุผู้กรานกฐินจะได้ทำจีวรของส่วนตัวได้สะดวกนั่นเอง

อานิสงส์กฐิน ๕ ประการนี้ เป็นอย่างเดียวกันกับอานิสงส์พรรษา ภิกษุผู้จำพรรษาแล้วจะได้รับอานิสงส์ ๕ ประการ ในเขตแห่งจีวรกาลสมัย (วินย.๒/๑๖๒/๑๔๓) คือ ๑ เดือน ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เมื่อได้กรานกฐินแล้ว ก็จะได้รับอานิสงส์ ๕ ประการนี้ ขยายเขตแห่งเวลาจีวรกาลสมัยออกไปอีก ๔ เดือน จึงรวมเป็น ๕ เดือน ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔

ภิกษุผู้อยู่จำพรรษากกรานกฐินแล้ว ย่อมได้อานิสงส์กฐิน ๕ ประการดังปรากฏในบาลีนั้น มีคำอธิบายโดยย่อดังต่อไปนี้

๑) **อนามนตจาโร** แปลกันมาว่า *เทียวไปไม่ต้องบอกลา* ไม่ต้องอาบัติในข้อที่แสดงไว้ในจาริตตสิกขาบท (วินย.๒/๕๕๑/๓๖๕) ว่า

โย ปน ภิกขุ นิมนฺติโต สภโต สมาน สนฺตํ ภิกขุ
 อนุปจฺจา เป็นต้น แปลได้ความว่า เมื่อภิกษุรับนิมนต์ที่ทายกออกชื่อ
 โภชนะ ๕ อย่าง คือ ข้าวสุก ขนมสด ขนมห้าง ปลา หรือเนื้ออย่างใด
 อย่างหนึ่ง ไว้ที่แห่งหนึ่งแล้ว จะไปที่อื่นจากที่รับนิมนต์นั้น โดยไม่ได้
 บอกพระในวัดก่อนก็ได้ ไม่เป็นอาบัติ

โดยปกติ เมื่อภิกษุรับนิมนต์ที่ทายกออกชื่อโภชนะ ๕ อย่าง
 คือ ข้าวสุก ขนมสด ขนมห้าง ปลา หรือเนื้ออย่างใดอย่างหนึ่ง ไว้ที่
 แห่งหนึ่งแล้ว จะไปที่อื่นจากที่รับนิมนต์นั้น โดยไม่ได้บอกพระในวัด
 ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ตามความในจาริตตสิกขาบท อันเป็นสิกขาบทที่
 ๖ แห่งอเจลกวรรค มีความย่อว่า

พระอุปนันทศายกบุตร และพระภิกษุทั้งหลายอื่นๆ ถูกตระกูล
 อุปัฏฐากนิมนต์ฉันภัตตาหาร ก่อนเวลาฉัน พระอุปนันทศายกบุตรก็
 มัวเที่ยวไปตระกูลอื่นในเวลาก่อนภัต ทำให้พระทั้งหลายต้องรอ

แม้ภิกษุทั้งหลายอื่นจะบอกให้พวกเขาถวายภัตตาหารตั้ง ๓
 ครั้ง แต่พวกเขาก็ยืนยันจะรอจนกว่าพระอุปนันทจะมา จนในที่สุด
 พระอุปนันทะก็ไปฉันที่ตระกูลอื่น มาถึงตระกูลที่นิมนต์ไว้จนป่วย
 ภิกษุทั้งหลายอื่นก็ไม่ได้ฉันภัตตาหารนั้นเลย

ต่อมาตระกูลอุปัฏฐากของพระอุปนันทศายกบุตรนั่นเอง
 ส่งของเคี้ยวไปถวายสงฆ์ โดยมอบให้พระอุปนันทะเป็นผู้ถวายสงฆ์
 แต่พระอุปนันทะไม่อยู่ เพราะไปบิณฑบาต พระพุทธเจ้าจึงทรง
 อนุญาตให้รับประเคนไว้ก่อน ฝ่ายพระอุปนันทะ เมื่อฉันภัตแล้วก็เข้าไป
 ในเวลาหลังภัต ทำให้ภัตที่รับประเคนไว้นั้นถูกส่งคืนกลับไป

ได้ความว่า การที่พระอุปนันทะ รับนิมนต์ไว้ หรือมีภักที่เขากวายเป็นเหตุให้พระทั้งหลายอดฉันภัตและภัตที่มีคือที่เขาถวายมาและรับประเคนไว้ก็เป็นอันต้องสงัด

เรื่องดำเนินไปจนถึงพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงทรงสอบถามแล้วทรงติเตียนและทรงบัญญัติสิกขาบทไม่ให้พระทั้งหลายไปตระกุลโดยไม่บอกพระที่มี ไม่ว่าก่อนฉันหรือหลังฉันก็ตาม

เมื่อทรงบัญญัติสิกขาบทอย่างนั้น พระทั้งหลายก็ไม่กล้าเข้าไปตระกุล ทำให้ผ้าเกิดขึ้นน้อย คือมีผ้าไม่พอสำหรับจะทำกฐิน จึงทรงมีอนุบัญญัติต่อไปอีกว่า ยกเว้นไว้ในคราวที่ถวายจีวร (จีวรทานสมัย)

ต่อมาในเวลาทำจีวร เพราะภิกษุทั้งหลายรังเกียจคือไม่กล้าที่จะเข้าไปในตระกุลเพราะมีพระบัญญัติอย่างนั้น เข็ม ด้าย มีด ไม่พอ จึงทรงมีอนุบัญญัติเป็นข้อยกเว้นไว้ในคราวที่ทำจีวร (จีวรการสมัย) ดังพระบาลีจาริตตสิกขาบท สิกขาบทที่ ๖ อเจลกวรรค ในปาจิตติย

(วินย.๒/๕๕๑/๓๖๕) ว่า

โย ปน ภิกขุ นิมนฺโต โสภโต สมนโน สนฺโต ภิกขุ
อนาปุจฺฉา ปุเรภตฺตํ วา ปจฺฉาภตฺตํ วา กุเลสุ จาริตํ
อาปฺเชยฺย อณฺฏตร สมยา ปาจิตฺติยํ ฯ ตตฺถายํ สมโย
จีวรทานสมโย จีวรการสมโย อยํ ตตฺถ สมโย.

อนึ่ง ภิกษุใด รับนิมนต์แล้ว มีภักตรอยู่แล้ว ไม่บอกลาภิกษุซึ่งมีอยู่ ถึงความเป็นผู้เที่ยวไปในตระกุลทั้งหลาย ก่อนฉันก็ดี ที่หลังฉันก็ดี เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย. นี่สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวที่ถวายจีวร คราวที่ทำจีวร นี่สมัยในเรื่องนั้น.

คำว่า นิมนต์โต ที่แปลว่า รับนิมนต์แล้ว หมายถึง เขานิมนต์ด้วยโภชนะ ๕ อย่าง ได้แก่ โอปโน กุมมาโส สตตุ มจฺโห มํลํ (วินย.๒/๕๐๑/๓๒๙) พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงแปลว่า ข้าวสุก ๑ ขนมหส ๑ ขนมห้าง ๑ ปลา ๑ เนื้อ ๑ คำว่า นิมนต์ด้วยโภชนะ หมายถึง นิมนต์โดยออกซื้ออาหาร

ถ้าภิกษุจำพรรษาและกรานกฐินแล้ว ย่อมได้รับอานิสงส์ คือ กฐินยังไม่เคาะ ไม่ต้องอาบัติเพราะล่วงจาริตตสิกขาบท ในอรรถกถา (วินย.อ.๓/๒๐๙) ว่า

ตตฺถ อนามนฺตจาวโรติ ยาว กถินํ น อุทฺทริยติ, ตาว อนามนฺตเตวา จรณํ กปฺปิสฺสติ, จาริตตฺตสิกฺขาปเทน อนาปตฺติ ภวิสฺสตีติ อตฺถเก.

เที่ยวไปได้ไม่ต้องบอกตราบเท่าที่กฐินยังไม่เคาะ
ไม่ต้องอาบัติด้วยจาริตตสิกขาบท

คำว่า อนามนฺตจาวโร ที่แปลว่า เที่ยวไปไม่ต้องบอกตรา ในที่นี้ชวนให้เข้าใจได้ว่า พระกรานกฐินแล้วจะไปไหนก็ได้ตามใจชอบ ไม่ต้องบอกกล่าวพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ หรือเจ้าอาวาสอย่างนั้น ความจริงไม่ใช่อย่างนั้น แต่ในที่นี้หมายความว่า ผ่อนปรนให้ไม่ต้องอาบัติเพราะจาริตตสิกขาบท

๒) อสมาทานจาวโร แปลกันมาว่า เที่ยวไปโดยไม่ต้องถือจีวรไปครบไตร ไม่ต้องอาบัติในเพราะอุทโทสิตสิกขาบท หรือบางแห่งเรียกว่า ทุติยกฐินสิกขาบท ในจีวรวรรค แห่งนิสสัคคียปาจิตตีย์ (วินย.๒/๑๑/๙) ว่า

นิมิตจิวรสุมิ ภิกขุณา อุพภตสุมิ กจิเน เอกรตตมปิ เป็นต้น แปลได้ความว่า จิวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ เป็นนิสัสคคิยาปาจิตตีย์ แต่ถ้าภิกษุกรานกฐินแล้ว ได้อานิสงส์กฐิน ไม่ต้องอาบัติข้อนี้ แต่เพื่อให้ทราบเรื่องชัดขึ้น ควรศึกษาพุทฺธิกฐินสิกขาบท

มีเรื่องย่อว่า สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดพระเชตะวัน กรุงสวาวดี ภิกษุทั้งหลายฝากสังฆาฏิไว้กับภิกษุทั้งหลายอื่นแล้ว มีแต่ผ้าอุตราสงค์กับอันตราวาสกเที่ยวจาริกไป ผ้าสังฆาฏินั้น ถูกเก็บไว้นาน จนขึ้นราเสียหาย จนต้องนำมาผึ่ง

พระอานนทไปพบสังฆาฏินั้นจึงได้สอบถาม ทราบความแล้ว ได้ตักเตือนแล้วจึงกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงสอบถามจนทราบความแล้ว ทรงติเตียนและบัญญัติสิกขาบท ถ้าภิกษุทำจิวรเสร็จแล้ว กฐินเดาะแล้ว ถ้าอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้เพียงราตรีเดียว ต้องอาบัตินิสัสคคิยาปาจิตตีย์

ต่อมาจึงทรงมีอนุบัญญัติ เนื่องด้วยพระภิกษุอาพาธไม่สามารถนำจิวรไปครบ ๓ ผืน จึงทรงอนุญาตให้สมมติเพื่อการไม่อยู่ปราศจากจิวร (ติจิวเรน อวิปฺปวาสสมมติ) มีเรื่องว่า มีพระภิกษุอาพาธรูปหนึ่งในกรุงโกสัมพี ญาตินิมนต์ให้ไปเพื่อจะพยาบาล แม้ภิกษุอื่นจะบอกท่านให้ไปเพื่อญาติจะได้พยาบาล แต่ท่านไม่สะดวกที่จะนำจิวรไปให้ครบ ๓ ผืน

ความทราบถึงพระพุทธเจ้าแล้ว จึงทรงอนุญาตให้สมมติติจิวราวิปวาส คือสมมติเป็นแดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร กล่าวคือถ้าอยู่ในแดนนี้ ภิกษุแม้อยู่ห่างจากไตรจีวรก็ถือว่าไม่เป็นอันปราศ

อันเป็นที่มาแห่งอนุบัญญัติแห่งพระบาลีอุทโทสิตสิกขาบท หรืออุทฺยิกฺขินสิกขาบท ในจีวรวรรค นิสสัคคียปาจิตติย (วินย.๒/๑๑/๙) ว่า

นิฏฺฐิตจิวรสมิ ภิกฺขุณา อุพฺภตสมิ กจิเน
เอกรตตมปิ เจ ภิกฺขุ ติจิวเรน วิปฺปวเสยฺย, อณฺเฏตร
ภิกฺขุสมฺมตฺติยา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ.

จีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว ถ้าภิกษุอยู่
ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีนึง เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ
เป็นนิสสัคคียปาจิตติย

ว่าโดยปกติ เมื่อทำจีวรแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว คืออานิสงส์
กฐินถูกเลิกไปแล้ว พระภิกษุต้องไม่อยู่ปราศจากจีวร ๓ ผืน ได้แก่
สังฆาฏิ อุตราสงค์ และอันตรวาสก ที่อธิษฐานแล้ว (วินย.อ.๒/๑๗๖) เมื่อ
อรุณขึ้น ภิกษุอยู่ปราศจากจีวร ๓ ผืน ต้องอาบัติในเพราะสิกขาบทนี้
แต่ถ้ากรานกฐินแล้ว ได้อานิสงส์กฐิน ไม่ต้องอาบัติในเพราะสิกขาบทนี้

อรรถกถาวินัย (วินย.อ.๒/๑๗๖) อธิบายว่า **ภิกษุณา** ในสิกขาบท
เป็นตติยาวิภัตติ แต่ใช้ในอรรถแห่งฉัฏฐีวิภัตติ มีความหมายว่า **ภิกษุโน**
จิวรสมิ นิฏฺฐิต ฉะนั้น ในคำแปลไทย จึงแปลว่า **จีวรของภิกษุ**

ฎีกาชื่อทเวมาติกาปาฬิ อธิบายคำว่า **วิปฺปวเสยฺย** (อยู่ปราศ)
คือ ภิกษุเก็บจีวรไว้ในที่เก็บ ๑๕ อย่าง มีบ้านเป็นต้น ตนออกจากบ้าน
เป็นต้นนั้นไปให้อรุณขึ้น

ในช่วงเวลาที่ไม่ได้อานิสงส์กฐิน พระภิกษุต้องอยู่โดยไม่
ปราศจากจีวร ๓ ผืน โดยสาระสำคัญอยู่ที่การรักษาจีวรของตน
โบราณเรียกว่า **รักษาผ้าครอง**

เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น จีวรอยู่ไม่ครบ ๓ ผืน คือไม่อยู่ใกล้จีวร ๓ ผืน ก็เป็นอันว่าต้องอาบัติ ฉะนั้น เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น ก็ต้องอยู่ไม่ห่างจากจีวร ก็เป็นอันรักษาดนไว้ได้ ไม่ต้องอาบัติ

๓) **คณโกชน** แปลกันมาว่า *ฉันคณโกชนได้* ในที่นี้ หมายถึง เมื่อภิกษุกราณกฐินแล้ว ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป เขานิมนต์ออกซื้ออาหาร ๕ อย่าง ได้แก่ ข้าวสุก ขนมสด ขนมห้าง ปลา เนื้อ แล้วไปรับอาหารนั้น พร้อมกันเป็นหมู่คณะ เรียกว่า *คณโกชน* ได้ ไม่ต้องอาบัติ คือไม่ต้องอาบัติเพราะคณโกชนสิกขาบท อันเป็นสิกขาบทที่ ๒ แห่งโกชนวรรคที่ ๔ ในปาจิตติย

ตามปกติ คือถ้าไม่เข้าลักษณะสมัยที่ยกเว้น พระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป เขานิมนต์ออกซื้ออาหาร ๕ อย่างนั้น ไปรับอาหารนั้นพร้อมกันเป็นหมู่คณะ ต้องอาบัติปาจิตติย ยกเว้นใน ๗ คราว [สมัย] ได้แก่ คราวอาพาธ คราวถวายจีวร คราวทำจีวร คราวที่เดินทางไกล คราวที่โดยสารเรือไป คราวประชุมใหญ่ และคราวภัตของสมณะ

คณโกชนสิกขาบทนี้ มีพระเทวทัตและบริษัทเป็นต้นบัญญัติ มีเรื่องย่อว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่วัดเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ พระเทวทัตเลื่อมลางและสักการะ จึงพร้อมด้วยบริษัท เทียวขออาหารในตระกูลทั้งหลายมาฉัน ทำให้ประชาชนติเตียน ภิกษุทั้งหลายได้ยินเข้าก็ติเตียน เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าบัญญัติห้ามฉันเป็นคณโกชน

ต่อมาประชาชนนิมนต์ภิกษุทั้งหลายไปรับภัตตาหาร แต่มีพระอาพาธ เพราะเท้าทั้งสองแตก ไม่สามารถจะเที่ยวไปบิณฑบาตภายในบ้านได้ เพราะอาพาธเช่นนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงมีอนุบัญญัติ ยกเว้นสมัยที่อาพาธฉันคณโกชนได้

สมัยต่อมาในฤดูที่ชาวบ้านถวายเป็นจิวรกัน จึงจัดทำอาหารไว้ถวายพร้อมกับจิวรแล้วนิมนต์พระทั้งหลายมารับภัตตาหาร พระพุทธเจ้าจึงมีอนุบัญญัติ ยกเว้นคราวถวายจิวร ฉันทคณโกชนได้

ต่อมาทรงมีอนุบัญญัติยกเว้นคราวที่พระทั้งหลายทำจิวร เขาจัดภัตตาหารไว้ถวาย คราวเดินทางไกลไปกับประชาชน คราวโดยสารเรือไปกับประชาชน จะบอกให้เขาจอดเรือเพื่อไปบิณฑบาตก็ได้ ทั้งประชาชนนั้นก็จัดภัตตาหารไว้ถวาย ในคราวอย่างนี้ ภิกษุฉันทคณโกชนได้

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายออกพรรษาแล้ว ก็เดินทางมากรุงราชคฤห์เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กลายเป็นการประชุมใหญ่ ประชาชนก็นิมนต์ให้ฉันภัตตาหาร ในคราวประชุมใหญ่ ภิกษุฉันทคณโกชนได้ และที่ว่าประชุมใหญ่นี้ กำหนดที่จำนวนพระ ๔ รูปขึ้นไป

ต่อมาอีก พระญาติของพระเจ้าพิมพิสารออกผนวชในสำนักอาชีวก จึงถวายพระพรเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตนทำภัตตาหารถวายอาชีวก

แต่พระเจ้าพิมพิสารทรงตอรอง ถ้าจัดทำถวายพระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วยก็จะทรงอนุญาต อาชีวกท่านนั้นจึงส่งข่าวไปนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขแล้ว พระพุทธเจ้าทรงรับโดยทรงนิ่งอยู่ เรียกคราวถวายภัตอย่างนี้ว่า *สมณภัตสมัย* จึงทรงมีอนุบัญญัติ ยกเว้นมีสมณภัตสมัย คือสมัยภัตของสมณะ ให้ฉันทคณโกชนได้ พระบาลีคณโกชนสิกขาบท (วินย.๒/๔๘๒/๓๑๓) ว่า

คณโกชเน อณฺณตฺร สมยา, ปาจิตฺตียํ. ตตฺถายํ
สมโย. คิลานสมโย, จีวรทานสมโย, จีวรการสมโย,
อทฺธานคมนสมโย, นาวาภิรฺหณสมโย, มหาสมโย,
สมณภตฺตสมโย, อยํ ตตฺถ สมโย.

เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย์ ในเพราะฉันเป็นหมู่ นี้
สมัย คือคราวอาพาธ คราวที่เป็นฤดูถวายจีวร คราวที่ทำจีวร
คราวที่เดินทางไกล คราวที่โดยสารเรือไป คราวประชุมใหญ่
คราวภัตของสมณะ นี้สมัยในเรื่องนั้น.

คำว่า คณโกชน์ นี้ บางแห่งแปลกันว่า ฉันเป็นหมู่คณะ
ซึ่งชวนให้เข้าใจได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงห้ามฉันรวมกัน หรือห้ามฉัน
เป็นวง หรือฉันร่วมโต๊ะอาหารกัน ถ้าฉันภัตตาหารรวมกันเป็นวง
ก็ต้องอาบัติข้อนี้? ที่จริงไม่ได้ทรงห้ามฉันเป็นหมู่คณะอย่างนั้น

แต่มีความหมายว่า ภิกษุซึ่งรวมกันเป็นคณะตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป
เขานิมนต์ออกซื้ออาหาร ๕ อย่าง ได้แก่ ข้าวสุก ขนมสด ขนมห้าง
ปลา เนื้อ ไปรับภัตตาหารพร้อมกันเป็นหมู่คณะ แล้วจะไปฉันรวมกัน
ต้องอาบัติในสิกขาบทนี้ รับพร้อมกันเป็นหมู่คณะ แต่แม้จะแยกกันฉัน
ก็ต้องอาบัติในสิกขาบทนี้ ฉะนั้น การรับพร้อมกันจึงเป็นประมาณใน
สิกขาบทนี้ ไม่ใช้การฉันรวมกันเป็นหมู่เป็นประมาณ

ในอรรถกถา (วินย.อ.๒/๓๘๕) อธิบายไว้ว่า คณะ ในคำว่า
คณโกชน์ หมายถึง พระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ซึ่งในบางกรณีแม้เป็น
๔ รูป ก็ยังถือว่าเป็น ๒ หรือ ๓ รูป ไม่นับเป็น ๔ รูปในสิกขาบทนี้ เช่น

พระภิกษุที่เขานิมนต์ไป ๓ รูป และภิกษุเขาไม่ได้รับนิมนต์
ร่วมไปอีก ๑ รูป นี่ยังถือเป็น ๓ หรือเขานิมนต์ไป ๓ รูป และมี
พระภิกษุผู้เที่ยวไปบิณฑบาตไปร่วมอีก ๑

หรือเขานิมนต์ไป ๓ รูป และมีอนุสัมบันไปอีก ๑ หรือเขานิมนต์ ๓ รูป และมีบาตรอีก ๑ หรือเขานิมนต์ไป ๓ รูป และมีพระภิกษุอาพาธอีก ๑ รูป นี่ยังถือว่าเป็น ๓ รูป คือยังไม่เข้าเกณฑ์ที่จะต้องอาบัติในสิกขาบทนี้

คณโกชน คือฉันเป็นหมู่ ในที่นี้ ไม่ได้ถือเอาการฉันเป็นวงหรือฉันร่วมกันเป็นประมาณ แต่ถือการรับอาหารรวมกันเป็นหมู่คณะประมาณ ดังอรรถกถา (วินย.อ.๒/๓๘๖) ว่า ปฏิคฺคณเมว หิ เอตถ ปมาณํ (แท้จริง การรับนั่นเอง เป็นประมาณในสิกขาบทนี้) และการรับรวมกันนั้น ไม่ได้หมายความว่า ทายกยกถวายพร้อมกันเลย และทุกรูปรับภัตพร้อมกัน แต่หมายถึง รับรวมๆ กัน ไม่ห่างกัน วิมตีวินยทนีฎีกา (วินย.ฎ.๒/๒๑๓) ว่า อยู่รวมกัน ไม่ห่างกันเกิน ๑๒ ศอก

ฉะนั้น การจะต้องอาบัติตามสิกขาบทนี้ ต้องเข้าลักษณะ ๑) พระตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ถ้าต่ำกว่านั้น คือ ๒ รูป ๓ รูป ไปบิณฑบาตมาฉันรวมกัน ไม่เข้าลักษณะต้องอาบัติในสิกขาบทนี้ ๒) เขานิมนต์ออกซื้ออาหาร ๕ อย่างนั้น เข้าลักษณะต้องอาบัติ แต่ถ้าเป็นภัตประจำ สลากภัตร ปักชิกภัตร อุโปสถิกภัตร ปาฏิทิกภัตร ฉันได้ทุกชนิด ๓) ถ้าไปรับอาหารนั้นพร้อมกัน เข้าลักษณะต้องอาบัติ แต่การจะฉันรวมหรือแยกกัน หรือฉันเป็นวงไม่ใช่สาระสำคัญของสิกขาบทนี้

ในอรรถกถา (วินย.อ.๒/๓๘๔) อธิบายไว้อีกว่า พระเทวทัตเสื่อมลาภและสักการะ เพราะข่าวการปล่อยช้างธนบาลก์ไปหวังปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นการกระทำที่โจ่งแจ้งกลางวันแสกๆ เปิดเผยขึ้น พลอยทำให้การกระทำอื่นๆ ที่ลึกลับปรากฏขึ้นด้วย คือการลอบสั่งให้นายขมังธนูไปหวังปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า การทำโลหิตุปบาท และการสมคบกับพระเจ้าอชาตศัตรูปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร

ชาวบ้านได้ทราบเรื่องแล้ว ก็ลุกฮือขึ้นว่า พระราชาไปสมคบกับผู้เป็นเสี้ยนหนามต่อพระศาสนา ฉะนั้น พระราชาทรงทราบจึงตัดตอนปลักใส่โล่ส่งพระเทวทัตออกไปเสีย และตัดการอุปถัมภ์ คือเลิกถวายภัต ๕๐๐ สำหรับที่เคยถวาย นี่เองเป็นเหตุให้พระเทวทัตเสื่อมจากลาภ

แม้ในวิมตติวินทนีฎีกาวินัย (วินย.ฎ.๒/๒๐๙) ก็อธิบายต่อไปว่า สิกขาบทนี้บัญญัติในรัชสมัยพระเจ้าอชาตศัตรู คือหลังจากปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารแล้ว ส่วนในสิกขาบทตอนว่าด้วยอนุบัญญัติกล่าวถึง อาชีวกพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารถวายสมณภัตนั้น เขาบวชมาตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าพิมพิสารแล้ว

สรุปได้ว่า พระภิกษุผู้กรานกฐินแล้ว ย่อมได้รับการผ่อนปรนไม่ต้องอาบัติในคณโกชนสิกขาบท

๔) ยาวทอดจีวร แปลตามศัพท์ว่า จีวรเท่าที่ต้องการ แปลกันมาว่า เกือบดิเรกจีวรได้เท่าที่ต้องการ หมายถึง ในช่วงได้อานิสงส์กฐิน พระภิกษุผู้กรานกฐินแล้ว สามารถเกือบดิเรกจีวรได้ตามที่ต้องการ

ในเบื้องต้นนี้ ควรทราบเรื่องอติเรกจีวรก่อน ว่าโดยทั่วไป คือในช่วงเวลาที่ไม่ได้อานิสงส์กฐิน พระภิกษุมิจีวรที่อธิษฐานใช้ประจำ ๓ ผืน ได้แก่ สังฆาฏิ (ผ้าซ้อนหรือผ้าหาบ) อุตตราสงค์ (ผ้าห่ม) เรียกแบบไทยว่า จีวร และอันตรวาสก (ผ้าถุง) เรียกแบบไทยว่า สบง เฉพาะสังฆาฏินั้นอาจมี ๒ ชั้นก็ได้ ดังพระบาลี (วินย.๑/๑๕๐/๒๐๕) ว่า

อนุขานามิ, ภิกขเว, ติจีวรํ ทิคุณํ สงฆาฏิํ, เอกจฺจียํ
อุตฺตราสงค์ํ, เอกจฺจียํ อนฺตรวาสกํ.

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจีวร คือ ผ้าสังฆาฏิ ๒ ชั้น
ผ้าอุตราสงค์ชั้นเดียว ผ้าอังตราสกชั้นเดียว

ส่วนจีวรที่เป็นส่วนเกินจากจีวร ๓ ผืนนั้น คืออาจจะมีสังฆาฏิ
เป็นต้น เกินจากนั้นมาอีก เรียกจีวรส่วนเกินนี้ว่า *อติเรกจีวร* และภิกษุ
จะเก็บอติเรกจีวรนี้ไว้ได้นานไม่เกิน ๑๐ ราตรีก่อนนั้น สำหรับวินัยว่า
๑๐ ราตรี้เป็นอย่างยิ่ง ดังที่ปรากฏในปฐมกฐินสิกขาบท

ถ้าเกินจากนั้นต้องสละหรือทำให้เป็น ๒ เจ้าของ เรียกว่า *วิกัป*/
คือการแบ่งให้ผู้อื่นร่วมเป็นเจ้าของด้วย ฉะนั้น อติเรกจีวร ก็คือจีวรที่
ไม่ได้อธิษฐาน หรือไม่ได้วิกัปนั่นเอง แต่ในเบื้องต้นนี้ ควรทราบ
ปฐมกฐินสิกขาบท

การต้องมีพุทธบัญญัติเกี่ยวกับการเก็บอติเรกจีวรนี้ เกิดขึ้น
เพราะพระฉัพพัคคีย์ทราบว่ามีพระพุทธรูปที่ทรงอนุญาตไตรจีวร จึงใช้
จีวรสำหรับหนึ่งสำหรับห่มเข้าบ้าน สำหรับหนึ่งสำหรับห่มอยู่วัด สำหรับ
หนึ่งสำหรับห่มสงฆ์ พระพุทธรูปเจ้าทรงทราบแล้วจึงทรงบัญญัติ
ห้ามไม่ให้เก็บอติเรกจีวรไว้

ต่อมาเมื่อพระพุทธรูปเจ้าทรงมีพุทธบัญญัติห้ามเก็บอติเรกจีวร
พระอานนท์ได้อติเรกจีวร ประสงค์จะถวายแต่พระสารีบุตร
แต่ขณะนั้นพระสารีบุตรอยู่ที่เมืองสาเกต ซึ่งต้องใช้เวลารอท่านกลับ
๙ หรือ ๑๐ วัน

พระพุทธรูปเจ้าทรงทราบแล้ว จึงทรงมีอนุบัญญัติให้เก็บ
อติเรกจีวรไว้ได้ ๑๐ คืบเป็นอย่างมาก เป็นที่มาแห่งปฐมกฐินสิกขาบท
(วินย.๒/๒/๒) ว่า

นิมิตจิวรสมิ ภิกขุณา อุพฺภตสมิ กจิเน ทสาหปรมิ
อติเรกจิวร ธารตพฺพ. ตํ อติฏฺคามยโต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ.

จิวรสำเร็จแล้ว กฐินอันภิกษุเดาะเสียแล้ว ฟังทรง
อติเรกจิวรได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุให้ล่วงกำหนดนั้นไป
เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์

ถ้าเก็บอติเรกจิวรไว้เกิน ๑๐ วัน คือให้อรุณที่ ๑๑ ขึ้นไป จิวร
เป็นนิสสัคคิย คือเป็นของที่ต้องสละให้แก่สงฆ์ คณะ หรือบุคคลก็ได้
และจิวรที่สละนั้น สงฆ์ คณะ หรือบุคคลก็ต้องคืนแก่เธอผู้สละ

สรุปว่า พระภิกษุผู้กรานกฐินแล้ว ย่อมได้รับการผ่อนปรน
ไม่ต้องอาบัติในปฐมกฐินสิกขาบท ไปจนกว่าจะถึงกลางเดือน ๔
ซึ่งหมดเขตอาณิสสีกฐิน

๕) โย จ ตตถ จีวรุปปาโท โส เนสํ ภวิสฺสติ แปลว่า จิวรที่
เกิดขึ้นที่นั่น เป็นของภิกษุผู้กรานกฐิน หมายความว่า จิวรที่เกิดขึ้นใน
วัดหรือในที่จำพรรษานั้น ย่อมตกเป็นของภิกษุผู้อยู่จำพรรษาเท่านั้น
ภิกษุอื่นไม่ได้

ว่าโดยปกติ ถ้าไม่ใช่ช่วงได้รับอาณิสสีกฐิน ลากทั้งหลายมีจิวร
เป็นต้นที่เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ก็ย่อมเป็นของสงฆ์ คือเป็นของส่วนกลาง
พระภิกษุหรือแม้แต่สามเณรก็มีสิทธิร่วมใช้จ่ายบริโภคลากทั้งหลาย
เหล่านั้น เฉพาะจิวรในช่วงได้รับอาณิสสีกฐินนี้ ก็ย่อมเป็นสิทธิของผู้
กรานกฐินเท่านั้น อาณิสสทั้ง ๕ ประการนั้นสรุปเป็นคาถาว่า

อนามนุตาสมาทานิ, คณโต ยาวทตฺถิกิ;
ตตฺถโย จีวรุปปาโท, อาณิสฺสาจ ปณฺณิเม.

[อานิสส์ห้าประการ ได้แก่ เทียวไปไม่ต้องบอก เทียวไป
ไม่ต้องนำจีวรไปครบ ๓ ผืน ฉันทณโฆชนได้ เก็บบอดิเรกจีวรไว้
ได้ตามจำนวนที่ต้องการ และจีวรเกิดขึ้นในที่นั้น ย่อมตกเป็น
ของพวกเธอ]

อานิสส์ทั้ง ๕ ได้สำหรับพระภิกษุผู้กรานกฐินแล้วเท่านั้น
ส่วนพระภิกษุที่อยู่จำพรรษาได้อานิสส์พรรษา ๔ ข้อ คือใน ๕ นั้น
เว้นข้อสมათานจาร เช่น ในคัมภีร์วิมุตติวินยฎีกา (วินย.ฎ.๑/๔๖๖)
กังขาวิตรณปุราณฎีกา และชุตทกสิกขาปุราณฎีกา ว่า ภิกษุผู้จำ
พรรษาได้อานิสส์ ๔ ข้อ คือ ๕ นั้น เว้นข้อสมათานจาร เพราะถ้าได้อานิสส์ข้อนี้จริง พระภิกษุชาวเมืองปาฐา [ปาเจยก, ปาเวยก]
ซึ่งเป็นต้นเรื่องกฐินนี้ ก็คงจะไม่หอบหิ้วจีวรพระรุ่งไปเข้าเฝ้า
พระผู้มีพระภาคเจ้า แต่พระเหล่านั้นแม้ในเดือนทำจีวรก็ยังต้องนำจีวร
ไปครบไตร เพราะฉะนั้น พึงทราบว่ อานิสส์ข้อสมათานจาร
พระภิกษุผู้กรานกฐินเท่านั้นจึงได้ พระนอกจากนั้นไม่ได้

ชนิดของกฐิน

ได้กล่าวมาตั้งแต่ต้นแล้วว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้
พระภิกษุทั้งหลายกรานกฐิน ซึ่งหมายถึง การที่พระทั้งหลายพิจารณา
ยกผ้าผืนใดผืนหนึ่งถวายแก่พระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งมีคุณสมบัติด้วยการตั้ง
ญัตติทุติยกรรมวาจา แล้วช่วยกันทำจีวรให้สำเร็จภายในวันนั้น เมื่อ
สำเร็จแล้ว พระภิกษุนั้นแจ้งให้อนุโมทนา ทุกรูปก็ได้อานิสส์ ซึ่งมีจุด
ควรพิจารณาอยู่ที่ผ้าผืนไม่จำเพาะแต่พระช่วยกันหามาเท่านั้น แต่รวม
ไปถึงผ้าที่เทวดา มนุษย์ หรือสหธรรมิก ๕ ถวายก็จัดเป็นผ้ากฐิน

เมื่อพิจารณาในแง่นี้ กฐินยังมีประโยชน์ นอกจากจะเป็นการสร้างความสามัคคีในสงฆ์แล้ว ยังแผ่ขยายไปถึงบุคคลอื่นๆ ทั้งมนุษย์และเทวดา ฉะนั้น กฐินจึงไม่ใช่เรื่องของพระฝ่ายเดียว แต่เป็นเรื่องของพุทธบริษัทและผู้ต้องการบุญทั้งหลาย

เมื่อจะจัดชนิดของกฐินตามบุคคลที่ถวาย อย่างที่ปรากฏในไทยนี้ จึงจัดกฐินเป็น ๒ ชนิดก่อน ได้แก่

- ๑) **กฐินหลวง** คือกฐินของพระราชอาา ที่เสด็จพระราชดำเนินไปทอดถวายด้วยพระองค์เอง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้แทนพระองค์ไปทอดถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษากาลถ้วนไตรมาส ในพระอารามหลวงสำคัญต่างๆ ที่มีหมายกำหนดการเสด็จ
- ๒) **กฐินราษฎร์** คือกฐินที่ประชาชนทั่วไป อาจจะน้อมนำไปเฉพาะส่วนตัวเอง หรือรวมกันเป็นหมู่คณะก็ได้

กฐินหลวง

กฐินหลวง คือกฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทอดถวายด้วยพระองค์เอง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้แทนพระองค์ไปทอดถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษากาลถ้วนไตรมาส ในพระอารามหลวงสำคัญต่างๆ ได้แก่

๑. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม	๒. วัดบวรนิเวศวิหาร
๓. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	๔. วัดอรุณราชวราราม
๕. วัดสุทัศนเทพวราราม	๖. วัดโสมนัสวิหาร
๗. วัดเทพศิรินทราวาส	๘. วัดราชโอรสาราม

๙. วัดราชาธิวาสวิหาร	๑๐. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
๑๑. วัดมกุฏกษัตริยาราม	๑๒. วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม
๑๓. วัดนิเวศธรรมประวัติ	จ. พระนครศรีอยุธยา
๑๔. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	จ. พิษณุโลก
๑๕. วัดสุวรรณหงคาราม	จ. พระนครศรีอยุธยา
๑๖. วัดพระปฐมเจดีย์	จ. นครปฐม
๑๗. วัดพระพุทธบาท	จ. สระบุรี

การตั้งพิธีเนื่องด้วยกฐินหลวงนี้ จัดเป็นพระราชพิธี เรียกว่า พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน ซึ่งมีจำเพาะพระอารามหลวงสำคัญเท่านั้น ส่วนพระอารามหลวงอื่นๆ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ หรือหน่วยงานราชการ กรม กอง เอกชน หรือบุคคลอื่นอมนำผ้าพระกฐินไปถวายแด่พระสงฆ์ในพระอารามหลวงและวัดวาอารามต่างๆ เรียกว่า กฐินพระราชทาน ซึ่งก็จัดเป็นกฐินหลวงชนิดหนึ่งนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ในพระอารามสำคัญนั้น ก็ได้เสด็จฯ ไปครบทุกพระอาราม เช่น ในปี ๒๕๖๘ มีหมายกำหนดการ เสด็จฯ เพียง ๑๕ พระอารามเท่านั้น

กฐินพระราชทาน

กฐินพระราชทาน จัดเป็นกฐินหลวงอย่างหนึ่งนั่นเอง เพราะเป็นของหลวงคือของพระราชฯ แต่ไม่ได้เสด็จไปในการนั้นด้วยพระองค์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้องค์กร หรือบุคคลนำไปถวาย

ฉะนั้น กฐินพระราชทาน จึงเป็นกฐินซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ หรือพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้หน่วยงานราชการ กรม กอง เอกชน หรือบุคคลน้อมนำผ้าพระกฐินไปถวายแด่พระสงฆ์ในพระอารามหลวง หรือวัดวาอารามต่างๆ ซึ่งอยู่นอกจากพระอารามหลวงสำคัญ ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด

กำหนดง่ายๆ ว่า กฐินสำหรับพระอารามหลวง สำคัญที่มีหมายกำหนดการเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐิน หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายเสด็จฯ แทนพระองค์ไปถวาย เรียกว่า กฐินหลวง

ส่วนพระอารามหลวงอื่นๆ นอกจากพระอารามนั้น และวัดวาอารามต่างๆ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายหรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้หน่วยงานราชการ เอกชน หรือบุคคลนำผ้าพระกฐินไปถวาย เรียกว่า กฐินพระราชทาน

กฐินต้น

กฐินต้น คือกฐินที่เสด็จไปทอดถวายด้วยพระองค์เอง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเป็นพิเศษแก่วัดใดวัดหนึ่ง นอกจากพระอารามหลวงสำคัญที่มีหมายกำหนดการเสด็จฯ และนอกจากพระอารามหลวง

กล่าวอีกนัยได้ว่า กฐินต้น คือกฐินที่เสด็จไปทอดถวายหรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำไปถวายตามพระราชอัธยาศัยแก่พระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาในวัดทั่วไปหรือในที่ซึ่งมีพระจำพรรษา

แต่ทั้งกฐินพระราชทาน และกฐินต้น ก็รวมอยู่ในขอบเขตความหมายแห่งคำว่า กฐินหลวง เพราะเป็นกฐินของพระราชายุ้นั่นเอง

กฐินราษฎร์

กฐินราษฎร์คือกฐินที่ประชาชนทั่วไปนำไปถวายแด่พระสงฆ์ ซึ่งอาจจะน้อมนำไปถวายเฉพาะส่วนตัวเองหรือรวมกันเป็นหมู่คณะ ในภาษาไทยนี้ จึงเกิดคำใหม่ขึ้นมาอีก เช่น กรณีประชาชนจำนวนมาก หรือหลายคณะมีความสมัครสมานสามัคคีน้อมนำกฐินไปถวายแก่พระสงฆ์ในวัดเดียวกัน เรียกกันว่า *กฐินสามัคคี*

นอกจากนี้ คนไทยยังมีประเพณีการช่วยกันทำผ้ากฐินตามภูมิปัญญาของตน อาจเริ่มตั้งแต่ปั่นฝ้าย ทอผ้าสำเร็จเป็นผืน หรือจะมีการตัด เย็บ ย้อมแล้วให้เสร็จภายในวันนั้น แล้วนำไปถวายแก่สงฆ์ และสงฆ์ก็ต้องกรานให้เสร็จภายในวันนั้น เนื่องจากเป็นงานเร่งด่วน เพราะมีเวลาน้อย จึงเรียกกันว่า *จุลกฐิน* คำว่า จุล แปลว่า เล็กน้อย เพราะมีเวลาน้อย จึงรีบเร่งทำกฐินให้เสร็จและกรานในวันเดียว

ในพจนานุกรมคำวัด อธิบายว่า *จุลกฐิน* เป็นคำเรียกพิธีทอดกฐินที่ต้องเร่งรีบทำให้เสร็จภายในวันเดียว เริ่มตั้งแต่ปั่นฝ้าย ทอเป็นผืนผ้า เย็บ ย้อม ตากแห้งแล้วนำไปทอดเป็นผ้ากฐิน พระสงฆ์รับแล้วก็รับกรานในวันนั้นด้วยทำดังนี้จึงเป็นจุลกฐิน

กว่าจะเป็นจุลกฐินได้จะต้องใช้ผู้คนมากและความชำนาญเป็นพิเศษ กะเวลาได้ถูก จึงจะเสร็จทันเวลา และขณะทำจะดุซุญมนกันไปหมด เพราะต้องเร่งรีบให้ทัน

ด้วยประการฉะนี้แล จึงเกิดมีสำนวนไทยเปรียบการทำงานที่ ชุลมุนวุ่นวายเป็นโกลาหลเพื่อเร่งให้เสร็จทันตามกำหนดว่า “วุ่นเป็น จุลกฐิน”

คำว่า *กฐินสามัคคี* และ *จุลกฐิน* นี้ ถือว่ายังเป็นคำใหม่ ใช้อย่างไม่เป็นทางการนัก เพราะยังไม่ได้บรรจุลงในพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน

พิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทาน

ในพิธีที่เกี่ยวข้องกับกฐินพระราชทานนั้น มีขั้นตอนพิเศษต่าง กับกฐินทั่วไป ตั้งแต่ผู้ได้รับพระราชทานผ้ากฐินพร้อมบริวารพระกฐิน มีภาระหน้าที่ต้องปฏิบัติให้สมพระเกียรติและถูกต้องตามระเบียบ

แม้ในส่วนพิธีการซึ่งมีขั้นตอนทางวินัยของพระเป็นแกนอยู่ แต่ก็มีพิธีอื่นๆ พ่วงเสริมเข้ามา และกลายเป็นธรรมเนียมที่ต้องทราบ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามความนิยม ในที่นี้กล่าวเฉพาะอนุโมทนาพิธี

ในพิธีถวายผ้าพระกฐินเนื่องจากเป็นกฐินพระราชทาน หรือเป็นกฐินหลวง พึงทราบธรรมเนียมการถวายอนุโมทนา ซึ่งถือ สืบกันมาแต่เดิม ได้แก่ ประธานสงฆ์ต้องถวายอดิเรก คือบทถวาย พระพรพิเศษแด่ในหลวงและพระราชินี

แม้ไม่ได้เสด็จด้วยพระองค์เอง คือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชานุญาตให้นำมาถวาย ก็ต้องมีการถวายอดิเรก อยู่แน่นอน เพราะผ้าพระกฐินนั้นเป็นของพระราชทาน พระเถระ ผู้จะถวายอดิเรกนั้น ก็ต้องเป็นพระราชาคณะ หรือพระครูสัญญาบัตร ที่ถือพัดยศเปลวเพลิง

พระเถระผู้ที่จะได้รับพระราชทานพัดยศเปลวเพลิง ก็ได้แก่ พระครูสัญญาบัตรที่เป็นเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด หรือ เจ้าอาวาสพระอารามหลวงเท่านั้น ถ้าในพระอารามหลวงนั้น ไม่มีพระเถระผู้จะถวายอดิเรก คือไม่มีพระราชาคณะหรือพระครูสัญญาบัตรที่ถือพัดยศเปลวเพลิง ต้องอาราธนาพระเถระดังกล่าวนั้น จากพระอารามหรือวัดอื่นมาในพิธีเพื่อถวายอดิเรก

พระสงฆ์ที่เข้าพิธีนั้นนั่งบนอาสน์สงฆ์ เรียงลำดับตามอาวุโส โดยสมณศักดิ์ ในปัจจุบัน ถือตามลำดับพัดยศสมณศักดิ์ ฐานานุกรม เปรียญ ในงานพระราชพิธี และรัฐพิธี ตามมติมหาเถรสมาคม มติที่ ๓๐๒/๒๕๖๗ ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๙/๒๕๖๗ เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๗ แต่เฉพาะพิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทาน เจ้าอาวาส ซึ่งมีสมณศักดิ์ก่อนพระภิกษุรูปอื่นแม้จะมีสมณศักดิ์สูงกว่า

พ้นจากพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์นั้นแล้วก็เป็นพระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์ซึ่งจัดเรียงตามลำดับอาวุโสโดยพรรษา เมื่อจะอนุโมทนาพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ใช้พัดยศ ส่วนพระที่ไม่มีสมณศักดิ์นอกนั้นก็ไม่ต้องใช้พัดใดๆ

กฐินเสริมสร้างสามัคคี

กฐินที่มีคุณค่าแท้ ควรนำไปสู่ความสามัคคี หรือสถาปนาความสามัคคีให้เกิดขึ้นมาจากกฐินให้ได้ คือให้กฐินเป็นที่เกิดและเป็นเครื่องปรากฏตัวแห่ง *คุณสมบัติ* คือความสามัคคีในหมู่คณะของตนให้ได้จริง

ต่อจากนั้น คณะที่มีความสามัคคี ก็ชวนกันศึกษาและปฏิบัติ พุทธธรรมให้ถูกต้องครบกระบวนการ เป็นความพร้อมแห่งธรรม เรียกว่า *ธรรมสามัคคี* และปฏิบัติให้ก้าวไปให้ถึงสามัคคีขั้นละเอียดที่สุด คือ *อนภินิพพัตติสามัคคี* ได้แก่ สามัคคี คือการไม่เกิดอีกแล้ว

จริงอยู่ ชีวิตย่อมดับสิ้นแตกสลายไปเป็นธรรมดา แต่ก็ควร ปฏิบัติเพื่อให้กิเลสดับสิ้นไปด้วย

ในมหานิทเทศ ขุททกนิกาย (ขุ.นิท.๒๘/๒๑๑/๑๕๘) ท่านแสดง สามัคคี ไว้ ๓ ประการ ได้แก่

คนสามัคคี ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ มีความเข้มข้น ชื่นชมกัน ยินดีกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่แตกแยกกัน เป็น ขีโรทกัฏฐตา แปลว่า เป็นเหมือนน้ำมันและน้ำ ธรรมดาน้ำนมกับน้ำ ก็ย่อมผสมกันเป็นเนื้อเดียว ไม่แยกกัน อรรถกถา ท่านอธิบายต่อไปอีกว่า ถึงความเป็น เอกิภาว ที่คนไทยใช้เป็น *เอกภาพ* คือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ธรรมสามัคคี ความพร้อมเพรียงกันแห่งธรรม ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๓ มรรคมีองค์ ๘ ธรรมเหล่านี้ เป็นไปพร้อมกัน ผ่องใส ตั้งมั่น ไม่เสื่อมคลาย ไม่มีการแยกกัน ได้แก่ ประชุมแห่งโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการนั่นเอง

อนภินิพพัตติสามัคคี ความพร้อมเพรียงคือการไม่เกิดอีกแล้ว ธรรมดาชีวิตก็มีความดับไปเป็นธรรมดา แต่กิเลสของพระอรหันต์ก็ดับสิ้นไปด้วย ไม่เกิดอีกแล้ว อีกนัยหนึ่ง หมายถึง ความพร้อมเพรียงแห่งพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้ไม่เกิดอีก นิพพานไปด้วยอนุปาทิสันนิพพาน

กฐินพระราชทาน ประสานชนให้ถึงธรรม

การทอดถวายผ้าพระกฐินพระราชทานนี้ นอกจากจะมีประโยชน์โดยตรง คือการได้ถวายผ้าพระกฐินนั้นแก่พระสงฆ์เพื่อกรานกฐินแล้ว ควรจะใช้พิธีนี้เป็นที่ปรากฏตัวแห่งสามัคคีธรรมของทุกฝ่าย ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต และควรใช้โอกาสนี้ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งการศึกษาเรียนรู้ธรรมให้กว้างขวางออกไป

ในที่นี้ จึงขอนำหนังสือธรรม ซึ่งเป็นธรรมนิพนธ์ของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาแห่งวัดญาณเวศกวัน กฐิน และรมณีย์ เป็นต้น มาแสดงไว้ เพื่อผู้สนใจจะศึกษาค้นคว้าต่อไป หนังสือแนะนำมีดังต่อไปนี้

๑. **กฐินแรกที่สายใจธรรม** พิมพ์ครั้งแรก เป็นที่ระลึกทอดกฐินสามัคคี ณ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม เมื่อ ๓๑ ต.ค. ๓๖ เนื้อหาในเล่มประกอบด้วยธรรมนิพนธ์ ๓ เรื่อง ได้แก่ เทศกาลทำบุญกฐิน : บทฝึกวิถีชีวิตประชาธิปไตย บนฐานแห่งการให้และการร่วมมือ และความรู้เรื่องวัด ต่อมาหนังสือนี้ เปลี่ยนชื่อเป็น **กฐินสู่ธรรม** พิมพ์ต่อเนื่องมาจนถึงครั้งที่ ๖ เมื่อ ต.ค. ๔๑

๒. **กฐินสองที่สายใจธรรม** พิมพ์ครั้งแรก เป็นที่ระลึกทอดกฐินสามัคคี ณ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม เมื่อ ๑๓ พ.ย. ๓๗ รวมธรรมกถา “เล่าเรื่องให้โยมฟัง” ชุด อริยวัฑฒิ พัฒนาปัญญาโพชฌงค์ : พุทธวิธีเสริมสุขภาพ และ “อยู่กับปัจจุบัน” ในท้ายเล่มมีข้อเขียน “จากศาลากลางสระ สู่ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม”

ข้อเขียนนี้เป็นข้อมูลเชิงประวัติแห่งสถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม และวัดญาณเวศกวัน นับตั้งแต่ญาติโยมนิมนต์พระสงฆ์ ๓ รูป ออกจาก วัดพระพิเรนทร์ ไปพำนักที่ศาลากลางสระ โดยยังไม่ได้คิดจะสร้างวัด แล้วเรื่องก็กลายเป็นสร้างสายใจธรรมและวัดญาณเวศกวัน

๓. กฐินมา บอกทางแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี เดิมเป็นธรรมกถา เรื่อง *โลกถึงกันกว้างไกล แต่ใจคนกลับแคบลง* ต่อมาพิมพ์เป็นเล่ม หนังสือครั้งที่ ๑ มีชื่อว่า *ปัญหาความขัดแย้งในโลก แก้ได้ด้วยกฐิน* กลุ่มชั้น ๕ พิมพ์ในพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน เมื่อ ๔ พ.ย. ๕๔ และใช้ชื่อใหม่ว่า *กฐินมา บอกทางแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี* ในการ พิมพ์ครั้งที่ ๓๖ เมื่อ ๘ ต.ค. ๖๐ พิมพ์ครั้งสุดท้ายสุดเป็นครั้งที่ ๓๙ เมื่อ ต.ค. ๖๕

๔. รัฐศาสตร์เพื่อชาติ VS รัฐศาสตร์เพื่อโลก เดิมเป็น ธรรมกถา แสดงในวันวิสาขบูชา ๒๕๕๗ ณ วัดญาณเวศกวัน ต่อมา พิมพ์เป็นหนังสือ ในโอกาสที่ พลโท นายแพทย์ธำรงรัตน์ แก้วกาญจน์ อัญเชิญผ้าพระกฐินพระราชทานมาทอดที่วัดญาณเวศกวัน เมื่อ ๓๑ ต.ค. ๕๗ พิมพ์ครั้งสุดท้าย ๕ ม.ค. ๕๙ ในคำปรารภเมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๑ เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าเลขาฯ เดิมทีเดี่ยวโยมคุณหญิงกระจ่างศรี รักตะ- กนิษฐ ได้จองกฐินที่จะทอดที่วัดญาณเวศกวัน พ.ศ. ๒๕๔๗ นี้ไว้ ล่วงหน้าหลายปีแล้ว และต่อมาคุณโยมสายสนธิ พุกกะเวส ก็ได้ขอ ร่วมเป็นเจ้าภาพด้วย ครั้นต่อมาเมื่อ พลโท นายแพทย์ธำรงรัตน์ แก้วกาญจน์ แจ้งบุญเจตนาจะนำผ้าพระกฐินพระราชทานมาทอดที่ วัดญาณเวศกวัน คุณโยมทั้งสองท่านก็ได้อนุโมทนาโดยยกวาระการ จองกฐินปีนั้น ให้แก่ พลโท นายแพทย์ธำรงรัตน์ แก้วกาญจน์

เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าฯ ยังเล่าว่า ได้เกิดความคิดจะทำประวัติ วัตถุธาตุเวศกวันเป็น ๒ แบบ คือ แบบเป็นทางการ ซึ่งมีรายละเอียด แสดงตัวเลขลำดับกาลเวลา เป็นต้น กับแบบเรื่องเล่าจากประสบการณ์ ของญาติโยมที่ได้ร่วมสร้างและรู้เห็นการสร้างวัตถุธาตุเวศกวันมาแต่ต้น เนื้อหาในเล่มนี้ จำแนกเป็น ๒ ภาค ได้แก่ ภาค ๑ วิชาขัณฑ์ เพื่อวัด และพุทธบริษัท มีคำสำคัญ เช่น สามัคคี ทศนีย รมณีย มโนภาวนีย และปสาทนีย และภาค ๒ วิชาขัณฑ์ เพื่อรัฐและเพื่อโลก มีคำสำคัญ เช่น จากระฐศาสตร์เพื่อชาติ ก้าวใหม่ขึ้นไปสู่รัฐศาสตร์เพื่อโลก ในต้น เล่มหนังสือนี้ มีข้อเขียนเรื่อง วัตถุธาตุเวศกวัน ความเป็นมาเท่าที่ ระลึกได้โดยคุณหญิงกระจ่างศรี รักตะกนิษฐ

๕. กระแสธรรมเพื่อชีวิตและสังคม ประมวลธรรมกถา ๑๐ เรื่องที่ยังไม่ได้พิมพ์เป็นเล่ม โดยพระมงคลธีรคุณ เมื่อยังเป็นพระครูปลัด อินทร ตามคำขอของพระไพศาล วิสาโล พิมพ์ครั้งแรก เป็นอนุสรณ์ งานฌาปนกิจศพ นางกิมวา แซ่ฮ่วย โยมมารดา พระไพศาล วิสาโล เมื่อ ๙ พ.ค. ๓๖ พิมพ์ครั้งสุดท้าย ครั้งที่ ๒ เมื่อ เม.ย. ๕๐

ในเล่มนี้ มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับภลิน คือเรื่อง ภลิน : บทฝึกวิถี ชีวิตประชาธิปไตย บนฐานแห่งการให้และการร่วมมือ ซึ่งเป็น สัมมทนิยกถา และคำกล่าวปิดการสัมมนา เรื่อง ภลิน : ประเพณีที่ เบี่ยงเบนไป แสดงในโอกาสที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติ อัญเชิญผ้าภลินพระราชทานไปทอด ณ วัดป่าเลไลยก์ วรวิหาร จ. สุพรรณบุรี เมื่อ ๖ พ.ย. ๓๕

ต่อมาว่า ในวาระครบ ๑๐ ปี แห่งการจากไปของนางกิมวา เชื้ออยู่ เมื่อ ก.พ. ๔๖ พระไพศาล วิสาโล ได้เลือกคัดประมวลเรื่องต่างๆ ๑๑ รายการ พิมพ์เป็นธรรมทาน โดยตั้งชื่อเล่มว่า "คู่มือชีวิต" หนังสือชื่อนี้ มีการพิมพ์ต่อๆ มา ล่าสุดเป็นครั้งที่ ๕๑ เมื่อ ส.ค. ๖๗

๖. **กฐินพระองค์เดียว** พิมพ์ครั้งแรก เมื่อ ๑๔ ต.ค. ๕๓ พิมพ์ครั้งสุดท้าย ครั้งที่ ๖ เมื่อ ก.ย. ๖๕ เป็นบันทึกตอบจดหมายแก่คุณปัญญา ใช้บางย่อ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการที่พระรูปเดียวรับกฐิน มีภิกษุอื่นมารวมให้ครบ ๕ รูป เป็นสงฆ์จตุรวรรคกับภิกษุผู้รับจีวรหนึ่ง จึงรานกฐินได้

๗. **ต้องฟื้นฟูวัด ให้ชนบทพัฒนา สังคมไทยจึงจะก้าวหน้าได้มั่นคง** พิมพ์ครั้งแรก เมื่อเดือน ต.ค. ๔๖ ครั้งที่ ๕ เมื่อ เม.ย. ๖๑

หนังสือนี้เกิดจากธรรมกถาของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช เป็นพระธรรมปิฎก ที่วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันพุธที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๖ แสดงในโอกาสที่ พล.ต.ท. อุดม เจริญ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ และคณะ มานมัสการ ประราธโอกาสได้รับอนุมัติให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หลวงพ่อได้ประราธเรื่องประเพณีไทยบางอย่างที่เพี้ยนไป เช่น *กฐินทักษาจร* ดังที่ปรากฏในหน้า ๕๙ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑ ว่า

“จะเห็นว่า ประเพณีต่างๆ ที่มีอยู่ปัจจุบันนี้ ค่อยๆ ปลายความหมายและกลายรูปไป อย่างกฐินก็กลายเป็น กฐินทักษาจร ทั้งๆ ที่ว่าประเพณียังสืบต่ออยู่ในแง่หนึ่ง ก็แสดงว่าสังคมไทยดี ที่ประเพณียังอยู่ได้ แต่ความหมาย ชักจะหมด ต่อไปสาระก็จะไม่เหลือ

เราควรจะรู้ว่า ทัศนาคณินมีได้ แต่ต้องเป็นส่วนประกอบ แต่เดี๋ยวนี้มันกลายเป็นว่า จัดกฐินเพื่องูไปทัศนาคณิน แล้วก็ กฐินหาเงิน หาผลประโยชน์ ทำนั่นทำนี่ ไปๆ มาๆ ตัวสาระ ก็หาย

สาระทางนามธรรมก็เริ่มที่ความสามัคคี การที่ชาวบ้านหรือ ชาวจังหวัดนี้ นำกฐินไปทอดให้จังหวัดนั้น ก็เป็น การผูกไมตรี ส่วนทางโน้นก็มาแสดงน้ำใจทางนี้บ้าง เป็นความ สามัคคีระหว่างพุทธศาสนิกชน และระหว่างพระกับชาวบ้าน ที่พูดอย่างนี้เป็นตัวอย่างเท่านั้น”

๘. กว่าจะพบหลวงลุงฉาย แล้วพากันไปวัดญาณเวศกวัน หนังสือเชิงประวัติ พิมพ์ครั้งแรก เมื่อ ๒๕ ส.ค. ๕๘ ในโอกาส ๑ ปี ใน ความระลึก หลวงลุงพระครูสังฆรักษ์ (ฉาย ปญญาปทีโป) พิมพ์ครั้ง หลังสุด ครั้งที่ ๔ ในโอกาสสรีรณาปนกาล พระครูสังฆรักษ์ (ฉาย ปญญาปทีโป) เมื่อ ๓ ธ.ค. ๖๖ เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า

“ถ้าต้องการทราบความเป็นมาของวัดญาณเวศกวัน ก็ต้องรู้เรื่องราวเก่าๆ ว่า พระ ๓ รูปนั้น มีวัดอยู่ในกรุงเทพฯ แล้วไปอย่างไรมาอย่างไร จึงต้องออกจากวัดพระพิเรนทร์ จนมาอยู่ที่วัดญาณเวศกวัน”

ในท้ายเล่มหนังสือมีข้อเขียนเรื่อง วัดญาณเวศกวัน ความ เป็นมาเท่าที่ระลึกได้ โดยคุณหญิงกระจางศรี รักตะกนิษฐ ซึ่งเป็นชุด เดียวกันกับที่พิมพ์ใน รัฐศาสตร์เพื่อชาติ VS รัฐศาสตร์เพื่อโลก

๙. จารึกอศอก (ธรรมจักรบนเศียรลีสิงห์) รัฐศาสตร์แห่ง
 ธรรมาธิปไตย พิมพ์ครั้งแรก เมื่อ มิ.ย. ๕๒ พิมพ์ครั้งหลังสุด เป็นครั้งที่ ๖ เมื่อ เม.ย. ๖๕ เนื่องในโอกาสเสาศอกสำเร็จ บรรจบกับเวลาครบ ๒๐ ปี แห่งวัดญาณเวศกวัน นับแต่พระเถระ ๓ รูปมาจำพรรษาในท้ายเล่มนี้ มีบันทึกเชิงประวัติไว้ด้วย

๑๐. บทนำสู่ พุทธธรรม : ชีวิตดีงาม สังคมดี ธรรมชาติเป็น
 รมณีย์ ต่อมา ได้แก้ไขปรับปรุง และเปลี่ยนชื่อเป็น ชื่นชมรมณีย์ สู่สั
 ภาวณา (บทนำสู่ พุทธธรรม) พิมพ์ครั้งแรก เมื่อ เม.ย. ๕๙ มีสาระสำคัญ
 รวมเด่นอยู่ที่เรื่องรมณีย์ ซึ่งเป็นจุดตั้งต้นแห่งพระพุทธศาสนา และ
 ภาวณา ๔ ซึ่งเจ้าประคุณสมเด็จฯ บอกที่มาไว้ในนิทานพจน์ สำหรับ
 การพิมพ์ครั้งที่ ๑ ว่า

“หนังสือ บทนำสู่ พุทธธรรม: ชีวิตดีงาม สังคมดี
 ธรรมชาติเป็นรมณีย์ นี้ เกิดขึ้นโดยไม่ได้คิดหมาย ไม่ได้ตั้งใจไว้
 เอง และมีใช้ทำตามคำขอของบุคคลใด เป็นกรณีไม่คาดหมาย
 ที่แทรกเข้ามา คือ มีคำถามเกี่ยวกับธรรมจากวงงานกิจการ
 สำคัญอันหนึ่ง ซึ่งเห็นว่าจำเป็นต้องตอบ จึงได้เขียนตอบ
 อธิบายไป แม้จะไม่ยาวนานนัก แต่ได้มาเห็นว่า คำตอบอธิบายนั้น
 เป็นคำสรุปหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา และถ้าเพิ่มเติม
 ขยายความสักหน่อย ก็จะใช้เป็นหนังสือประกอบ หรือพ่วงกับ
 หนังสือพุทธธรรม ได้โดยเป็นคล้ายบทนำ หรือสรุปความแนว
 หนึ่ง จึงได้จัดปรับเขียนเพิ่มเติมขึ้นเสร็จในเวลาเร่งด่วน”

๑๑. มีวัดเป็นธรรมเนียม มีกฎเป็นทีสบาย หนังสือนี้ เกิดจากอนุโมทนากถา ในพิธีถวายกุฏิ ที่โคราช เมื่อ ๑๘ ก.พ. ๖๐ พิมพ์ครั้งแรก เมื่อ ธ.ค. ๖๐ พิมพ์ครั้งที่ ๒ เมื่อ ต.ค. ๖๑ ข้อความที่น่าสนใจเช่นในหน้า ๓๒ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๖ ว่า

“ชาวบ้านชาวเมือง เมื่อได้ถึธรรมเนียมดีแล้ว ก็มักนำเอาเรื่องสนุกสนานบันเทิงที่ตัวชอบ บางทีแม้แต่เรื่องอกุศลไปแทรกเสริมเติมใส่หรือปะปนกับสภาพรมณีย์ที่บริสุทธิ์ของธรรมชาติด้วย บางทีทำให้ที่รื่นรมย์กลายเป็น ที่เรงรมย์ และเมื่อเข้าไปที่นั่นแล้ว ใจพ่นไปจากอารมณ์รบกวนเก่าก่อนจริง แต่แทนที่ใจนั้นจะได้ชื่นชมยินดีกับสภาพรมณีย์จริงๆ กลับไปหมกมุ่นวุ่นวายกับอารมณ์อย่างอื่นที่เอาไปแทรกไปปนนั้นเสีย

อีกอย่างหนึ่งที่สำคัญ ในที่รมณีย์ของชาวบ้าน มักมีการจัดแต่งต่างๆ โดยบางทีไม่ระวัง กลายเป็นการรุกรานเบียดเบียนธรรมชาติและบางทีผลที่ได้กลายเป็นปฏิบัติต่อจุดหมายของการมีรมณีย์”

๑๒. อารยธรรมจะเป็นจริงได้ ต้องให้มนุษย์อยู่ในโลกที่รมณีย์ ธรรมนิพนธ์นี้ เกิดจากการตอบคำถาม ของ ผศ. ดร. พุทธชาติ แผนสมบุญ ณ ที่พักสงฆ์อาพาธ ใน อ.ด่านช้าง จ. สุพรรณบุรี เมื่อ ๒๕ ส.ค. ๖๖ พิมพ์ครั้งแรก เมื่อ ๒๓ ก.ย. ๖๖ พิมพ์ครั้งสุดท้าย เป็นครั้งที่ ๖ เมื่อ ธ.ค. ๖๖ ข้อความที่น่าสนใจเช่นในหน้า ๒๓ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๖ ว่า

“รมณีย์” เป็นคำสำคัญที่แสดงสภาพถิ่น แดน ที่อยู่ อาศัย อาศรม วัด หมู่บ้าน เมือง ถนนหนทาง ไพรสมณต์ สวน ป่า สระโบกขรณี ภูเขา บรรดาสิ่งแวดล้อม ที่ดี ที่งาม ที่น่าพึงใจ ซึ่งเป็นคุณแก่ชีวิต ที่ควรเข้าไปอยู่อาศัย หรือเป็นที่ทำกิจ ทำการ แปลได้ว่า รื่นรมย์ น่าชื่นชม ชื่นใจ สดชื่นรื่นรมย์

หนังสือเหล่านี้ แม้เกิดขึ้นต่างวาระ ต่างเรื่อง แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ทั้งหมดมีสาระซึ่งเป็นแกนกลางยึดโยงกัน ๓ เรื่อง ได้แก่

- ๑) ความเป็นมาแห่งวัดญาณเวศกวัน ซึ่งพ่วงมากับเรื่องราวแห่งพระเถระ ๓ รูป
- ๒) กฐิน และธรรมอื่นๆ ที่เหมาะสำหรับปรารภในโอกาสทอดกฐิน
- ๓) รมณีย์ ซึ่งเป็นคำสำคัญ เป็นจุดตั้งต้นแห่งพระพุทธศาสนา อันเป็นทิศทางการสร้าง บุรณปฏิสังขรณ์ อุปัถัมภ์ บำรุง หรือพัฒนาวัดให้เป็นรมณียสถาน อันจะเป็นปัจจัยสำคัญแห่งการก้าวไปในภาวนา และสร้างสรรค์สังคมตลอดถึงอารยธรรมที่ยั่งยืน

(๔)

อนุโมทนาพิธีและการถวายอดิเรก

อนุโมทนาพิธี^๑

ในพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานซึ่งมีผู้ขอรับพระราชทาน
น้อมนำมาถวายในท่ามกลางสงฆ์ มีอนุโมทนาพิธีและการถวายอดิเรก
ที่ควรทราบไว้เป็นความรู้ ดังต่อไปนี้

เมื่อจะอนุโมทนา ประธานสงฆ์ซึ่งเป็นพระราชาคณะ หรือ
พระครูที่ถือพัดยศเปลวเพลิงนั้นว่าบท ยถา วาริวหา ... พระเถระ
รูปที่ ๒ รับ สัพพัตติโย พระสงฆ์ทุกรูปพร้อมกันว่า วิวชชนตุ ไปจน
ครบ ๓ จบแล้ว

ประธานสงฆ์รูปเดียวว่าบทเกณียานุโมทนาคาถาซึ่งขึ้นต้นว่า
อคฺคิหุตฺตํ มุขา ยถฺญา จบแล้ว พระเถระรูปที่ ๒ ขึ้นบท กาเล
ประธานสงฆ์ขึ้น โส อตฺถลทฺโธ (ไม่เปลี่ยนเป็น สา อตฺถลทฺธา) จบแล้ว
จึง ถวายอดิเรก พระเถระรูปที่ ๒ ขึ้นบท ภวตุ สพฺพ... แล้วว่าพร้อม
กันไปจนจบ

^๑ อนุโมทนาพิธี : เกณียานุโมทนาคาถา, เคยพิมพ์ในหนังสือ มุนีวราท.

เกณียานุโมทนาคาถา

ในบรรดาบทอนุโมทนาที่ใช้ในพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานนี้ ควรทราบบทเกณียานุโมทนาคาถา กาลทานสุดตคาถา และการถวาย อติเรก ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องเฉพาะ และเป็นเกร็ดความรู้

เกณียานุโมทนาคาถา ขึ้นต้นว่า อคฺคิหุตุตํ ที่ประธานสงฆ์ ซึ่งโดยปกติก็คือพระราชาคณะหรือพระครูสัญญาบัตรที่ถือพัดยศ เปลวเพลิงที่เป็นประธานในพิธีนั้นเป็นผู้กล่าวเพียงรูปเดียว ว่า

อคฺคิหุตุตํ มุขฯ ยญฺญา	สาวิตติ จนฺทโส มุขํ
ราชา มุขํ มนุสฺसानํ	นทีนํ สาคโร มุขํ
นกฺขตฺตานํ มุขํ จนฺโท	อาทิจฺโจ ตปตํ มุขํ
ปฺญญมาภังขมานานํ	สงฺโฆ เว ยชตํ มุขํ
ภณิสฺสาม มยํ คาถา	กาลทานปฺปทีปิกา
เอตา สฺสณฺตฺ สกฺกจํ	ราชาทิปฺปญฺญกามิโน

ยัญทั้งหลายมีการบูชาไฟเป็นเบื้องใหญ่ ฉันทมี
 สาวิตติฉันทเป็นเบื้องต้น พระราชาเป็นประมุขของ
 มนุษย์ทั้งหลาย สมุทราครเป็นใหญ่กว่าแม่น้ำทั้งหลาย
 พระจันทร์เป็นประมุขของดาวนักษัตรียทั้งหลาย
 พระอาทิตย์เป็นประมุขของความร้อนทั้งหลาย
 พระสงฆ์แล เป็นประมุขของบุคคลทั้งหลายผู้มุ่งบุญบูชา
 อยู่ เราจักสวดพระคาถา แสดงอานิสงส์ของการให้ตาม
 กาล ขอผู้ต้องการบุญมีพระราชาเป็นต้น จงตั้งใจสดับ
 พระคาถาเหล่านั้น โดยความเคารพเถิด

คำว่า อคติหุตต์ นี้ เป็นคำเรียกบทอนุโมทนา ตามคำขึ้นต้น
 แห่งคาถา ซึ่งปรากฏใน เกณียขุทฺติลตฺถ ในมหาวรรค พระวินัยปิฎก
 พระไตรปิฎกบาลี ฉบับ สยามมกุฎ เล่ม ๒ หน้า ๑๒๔ นับเป็น ๑ แห่ง
 ก่อน และยังปรากฏในพระสูตรอีก ๒ แห่ง ได้แก่ ในมัชฌิมปิณณาสก
 แห่งมัชฌิมนิกาย อีก ๑ แห่ง และในมหาวรรค สุตตนิบาต แห่งขุทฺทก-
 นิกาย อีก ๑ แห่ง จึงรวมเป็น ๓ แห่ง แต่ข้อความต่างกันบ้าง เฉพาะ
 ข้อความที่ขึ้นต้นนั้น จำนวนที่ใช้ในอนุโมทนาพิธีว่า

อคติหุตต์ มุขา ยถา สาวิตติ จนฺทโส มุขํ

ในพระไตรปิฎกต่างฉบับ ว่าต่างกันบ้างเล็กน้อย กล่าวคือ
 ในพระไตรปิฎกบาลี ฉบับฉัฎฐสังคีติของพม่าว่า

อคติหุตตมุขา ยถา สาวิตฺตี จนฺทโส มุขํ

ฉบับพม่าท่านสนธิเป็น อคติหุตตมุขา ส่วนคำว่า สาวิตติ
 ฉบับพม่าว่า สาวิตฺตี พระไตรปิฎกบาลีอักษรพม่า ปรากฏข้อความ
 ตรงกันทั้ง ๓ แห่ง แต่ในพระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับ สยามมกุฎ
 ข้อความเดียวกันนี้ ปรากฏต่างกันทั้ง ๓ แห่ง ได้แก่

ในวินัย (วิ.ม. ๕/๘๖/๑๒๔) ว่า

อคติหุตตมุขา ยถา สาวิตติ จนฺทโส มุขํ

ในมัชฌิมนิกาย (ม.ม. ๑๓/๖๑๑/๕๕๖) ว่า

อคติหุตต์มุขา ยถา สาวิตฺติ จนฺทโส มุขํ

ในสุตตนิบาต ขุทฺทกนิกาย (ขุ.สุตต.๒๕/๓๗๘/๔๔๖) ว่า

อคติหุตต์ มุขา ยถา สาวิตฺติ จนฺทโส มุขํ

ธรรมเนียมการใช้เกณียานุโมทนาคาถา

ข้อความนี้ โบราณจารย์ คัดมาจากพระไตรปิฎกดังกล่าว และประพันธ์เพิ่มเข้าไปอีก ๑ คาถา เพราะเมื่อเทียบกับพระไตรปิฎก บาลีแล้ว พบข้อความนี้ในพระไตรปิฎกเพียง ๒ คาถา คือ ๔ บรรทัด ข้างต้น ส่วนอีก ๑ คาถา คือ ๒ บรรทัดข้างท้าย ตั้งแต่คำว่า ภาณิสสาม ถึง ปญณกามิโน ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก

สันนิษฐานว่าอาจจะมีการประพันธ์เพิ่มอีก แต่จะประพันธ์เมื่อไร ที่ไหน โดยท่านผู้ใด ก็ไม่ทราบชัด แต่มีปรากฏในหนังสือ สวดมนต์ฉบับหลวง ข้อความที่ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก และเป็นสำนวนที่ใช้ในพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ว่า

ภาณิสสาม มยฺ คาถา กาลทานปฺปทีปิกา
เอตา สฺถนฺตฺ สกฺกจํ ราชาธิปฺญณกามิโน

หนังสือสวดมนต์ฉบับหลวง มีบาทสุดท้ายต่างไปว่า

ภาณิสสาม มยฺ คาถา กาลทานปฺปทีปิกา
เอตา สฺถนฺตฺ สกฺกจํ ทายกา ปฺญณกามิโน

บทนี้มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ ตามหนังสือสวดมนต์ฉบับหลวง ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ หน้า ๑๕๘ ว่า เกณียานุโมทนาคาถา ที่พระพุทธรเจ้าตรัสอนุโมทนาแก่เกณียชนิกูล ดังปรากฏในเกสัชชขันธกะ แห่งวินัยปิฎก (วิมहा. ๕/๘๖/๑๒๔) นั้นเอง

จากข้อมูลทั้งสองแหล่งนี้ พึงสังเกตว่า มีข้อความต่างกันว่า ราชาธิปญญกามิโน [ผู้ต้องการบุญมีพระราชเป็นต้น] หนังสือสวดมนต์ฉบับหลวงว่า ทายกา ปุญญกามิโน [ทายกทายิกาผู้ต้องการบุญ]

ในเบื้องต้นได้สอบถามท่านที่อยู่พระอารามหลวงอื่นๆ และเคยได้รู้ได้เห็นการถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ซึ่งต้องใช้บทอนุโมทนาคำนี้ได้ทราบว่า ถ้าเป็นกฐินพระราชทานสำหรับพระอารามหลวงใช้คำว่า ราชาธิปญญกามิโน

ส่วนกฐินพระราชทาน ที่เสด็จไปทอดถวายเป็นการส่วนพระองค์ หรือทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้นำไปถวายในวัดราษฎร์อื่นๆ ใช้คำว่า ทายกา ปุญญกามิโน จะถ้อยอย่างไรบัณฑิตก็พึงพิจารณาตुเถิด ส่วนที่วัดญาณเวศกวัน บัดนี้เป็นพระอารามหลวงแล้ว จึงเลือกใช้สำนวนว่า ราชาธิปญญกามิโน

มีข้อสังเกตว่า บท โส อตฺถลทฺโธ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามหลักภาษาคือบาลีไวยากรณ์ ก็เหมาะสำหรับทายก คือเพศชาย แต่ถ้าเป็นทายิกา คือเพศหญิง ก็ควรเป็น สา อตฺถลทฺธา หรือทั้งสองก็ควรเป็น เต อตฺถลทฺธา

แต่ในพิธีเนื่องด้วยกฐินพระราชทานนี้ ไม่ว่าทายกหรือทายิกา ก็คงใช้บท โส อตฺถลทฺโธ อยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนไปตามไวยากรณ์ คือไม่ต้องเปลี่ยนเป็น สา อตฺถลทฺธา หรือ เต อตฺถลทฺธา ทั้งนี้ อาจจะเพราะมุ่งถวายอนุโมทนาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นสำคัญ นี่เป็นธรรมเนียมที่ใช้กันจนถึงปัจจุบัน

มีเกร็ดความรู้อีกเล็กน้อยว่า บท อคฺคิหุตฺตํ นี้ สำหรับประธานสงฆ์รูปเดียวเท่านั้นว่าก่อนบท กาลทานสฺสุดตคฺคาถา คือก่อน กาลเททฺทนฺติ หรือก่อนบท วิหารทานคฺคาถา คือก่อน สิตํ อุณฺหํ

แต่ถ้าใช้สวดก่อนบท สิตํ อุณฺหํ ให้เปลี่ยนบทคคาถาที่ว่า กาลทานปฺปทีปิกา เป็น วิหารทานทีปิกา ฉะนั้น เมื่อจะสวดก่อน สิตํ อุณฺหํ พึงเปลี่ยนบทสวดสุดท้ายจึงเป็น

ภณีสสาม มยํ คาลา วิหารทานที่ปิกา
 เอาตา สุธนตฺตฺ สกฺกจํ ทายกา ปุณณกามิโน

แต่ในบางท้องถิ่น ปรากฏว่า สวด กาเล ททนต์ หรือ สัตถุณห์ โดยไม่ต้องสวด อคฺคิหุตฺตํ ก็มี

ส่วนในคัมภีร์สหศาสตร์ คือคัมภีร์ประเภทบาลีไวยากรณ์และพจนานุกรม ส่วนใหญ่ เช่น ในคัมภีร์ นิรุติที่ปนี กุจายน และสหทนต์ (ปทมาลา) ปรากฏว่า สาทิตฺติ ส่วนใน อภิธานปทีปิกาฎีกาว่า สาทิตฺติ

ความเป็นมาของเกณียานุโมทนาคาถา

แต่เดิมมา คือในพระไตรปิฎก บทเกณียานุโมทนาคาถา คือ อคฺคิหุตฺตํ นี้ ก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับอะไรกับกฐิน คือในพระไตรปิฎกอันเป็นที่มาของคาถานี้ ก็ไม่ได้ใช้เพื่อการอนุโมทนาในพิธีรับกฐินแต่อย่างใด แต่พระพุทธเจ้า ตรัสคาถานี้ในครั้งอนุโมทนาที่ทายกถวายปานะและภัตตาหาร

บท อคฺคิหุตฺตํ นี้ ในพระไตรปิฎกบาลีมีเพียง ๒ คาถา ได้แก่ ๔ บรรทัดข้างต้น เป็นบทอนุโมทนาที่พระพุทธเจ้าทรงอนุโมทนาต่อเกณียชฎิล ซึ่งเป็นผู้เริ่มจัดถวายน้ำปานะ เป็นมูลเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตน้ำอัฐฐปานแก่ภิกษุทั้งหลาย ตามความที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก มีเรื่องย่อว่า

พระพุทธเจ้าเสด็จไปถึงอาปณนิคม พร้อมพระสงฆ์หมู่ใหญ่ ณ ที่นั้น เกณียชฎิล ทราบพระกิตติศัพท์ และทราบข่าวการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าแล้ว จึงคิดว่า จะถวายอะไรแก่พระองค์

เขาได้นึกถึงพวกฤๅษีผู้ใหญ่ในครั้งเก่าก่อน เมื่อว่ามนต์แล้ว
ก็งดอาหารเวลาวิกาล แต่ฤๅษีเหล่านั้นก็ยังยินดีน้ำปานะ แม้พระโคตม
ก็ควรจะยินดีรับน้ำปานะ จึงสั่งให้จัดแจงน้ำปานะเป็นอันมากไปถวาย
พระพุทธรเจ้า และพระภิกษุทั้งหลาย

ในชั้นแรก ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นรังเกียจ ไม่ยอมรับประเคน
ในชั้นต่อมาเมื่อพระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตแล้ว จึงรับประเคน โดย
ปรารภเหตุดังนี้ พระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตปานะ ๘ ชนิด ดังพระบาลี
วินัยปิฎก (วิ.มหา. ๕/๘๖/๑๒๔) ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำปานะ ๘ ชนิด คือ
น้ำปานะทำด้วยผลมะม่วง น้ำปานะทำด้วยผลหว่า น้ำปานะ
ทำด้วยผลกล้วยมีเมล็ด น้ำปานะทำด้วยผลกล้วยไม่มีเมล็ด
น้ำปานะทำด้วยผลมะขาง น้ำปานะทำด้วยผลจันทน์หรืออู่
น้ำปานะทำด้วยเงาะบัว น้ำปานะทำด้วยผลมะปรางหรือลิ้นจี่
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำต้ม
เมล็ดข้าวเปลือก ... น้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำผักตบ ...
น้ำดอกไม้มากทุกชนิด เว้นน้ำดอกมะขาง ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
เราอนุญาตน้ำอ้อยสด

นอกจากนั้น เกณียชฎิล ยังทูลนิมนต์ให้รับภัตตาหารใน
วันรุ่งขึ้นอีก พระพุทธรเจ้าทรงเตือนเขาว่า พระมีจำนวนมากมาย
ตั้ง ๑,๒๕๐ รูป จะถวายอย่างไรจึงจะเพียงพอ

แต่เขาก็ยืนยันจะถวาย จึงกราบทูลยืนยันอย่างนั้นถึง ๓ ครั้ง
พระพุทธรเจ้าทรงรับโดยอุษณิภาพ เสร็จแล้วจึงทรงอนุโมทนาด้วยบท
ว่า อคฺคิหฺตุตฺตํ นี้เอง

สาวิตตีฉันท์ และอริยวินัยสาวิตตีฉันท์

เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาในบทนี้ ก็น่าสนใจตรงที่ว่า สาวิตตีฉันทโส มุขํ เป็นต้น ซึ่งแปลว่า ฉันท์ทั้งหลายมีสาวิตตีฉันท์เป็นเบื้องต้น หรือจะแปลว่า สาวิตตีฉันท์ เป็นประธานของฉันท์ ก็ได้

สาวิตตี เป็นชื่อฉันท์คือการสวดอย่างหนึ่งของพวกพราหมณ์ มี ๓ บาท คือ ๒๔ พยางค์ ถือเป็นคาถาสําคัญมาก เพราะต้องว่าฉันท์นี้ก่อนจึงจะว่าพระเวท ดังที่ท่านอธิบายไว้ใน วุตโตทัยมัญชุรี หน้า ๕๘ ว่า “ก่อนที่จะสาธยายพระเวทต้องสาธยายคายัตติ [คือสาวิตตีฉันท์] นี้ก่อน เพื่อนอบบํอมนสุริยเทพที่เชื่อกันว่าเป็นผู้ประทานปัญญาอันเปรียบเหมือนแสงสว่างแก่ชาวโลก”

ในวุตโตทัยมัญชุรี อ้างถึงคัมภีร์ฤคเวท นำสาวิตตีฉันท์ มาแสดงไว้ทั้งสันสกฤตและบาลีว่า

สันสกฤต	บาลี
ตตุ สฺวิตฺรุ วเรณฺยํ	ตํ รวิโน ปธานกํ
ภรฺโต เทวสุย ธีมฺหิ	ทิตฺตี เทวสุส จินฺตเย
ธิโย โย นะ ปฺรโจทยายต.	ธิโย โย โน ปโจทยเย

แปลว่า :สุริยเทพพระองค์ใดยอมก่อให้เกิดปัญญาแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอระลึกถึงแสงสว่างอันยิ่งใหญ่แห่งสุริยเทพพระองค์นั้น

นี่เป็นสาวิตตีฉันท์ ตามคติแห่งศาสนาโบราณ แต่พระพุทธเจ้าทรงนำชื่อนี้มาปรับใช้และให้ความหมายใหม่ เป็น อริยวินัยสาวิตตีฉันท์ คือเป็นสาวิตตีฉันท์ในอริยวินัยของพระองค์ว่า

พุทฺธ สรณ คจฺฉามิ,
ธมฺม สรณ คจฺฉามิ,
สงฺฆ สรณ คจฺฉามิ.

แปลว่า
ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ
ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะ
ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ

นี้เป็นสาวิตตีฉันทโนริยวินัย ซึ่งพร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ
สำหรับใช้สวดก่อนพระเวทคือพระไตรปิฎก นับเป็นจุดเริ่มต้นก้าวไป
ในชีวิตที่ติงามตามวิธีแห่งอารยชนผู้ดำรงโนริยวินัย

ธรรมเนียมที่ถือตามกันมานี้ สาระสำคัญอยู่ที่การถวาย
อนุโมทนาพระราชศรัทธาในสมเด็จพระบรมบพิตรผู้ทรงพระคุณ
อันประเสริฐ ที่ทรงอุปถัมภ์การพระศาสนาด้วยทรงเอาพระทัยใส่อย่างยิ่ง
โดยเฉพาะที่ทรงพระกรุณาโปรดฯ พระราชทานพระราชานุญาตให้นำ
ผ้าพระกฐินมาถวายในท่ามกลางนี้ ถือเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญ
และเป็นประจำทุกปี ควรแก่การต้องถวายอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง

หมายความว่า ในพิธีทอดถวายผ้าพระกฐินพระราชทานนี้
จะสาธยายหรือจะสวดอะไรก็ตาม สาระสำคัญอยู่ที่การอนุโมทนา
และเป็นธรรมดาการอนุโมทนา คือให้พรนั้น ที่จริงก็คือการนำพร
อันประเสริฐคือพุทธธรรมมาเปิดเผยนั่นเอง

เพื่อเป็นการปิดรายการเรื่องเกณียานุโมทนาคาถา จึงขอ
โอกาสแปลโดยยกศัพท์บาลีจับคู่กับคำแปลไทยดังต่อไปนี้

อคฺคิหุตฺตํ มุขา ยถฺญา สาวิตฺติ จฺนทโส มุขํ
 ราชา มนุสฺसानํ นทีนํ สาคโร มุขํ

ยถฺญา ยัถฺยทั้งหลาย อคฺคิหุตฺตํ มุขา มีการบูชาไฟเป็นใหญ่
 สาวิตฺติ สาวิตฺติฉันทํ มุขํ เป็นเบื้องตัน จฺนทโส ของฉันทํ ราชา
 พระราชา มุขํ เป็นประมุข มนุสฺसानํ ของมนุษย์ทั้งหลาย สาคโร
 สมุทรสาคร มุขํ เป็นใหญ่ นทีนํ กว่าแม่น้ำทั้งหลาย

นภขตฺตานํ มุขํ จฺนโท อาทิจฺโจ ตปตฺตํ มุขํ
 ปุณฺณมาภฺยมาภานํ สงฺโฆ เว ยชตฺตํ มุขํ

จฺนโท พระจันทร มุขํ เป็นประมุข นภขตฺตานํ ของดาว
 นักษตริยทั้งหลาย อาทิจฺโจ พระอาทิตย์ มุขํ เป็นประมุข ตปตฺตํ ของ
 ความร้อนทั้งหลาย สงฺโฆ พระสงฆ์ เว แล มุขํ เป็นประมุข ยชตฺตํ ของ
 บุคคลทั้งหลายผู้มุ่งบุญบูชาอยู่

ภณิสฺสาม มยฺ คาทา กาลทานปฺปทีปิกา
 เอตา สฺสุนฺตฺ สกฺกจฺจํ ราชาทิปุณฺณกามิโน

มยฺ เราทั้งหลาย ภณิสฺสาม จักสวด คาทา ซึ่งพระคาถา กาล-
 ทานปฺปทีปิกา แสดงอานิสงส์ของการให้ตามกาล ราชาทิปุณฺณกามิโน
 ผู้ต้องการบุญมีพระราชาเป็นต้น สฺสุนฺตฺ จงตั้งใจสวด เอตา (คาถา)
 ซึ่งพระคาถาเหล่านั้น สกฺกจฺจํ โดยความเคารพเกิด

กาลทานสูตรตคาถา

ในพิธีที่เรียกรวมๆ แบบชาวบ้านว่า ทอดกฐิน หรือ บุญกฐิน ไม่ว่าจะเป็นกฐินชนิดไหนก็ตาม พระสงฆ์ในพิธีนั้นๆ จะต้องอนุโมทนาเป็นภาษาบาลี

แต่จะอนุโมทนาด้วยบทใด และกี่บทก็ตาม ก็จะต้องอนุโมทนาด้วยบทที่เรียกตามบาลีว่า กาลทานสูตรตคาถา แปลว่า คาถาในพระสูตรว่าด้วยกาลทาน ที่ขึ้นต้นด้วยบทว่า กาเล ททนต์ จึงเรียกง่ายๆ ว่า บทกาเล แนนอน เพราะถือกันว่าเป็นบทหลัก คือขาดไม่ได้ แม้จะไม่สวดบทอื่น แต่ต้องสวดบทนี้ และปีหนึ่งก็สวดกันเพียงหนเดียวเท่านั้น

พระเถาที่อยู่มานาน สวดกันทุกปีอยู่แล้ว ก็ยังพอทำเนา แต่ถึงอย่างนั้นก็ตาม แม้พระเถาก็ต้องทวนทานกันไว้ให้พร้อม ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงพระรู่เยาว์รองลงมา หรือพระใหม่ ฉะนั้น จึงถือเป็นธรรมเนียมว่า เมื่อฤดูทอดกฐินใกล้เข้ามา พระทั้งหลายก็ต้องทวนทานบทกาเลนี้ไว้ให้พร้อม หรือบางวัดก็ต้องซักซ้อมกันให้จริงจัง โดยถือเป็นงานของส่วนรวม นี่เป็นเรื่องประเพณีที่เป็นมา

ได้บอกไว้แล้วว่า กาลทานสูตรตคาถา ที่เรียกแบบไม่เป็นทางการนี้ว่า บทกาเล ปรากฏใน กาลทานสูตร คือพระสูตรที่ว่าด้วยกาลทาน ซึ่งมาในอังคุตตรนิกาย พระสุตตันตปิฎก พระไตรปิฎกบาลี (อง.ปญจก. ๒๒/๓๖/๔๔)

แต่ก่อนจะนำ กาลทานสูตรตคาถา มาแสดง ควรทำความเข้าใจกันเรื่องถ้อยคำกันก่อน โดยเฉพาะคำว่า กาลทาน ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในขอบเขตที่เกินไปจากต้นแหล่งเดิม

คำว่า กาลทาน แปลว่า ทานที่ให้ตามกาล เป็นครั้งคราว เป็นพิเศษตามโอกาส ในชั้นเดิม คือในกาลทานสูตรนั้น กาลทาน คือ ทานที่ให้ตามกาล คือโอกาสพิเศษ ๕ อย่าง ในกาลทานสูตรนั้นว่า

ปณฺณิมานิ, ภิกฺขเว, กาลทานานิ. กตมานิ ปณฺณ. อาคนฺตุกสฺส ทานํ เทติ; คมิกสฺส ทานํ เทติ; คิลานสฺส ทานํ เทติ; ทุพฺพภิกฺขเว ทานํ เทติ; ยานิ ตานิ นวสฺสทานิ นวผลานิ ตานิ ปจฺมํ สีลวนฺเตสฺส ปตฺติฏฺฐาเปติ. อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปณฺณ กาลทานานิตี.

ภิกษุทั้งหลาย กาลทาน ๕ อย่างนี้, ๕ อย่างอะไรบ้าง. ได้แก่ อาคนฺตุกทาน ให้ทานแก่ผู้มาจากถิ่น; คมิกทาน ให้ทานแก่ผู้จะไปจากถิ่น; คิลานทาน ให้ทานแก่ผู้เจ็บไข้; ทุพฺพภิกฺข-ทาน ให้ทานในคราวมีทุพภิกขภัย; นวสฺสผลทาน ให้ทานคราวข้าวใหม่ ผลไม้ใหม่ ทานให้แก่ท่านผู้มีศีลเป็นเบื้องต้น. ภิกษุทั้งหลาย กาลทาน ๕ อย่างนี้แล.

พึงสังเกตว่า กาลทาน ในชั้นเดิมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในพระสูตรนั้น มุ่งถึงทาน ๕ อย่างดังแสดงแล้วเท่านั้น แต่ในปัจจุบันนี้ มักใช้ในความหมายว่า ทานที่ถวายได้เฉพาะกาลในระยะเวลาที่กำหนด เช่น การถวายผ้ากฐิน การถวายผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น ฉะนั้น การถวายกฐิน จึงจัดเป็นกาลทานเข้าไปด้วย

อีกประการหนึ่ง ในแง่ของวัฒนธรรมประเพณี หรือธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันในปัจจุบันนี้ ในคราวถวายกฐิน มักถือเคร่งครัดจริงจังที่จะต้องสวดบทกาลทานสูตรตคาถา แต่ในคราวถวายกาลทานจริง เช่น อาคนฺตุกภัตตร กลับไม่ได้ถือเคร่งครัดว่าจะต้องสวดบทนี้

ในกาลทานสูตร (อง.ปณจก. ๒๒/๓๖/๔๔) นั้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงกาลทาน ๕ ประการนั้นแล้ว ก็ต่อกับกาลทานสูตรตคาถา ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นบทอนุโมทนาในพิธีถวายกฐินว่า

กาเล ทพทติ สปปญญา	วทณฺญ วีตมจฺจรา
กาเลน ทินฺนํ อริเยสุ	อุชฺฌุญฺเตสุ ตาทิสฺสุ
วิปฺปสฺสนมฺมนา ตสฺส	วิปฺปลา โหติ ทกฺขิณา
เย ตตฺถ อนุโมทนฺติ	เวยฺยาวจํ กโรนฺติ วา
น เตน ทกฺขิณา โอนา*	เตปิ ปุณฺณสฺส ภาคิโน
ตสฺมา ทเท อปฺปฏฺวิวานจิตฺโต	ยตฺถ ทินฺนํ มหปฺพลํ
ปุณฺณานิ ปรโลกลสมิ	ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินฺนติ.

ผู้มีปัญญา รู้ความประสงค์ ปราศจากความตระหนี่ ย่อมให้ทาน ในการที่ควรให้ เพราะผู้ให้ทานตามกาลในพระอริยเจ้าทั้งหลาย ผู้ปฏิบัติชอบตรง ผู้มีใจคงที่ เป็นผู้ที่มีใจผ่องใส ทักขิณาจึงจะมีผลไพบูลย์ ชนเหล่าใด ย่อมอนุโมทนาหรือช่วยเหลือในทักขิณาทานนั้น ทักขิณาทานนั้นย่อมไม่มีผลบกพร่อง เพราะการอนุโมทนาหรือการช่วยเหลือนั้น แม้พวกที่อนุโมทนาหรือช่วยเหลือ ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญ เพราะฉะนั้น ผู้มีจิตไม่ทอดถอยจึงควรให้ทานในเขตที่มีผลมาก บุญทั้งหลายย่อมเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลก

* ในพระไตรปิฎกว่า อุณา แต่ในที่นี้ปรับให้ตรงกับที่ใช้สวดกัน

การถวายอดิเรก

คำว่า **อดิเรก** ในคำว่า *ถวายอดิเรก* นี้ แต่เป็นชื่อของพระพรที่เพิ่มขึ้นมาเป็นส่วนพิเศษ ที่พระสงฆ์สมณศักดิ์ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ/หรือพระบรมราชินี เนื่องในพระราชพิธี เป็นต้น

อดิเรก เดิมเป็นภาษาบาลีว่า อดิเรก มีความหมายว่า อธิก (เกิน) เช่นในกัณฑ์ชาวติธรรณีกาว่า อดิเรกนุติ อธิกั. (อดิเรก แปลว่า เกิน) คือเกิน ๑ ไป ตามศัพท์แปลว่า เกิน ๑ ประกอบด้วยคำว่า อดิ แปลว่า เกิน และ เอก แปลว่า ๑ ใน *จุฬชาติปัจฉยโชติกา* วิเคราะห์ว่า

เอกสฺมา อุตฺตรํ อดิเรกั.

[สิ่งที่เกิน ๑ ชื่อว่า อดิเรก]

ประกอบรูปตามวิธีทางไวยากรณ์ โดยสลับ เอก ไปไว้ท้าย อดิ ไว้หน้า และเพิ่ม ร ลงไปตามหลักสนธิ เรียกว่า ลง ร อาคม จึงได้รูปเป็น **อดิเรก** บางมติว่า ประกอบด้วย อดิ + ริง ชาติ ในความไป + ณ ปัจจัย แปลว่า *สิ่งที่เกินไปถึงเกิน*

แต่ว่าโดยสาระสำคัญหมายถึง *ส่วนที่เกิน* หรือเพิ่มขึ้นมาเป็นส่วนพิเศษ เช่น อดิเรกจีวร ก็หมายถึง จีวรที่เกินมาจากจีวรที่อธิษฐานใช้ปกติ

การถวายอดิเรก คือ การที่พระสงฆ์มีสมณศักดิ์ถวายพระพรพิเศษแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและหรือพระราชินี อันเป็นส่วนเพิ่มพิเศษในระหว่างอนุโมทนาในพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีอื่น เนื่องด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นธรรมเนียมเดิมสืบมาแต่โบราณ

ว่ากันว่า **พระอุดมปิฎก** (สอน พุทฺธสโร) วัดหงส์รัตนาราม เป็นต้นกำเนิดธรรมเนียมนี้ในสมัยรัชกาลที่ ๔^๑ แต่บางมติว่า การถวายอดิเรกมีมาก่อนนั้นแล้ว อาจมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาจนถึงสำนวนที่ใช้ถวายเป็นปัจจุบัน

เล่าสืบกันมาว่า พระอุดมปิฎก นามเดิมว่า **สอน** หรือ **สร** กำเนิดที่บ้านสุนทรา ตำบลปันแต อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๙ ในสมัยรัชกาลที่ ๑ เป็นบุตรนายศรีแก้ว และนางปาน ได้ศึกษาการศึกษาในสำนักของพระอาจารย์ศรีแก้ว ตามสมควร แก่สมัย และมีความสนใจใฝ่รู้ตั้งแต่ยังเยาว์

เมื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดวัง อำเภอมืองพัทลุง ได้รับฉายาว่า **พุทฺธสโร** มีอุปนิสัยใฝ่การศึกษา จนเป็นที่เคารพนับถือของพระยาพัทลุง (ทองขาว) และคุณปล้อง ราชินิกุลในรัชกาลที่ ๒ ซึ่งเดิมเป็นชาวนนทบุรี เมื่อพระยาพัทลุงสิ้นแล้ว คุณปล้อง จึงนิมนต์ท่านมาพักในถิ่นเดิมของตน และในที่สุดก็นิมนต์มาพำนักที่วัดหนึ่ง กรุงเทพฯ เป็นเหตุให้ท่านได้เรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่วัดนี้จนชำนาญ ในสมัยรัชกาลที่ ๒

พระอุดมปิฎก เฉลียวฉลาด สามารถศึกษาบาลีจนเชี่ยวชาญ แต่ด้วยความที่เป็นผู้มีถิ่นกำเนิดในต่างจังหวัด รูปร่างหน้าตาไม่สู้ดีนัก ทั้งไม่เป็นที่มั่นใจให้ผู้รับรองให้เข้าสอบพระปริยัติธรรมได้ จึงไม่มีโอกาสได้เข้าสอบพระปริยัติธรรมสนามหลวง แต่ก็ชวนชวายเป็นได้ เห็นบรรยากาศแห่งการสอบนั้น

^๑ จานงค์ เอมริน, ศิลปวัฒนธรรม, ฉบับพฤศจิกายน ๒๕๓๘.

จนในที่สุดได้เข้าไปช่วยจัดถวายปานะในสนามสอบนั้น หมายความว่า เมื่อยังไม่มีโอกาสได้สอบ ก็ขอเข้าไปช่วยบริการ คณาจารย์และผู้สอบอื่นๆ

พระอาจารย์รูปหนึ่งในสนามสอบนั้นมองเห็นแว้ว จึงรับรองให้ท่านเข้าสอบ ปรากฏว่า สอบได้เปรียญธรรม เป็น พระมหาสอน ๙ ประโยค เป็นที่กล่าวขวัญ แม้กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ก็ทรงเลื่อมใส เสด็จไปสนทนาธรรมอยู่บ่อยๆ

ต่อมาเมื่อกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เป็นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ จึงทรงพระกรุณาโปรดให้พระมหาสอน เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญนามว่า พระอุดมปิฎก แล้วโปรดให้เป็นเจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนาราม กรุงเทพฯ

ในสมัยเดียวกันนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ยังทรงผนวชอยู่ ทรงดำรงสมณเพศเป็นพระวชิรญาณ ได้ทรงตั้งคณะธรรมยุติกนิกายขึ้น จนเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของ พระทั้งหลาย และบางพระรูปก็ไม่เห็นด้วย และหนึ่งในจำนวนนั้น ก็คือ พระอุดมปิฎกนี่เอง

ต่อมาเมื่อพระวชิรญาณ ทรงลาผนวชแล้ว ขึ้นครองราชสมบัติ เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว พระอุดมปิฎก เกรงกลัว ราชภัยจะมาถึงตน จึงต้องหลบหนีกลับไปพำนักในถิ่นเกิด คือที่ วัดสุนทรา จังหวัดพัทลุง ถึงขั้นต้องต่อเรือสำเภابرทุกสัมภาระ และต้องชุดคลองแยกจากคลองประตูเรียงไปจนถึงวัดสุนทรา

ฝ่ายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรำลึกถึง พระอุดมปิฎก ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาราวหนึ่ง จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้ตามหาและนิมนต์พระอุดมปิฎกมาในพระราชพิธีนั้น

ในที่สุด พระอุดมปิฎก ก็ต้องกลับมาให้ทันพระราชพิธีนั้น เป็นหนึ่งในจำนวนพระเถระทั้งหลายที่ต้องเข้าไปในพระราชพิธี ว่ากันว่า ท่านนั่งในลำดับสุดท้าย แต่เมื่อถึงเวลาจะต้องอนุโมทนา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กลับรับสั่งให้ท่านเจ้าคุณ พระอุดมปิฎกถวายพระพรพิเศษ

ด้วยความที่เป็นเรื่องเฉพาะหน้า ไม่ได้เตรียมการมาก่อนและการถวายพระพรนั้น ก็ควรเป็นหน้าที่ของพระเถระซึ่งมีสมณศักดิ์สูงกว่า ซึ่งนั่งอยู่ในลำดับต้นๆ แต่เมื่อเรื่องมาถึง โดยไม่ทันเตรียมตัวหรือตั้งตัว พระอุดมปิฎก อาศัยไหวพริบดีเป็นทุนเดิม จึงค่อยๆ เรียบเรียงพระพรนั้นออกมาเป็นภาษาบาลี

ในตอนต้น ท่านคงจะคิดนึกหรือเรียบเรียงไม่ทันทั้งกระบวนการในทันที นึกได้แต่เพียงข้อความท่อนแรกว่า อติเรกวสสสตฺ ชีว. ยังว่าไปต่อไม่ได้ ก็เลยต้องว่าข้อความนั้นซ้ำอีกรวมเป็น ๓ ครั้ง จึงว่าไปต่ออีกว่า ทิมายุโก โหตุ อโรโค โหตุ. แม้ข้อความท่อนนี้ ก็ต้องว่าซ้ำอีกถึง ๒ ครั้ง แต่เมื่อตั้งหลักได้แล้ว ก็ว่า สุขิโต โหตุ... เป็นต้นไป จนจบ เป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก เรียกการถวายพระพรพิเศษนี้ว่า *การถวายอติเรก*

ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา จึงทรงพระกรุณาโปรดให้ถวายอติเรกทุกครั้งไป คือเมื่อพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาในพระราชพิธีต้องถวายอติเรก แต่ทรงปรับเล็กน้อย คือปรับ ชีว เป็น ชีวตุ

พระสงฆ์ที่จะถวายอติเรกนั้น ก็จะต้องดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะดังที่พระอุดมปิฎกเป็นอยู่เท่านั้น แต่ในปัจจุบันพระสงฆ์ที่ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรซึ่งถือพัดยศ เปลวเพลิง ถวายอติเรกได้โดยอนุโลม

คำถวายอดิเรกที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ถ้อยตามมติมหาเถรสมาคม
มติที่ ๑๗๙/๒๕๖๒ ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๘/๒๕๖๒
เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ว่า

อติเรกวาสสสตุ ชีวตุ.

อติเรกวาสสสตุ ชีวตุ.

อติเรกวาสสสตุ ชีวตุ.

ทีฆายโก โหตุ อโรโค โหตุ.

ทีฆายโก โหตุ อโรโค โหตุ.

สุขิโต โหตุ ประมุขมหาราชา.

สิทธิกิจจํ สิทธิกมมํ สิทธิลาภ ชโย นิจจํ.

ประมุขมหาราชวรสุส ภวตุ สัพพทา.

ขอถวายพระพร

คำว่า ชีวตุ ในชั้นเดิม คือที่พระอุดมปิฎกใช้นั้นเป็น ชีว คำว่า
ประมุขมหาราชา, ประมุขมหาราชวรสุส เดิมเป็น มหาราชา,
มหาราชวรสุส

ว่ากันว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔
ทรงพระกรุณาโปรดให้แปลงใหม่ คำว่า ชีว เป็น ชีวตุ คำว่า มหาราชา
เป็น ประมุขมหาราชา คำว่า มหาราชวรสุส เป็น ประมุขมหา-
ราชวรสุส สำหรับพระองค์ และเปลี่ยน ประมุข เป็น ปวเรนุ
สำหรับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว โปรดคำว่า รามาริบัติ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรส จึงทรงเพิ่มคำว่า รามาริบัติ เข้าข้างหน้า

คำว่า มหาราชา จึงเป็น รามาธิปติมหาราชา, รามาธิปติ-
มหาราชวรสุส^๑ แต่พอถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ ถึงคำว่า รามาธิปติ
จึงเหลือแต่ ประมุขมหาราชวรสุส

คำถวายอติเรกที่พระอุดมปิฎกถวายในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น
บางมติว่า ไม่ใช่การแต่งใหม่ แต่เป็นการนำอติเรกที่เป็นของเดิม
นั่นเอง มาใช้หรือปรับเปลี่ยนใช้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรง
แสดงพระมติไว้ ดังปรากฏในลายพระหัตถ์ ลงวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.
๒๔๗๙ ใน *สาส์นสมเด็จ ภาค ๑๘ (ชุด ๑๐ เล่ม)*^๒ จัปสาระสำคัญได้ว่า
การถวายอติเรก เดิมเป็นการถวายพระพรเฉพาะพระองค์ และเฉพาะ
พระพักตร์พระเจ้าแผ่นดิน มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา พอเจ้านาย
พระองค์ใดได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน แม้ยังไม่ราชาภิเษก ก็ถวายอติเรก

การถวายอติเรกที่ว่า อติเรกวรสุสสดี เป็นต้นนี้ ตามพระมติ
ของกรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา
เพราะปรากฏใน *ตำนานเรื่องประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกา
ทวีป* ครั้งที่พระเถระชาวไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาไปสืบทอดศาสนา
ในลังกา ว่ากันว่า พระเถระคนนั้นได้ถวายพระพรพระเจ้ากรุง
ลังกา ว่า

^๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *สาส์นสมเด็จ (ภาค ๑๘)*,
กรุงเทพฯ : การท่าเรือแห่งประเทศไทย พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นาวาเอก สุภี จันทมาศ, ๒๔๘๘, หน้า ๗๗.

^๒ *สาส์นสมเด็จ (ภาค ๑๘)*, หน้า ๔๓.

อติเรกวสุสสต้ ชีว

มหาราชุตตมสสุ आयुवृत्तโก वन्दवृत्तโก

सुखवृत्तโก प्लववृत्तโก होतु सप्पथा^๑

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระกรุณาโปรดให้ถวายต่อเมื่อราชาภิเษกแล้ว กาลต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงแปลลงอีก เพราะถ้าเป็นของหลวง แม้ในที่ลับหลัง คือที่ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน ก็ต้องถวายอติเรก

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงมีลายพระหัตถ์ ลงวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๙ จัปสาระสำคัญได้ว่า คำถวายอติเรกเดิมมีคำว่า มหาราช, มหาราชวรสุส ต่อมาล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔ ทรงเติมคำว่า ประเมณฺท, ประมินฺท เข้าไปข้างหน้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เติมคำว่า รามาสิปติ เข้าไป เดิมคงไม่มีพระนามจำเพาะทั้งสองแห่ง จนเอาไปใช้ถึงเมืองลังกาก็ได้ ส่วนวันที่เรียงความไว้แต่เดิมดูก็ชอบกลอยู่นักหนา ขึ้นต้น อติเรกวสุสสต้ ชีวตุ ว่าถึงสามหน ที่ไชยโก โหตุ อโรโค โหตุ ว่าสองหน สุขิโต โหตุ เป็นต้นไปว่าหนเดียว ดูเป็นเพลงที่ทำกันสมัยใหม่ ในเพลงเดียวทำสามชั้น แล้วก็สองชั้น แล้วก็ขึ้นเดียว ซึ่งเรียกกันว่าเพลงเถาแน่นเพียว^๒

^๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป**, กรุงเทพฯ : พิมพ์แจกในงานพระศพ พระสัมพันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพรรณราย, ๒๔๕๔, หน้า ๒๐๔.

^๒ สารสินสมเด็จ ภาค ๑๘, หน้า ๗๑.

การปรับปรุงทั้ง ๒ ครั้งนี้ เป็นปัญหาขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๘ ด้วยพระเจ้าแผ่นดินที่เสวยราชย์ใหม่ จะยังไม่ราชาภิเษกอยู่หลายปี ถ้าทำตามแบบที่ตั้งครั้งรัชกาลที่ ๔ ก็ต้องงดถวายอดิเรกไปจนกระทั่งพระเจ้าแผ่นดินเสด็จกลับมาราชาภิเษกแล้ว

แต่จะใช้แบบนั้น ก็ผิดแบบที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นั้นทรงตั้งเป็นแบบไว้ จะถวายอดิเรกก็ยังไม่ได้ จะไม่ถวายอดิเรกก็ยังไม่ได้ คณะสงฆ์จึงใช้คาถา โส อตฺถลทฺโธ, สพฺพพุทฺธา แทนอดิเรก แต่ก็ยังไม่ยุติ เพราะทั้งสองบทใช้เป็นสภาระณะสำหรับคนทั่วไป

ต่อมาในสมัยที่พระเจ้าแผ่นดิน รัชกาลที่ ๘ ทรงราชย์แล้ว แต่ยังไม่ทรงรับบรมราชาภิเษก คณะสงฆ์จึงได้ใช้บท จิรนุตรตุ ที่มายุ^๑ ซึ่งเป็นคาถาถวายพระในนวัคคหายุสมธรรมมาใช้แทนอดิเรก ดังที่ปรากฏสำเนาคัดจากหนังสือแถลงการณ์คณะสงฆ์ ประจำเดือนสิงหาคม เรื่องการแก้ไขถวายอดิเรก ว่า

“ถ้าไม่ได้ประทับอยู่ ณ ที่นั้น ควรสวดคาถา โส อตฺถลทฺโธ สุโขโต ๓ จบ ภาวตุ สพฺพมฺงฺคฺลํ ต่อ แทนถวายอดิเรก ฯลฯ สพฺพพุทฺธา นุกาเวน และ ภาวตุ สพฺพมฺงฺคฺลํ ต่อแทนถวายอดิเรก ฯ” ตอนนี้ให้ยกเลิกเสีย ให้ใช้ข้อความดังต่อไปนี้แทน คือ ถ้าไม่ได้ประทับอยู่ ณ ที่นั้น ให้สวดทำนองสังโยคว่า จิรนุตรตุ ที่มายุ...^๒

^๑ สมเด็จพระสังฆราช (ปุสสเทว), สวดมนต์ฉบับหลวง, กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘, หน้า ๔๐๖. บางแห่งว่า จิรณชีวิตฺ ที่มายุ

^๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สารัสสมเด็จ (ภาค ๒๑), กรุงเทพฯ : พิมพ์แจกในงานฉานาปนกิจศพ ขุนวิสุตรภักดี, ๒๔๘๙. หน้า ๒๗-๒๘.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอนุโมทนาที่คณะสงฆ์นำบท จิรนุทธตุ มาใช้แทนอดิเรก ดังลาย พระหัตถ์ ลงวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ว่า

“ที่พระสงฆ์ตกลงเอาคาถาถวายพระในวัคคหายุ-
สมธรรมมาใช้แทนอดิเรกนั้น หม่อมฉันเห็นชอบอนุโมทนา
ด้วยอีกอย่างหนึ่ง เพราะคำสวดที่เคยให้แทนอดิเรกมาแต่ก่อน
ไม่มีใครจะเข้าที่ สัพพพุทธา เป็นแต่คำสำหรับให้พรคนทั้งหลาย
เป็นสาธารณะทั่วไป โส อตถลัทโธ ก็ใช้ให้พรแก่พุทธศาสนิกชน
ทุกชั้นบรรดาที่เป็นชาย แต่คาถา จิรนุทธตุ นี้ ถวายพรเฉพาะ
พระเจ้าแผ่นดินสยาม ความสนิทว่าอดิเรกเสียอีก ถึงกระนั้น
หม่อมฉันยังเห็นว่าเมื่อถึงเวลาเป็นปกติแล้ว ควรกลับไปใช้
อดิเรกอย่างเดิมต่อไป ด้วยเคยใช้มาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา
มีหลักฐานปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุครั้งพระวิสุทธาจารย์ไป
เมืองลังกา พระเจ้ากรุงลังกาเสด็จออกมาต้อนรับนอกพระนคร
ในจดหมายเหตุว่า พระวิสุทธาจารย์สวดถวายพระพรว่า
อดิเรกอสฺสสตฺ ฐีว”^๑

ในรัชกาลปัจจุบัน (รัชกาลที่ ๑๐) เมื่อทรงราชย์แล้ว แต่ยังไม่
ทรงรับบรมราชาภิเษก คณะสงฆ์ก็ไม่ได้กลับไปใช้บท จิรนุทธตุ ที่ขมา
หรือ โส อตถลัทโธ แทนการถวายอดิเรก แต่ได้นำคำถวายอดิเรกที่ใช้
กันนั้นมาปรับเล็กน้อยแล้วใช้ไปก่อน

^๑ สารานุกรมไทย (ภาค ๒๑), หน้า ๒๙.

คณะสงฆ์โดยที่ประชุมมหาเถรสมาคม ได้มีมติที่ ๖๙๔/๒๕๕๙ ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๖/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ ได้ปรับคำถวายอดิเรกจากเดิมที่ใช้ในรัชกาลก่อน เปลี่ยนคำว่า ปรมิณฺทมหาราชา เป็น มหาวชิราลงกรณราชา และ คำว่า ปรมิณฺทมหาราชวรสุส เป็น มหาวชิราลงกรณสุส

เมื่อมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้ว ถึง พ.ศ. ๒๕๖๒ คณะสงฆ์โดยที่ประชุมมหาเถรสมาคม มีมติที่ ๑๗๙/๒๕๖๒ ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๘/๒๕๖๒ เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๒ จึงมีมติให้ใช้บทถวายอดิเรกแบบที่ใช้กันในปัจจุบัน โดยแปลงคำว่า มหาวชิราลงกรณราชา เป็น ประเมณฺทมหาราชา และคำว่า มหาวชิราลงกรณสุส เป็น ประเมณฺทมหาราชวรสุส และใช้มาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากถวายอดิเรกแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ในปัจจุบัน คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ยังมีมติมหาเถรสมาคม มติที่ ๒๗๓/๒๕๖๒ ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๒/๒๕๖๒ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒ ให้ถวายอดิเรกแต่สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีอีกด้วย โดยมีการปรับข้อความบางแห่งตามหลักบาลีไวยากรณ์เป็น

ถวายอดิเรกสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ว่า

ฯลฯ

ทีชฌายุกา โหตุ อโรคา โหตุ. ทีชฌายุกา โหตุ อโรคา โหตุ.

สุชีตา โหตุ ปรมราชมาตา.

ฯลฯ

ปรมราชมาตุยา ภวตุ สัพพทา.

ขอถวายพระพร

ถวายอดิเรกสมเด็จพระบรมราชินีว่า

ฯลฯ

ที่หมายกา โหตุ อโรคา โหตุ. ที่หมายกา โหตุ อโรคา โหตุ.

สุชิตา โหตุ สุชิตา ปรมราชินี.

ฯลฯ

สุชิตาปรมราชินียา ภวตุ สัพพทา.

ขอถวายพระพร

มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๙/๒๕๖๗ มติที่ ๙๒๘/๒๕๖๗ เรื่อง การใช้พัตยศ พัตรอง และการถวายอดิเรก ในพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีอันเนื่องด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์ เฉพาะพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานกำหนดไว้ว่า

พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ใช้พัตและถวายอดิเรกแบบสำหรับพระองค์ ผู้พระราชทาน

ในมตินั้น ยังบอกด้วยว่า “อนึ่ง ประชานสงฆ์ที่จะถวายอดิเรกได้ ต้องเป็นพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์เฉพาะที่ได้รับพระราชทานพัตยชนิต พัตแฉกทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือพัตเปลวเพลิงเท่านั้น”

โดยนัยนี้ พระสงฆ์สมณศักดิ์ผู้ที่จะถวายอดิเรกนั้น ได้แก่ พระราชาคณะชั้นสามัญขึ้นไป หรือพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด หรือเจ้าอาวาสพระอารามหลวงที่ถือพัตยศ เปลวเพลิงเท่านั้น

แต่เฉพาะในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก จะมีการถวายอดิเรกพิเศษ แปรกับการถวายอดิเรกในพระราชพิธีอื่นๆ เพราะเป็นคำถวายพระพรที่ต้องแต่งขึ้นใหม่เป็นการเฉพาะพระราชพิธีนั้นเท่านั้น ฉะนั้น การถวายอดิเรกพิเศษนี้ จึงมีเพียงครั้งเดียวตลอดรัชกาล

ในวันบรมราชาภิเษกนั้น เมื่อเสร็จการรับบรมราชาภิเษกแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงประเคนไทยธรรมแก่พระสงฆ์ราชาคณะที่เจริญพระพุทธมนต์ในพระราชพิธี เมื่อพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายอนุโมทนาแล้ว สมเด็จพระสังฆราช พระอุปัชฌายจารย์ หรือประธานคณะสงฆ์จะถวายอดิเรกพิเศษ อันเป็นคำถวายพระพรซึ่งต้องแต่งขึ้นใหม่เพื่อถวายพระพรเป็นปฐมฤกษ์ ดังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์อธิบายไว้ว่า

ในวันบรมราชาภิเษกนั้น กรมหลวงวรชีรญาณวโรรส ได้ถวายอดิเรกพิเศษ นี้เป็นธรรมเนียม คือพระอุปฌาย์หรืออาจารย์ของพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ หรือมิฉะนั้น ผู้เป็นประธานในคณะสงฆ์ต้องแต่งคำถวายพระพรขึ้นใหม่สำหรับถวายก่อนอดิเรกครั้งแรก การถวายอดิเรกพิเศษนี้ถวายเพียงครั้งเดียวในแต่ละรัชกาล^๑

จากที่แสดงมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า การถวายอดิเรก เป็นการถวายพระพรแด่พระเจ้าแผ่นดิน มีตำนานเล่ากันมาว่า พระอุทุมปิฎก วัดหงส์รัตนาราม กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นชาวพหุลึง มีความคิดเห็นไม่ลงกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งยังทรงผนวช ในการที่ทรงตั้งคณะธรรมยุติกนิกาย

^๑ สื่อบนไลน์ ในเว็บไซต์, “ถวายอดิเรกพิเศษ” ใน พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒, กรุงเทพฯ คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก, สืบค้น ๑ ส.ค. ๒๕๖๘.

ต่อมาเมื่อทรงลาผนวชแล้วขึ้นครองสิริราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้ว พระอุดมปิฎก เกรงกลัวราชภัยจึงหนีไปอยู่ที่บ้านเกิดที่พัทลุง ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้นิมนต์พระอุดมปิฎกมาในพระราชพิธี และทรงพระกรุณาโปรดให้พระอุดมปิฎก เป็นผู้ถวายพระพรเป็นส่วนพิเศษ จนเป็นที่พอพระราชหฤทัยและรับสั่งให้ถวายอดิเรกเป็นธรรมเนียมอย่างนั้นสืบมา แต่ปรากฏว่า บทถวายอดิเรกที่พระอุดมปิฎกถาวยนั้น เป็นการเรียบเรียงจากเดิมซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะปรากฏในตำนานการส่งพระสยามไปลังกา และบทถวายอดิเรกนี้ ถูกปรับปรุงเรื่อยมาจนยุติเป็นแบบที่ใช้ในปัจจุบัน

(๕)

วิธีการนกฐินพระราชทาน

จากที่แสดงมาข้างต้น พึงทราบว่าเป็นการนำความรู้เรื่องนกฐิน โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับพระวินัยบัญญัติของพระภิกษุ ซึ่งมีขั้นตอน ปฏิบัติชดอยู่ในตัว

แต่ในปัจจุบันนกฐินมีขอบเขตกว้างออกไปถึงญาติโยม ได้ใช้ นกฐินนี้เป็นแหล่งแสดงออกซึ่งความสามัคคี คือความพร้อมใจกัน น้อมนำผ้าเพื่อกฐินมาถวายแก่สงฆ์ดังที่ปรากฏว่ามีกฐินสามัคคี

ไม่ใช่เฉพาะแต่ประชาชนทั่วไปเท่านั้น แม้แต่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ กอปรด้วยพระราชศรัทธา จึงทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ถวายผ้าพระกฐิน ทั้งเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินใน พระราชพิธีนั้นด้วยพระองค์เองบ้าง ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้เจ้านาย เสด็จแทนพระองค์บ้าง พระราชทานให้แก่ข้าราชการ หน่วยงาน องค์กร เอกชน หรือบุคคล นำไปถวายแด่พระสงฆ์ตามวัดวาอาราม ต่างๆ บ้าง นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณ

ฉะนั้น เมื่อมีญาติโยมผู้ศรัทธาจะน้อมนำมาถวาย จึงควรทราบขั้นตอนการถวายผ้าพระกฐิน การรับผ้าพระกฐิน มอบผ้าพระกฐิน กรานกฐิน และอนุโมทนากฐิน เฉพาะการถวายผ้าพระกฐิน พระราชทาน ในปัจจุบัน มักจัดเป็น ๒ ตอนใหญ่ ได้แก่

ตอนที่ ๑ การถวายผ้าพระกฐินโดยผู้ขอรับพระราชทาน น้อมนำมาถวายแต่พระสงฆ์แล้ว พระสงฆ์ทำการอุปโลกน์ และสวดมอบผ้าพระกฐินนั้นแก่พระภิกษุรูปหนึ่งด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา เมื่อพระภิกษุผู้ได้รับผ้าพระกฐินนั้นทำวินัยกรรมคือถอนผ้าผืนเก่า ทำกัปปพินทุ อธิษฐาน และครองผ้ากฐินผืนใหม่แล้ว พระสงฆ์ทำอนุโมทนาพิธี และถวายอดิเรก เป็นเสร็จพิธีไปขั้นหนึ่งก่อน

แต่พิธีทั้งหมดยังไม่เสร็จบริบูรณ์ เพราะพระภิกษุผู้ได้รับผ้าพระกฐินนั้น ยังไม่ได้กราน และสงฆ์ก็ยังไม่ได้อนุโมทนากฐิน ฉะนั้น จึงต้องมีพิธีขั้นต่อไปหลังจากนั้นอีก

ความจริง ก่อนที่จะมีการถวายผ้าพระกฐินนี้ นิยมจัดพิธีสมโภชของค์กฐิน เป็นการบำเพ็ญกุศลโดยเสด็จพระราชกุศลด้วยวิธีต่างๆ สุดแต่แต่ความนิยมของท้องถิ่น เช่น เจริญพระพุทธมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา เป็นต้น ก็ได้ ซึ่งอาจจะจัดก่อนวันถวายนั้น หรือในวันถวายนั้นก็ได้ หรืออาจจะไม่มีพิธีสมโภชเลยก็ได้ เพราะไม่มีระเบียบบังคับไว้

การที่พระสงฆ์จะต้องสวดมอบผ้าพระกฐินแก่พระภิกษุรูปหนึ่งด้วยญัตติทุติยกรรมนั้น เป็นสังฆกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งจะต้องทำในเขตสีมาตามพระวินัยบัญญัติ ฉะนั้น จึงนิยมจัดพิธีถวายผ้าพระกฐินอุปโลกน์ สวดมอบผ้า อนุโมทนาพิธี และถวายอดิเรกที่พระอุโบสถ

ในชั้นการสวดมอบผ้าพระกฐินซึ่งเป็นสังฆกรรมนี้ ต้องการพระภิกษุจำนวนไม่ต่ำกว่า ๕ รูปขึ้นไป ได้แก่ สงฆ์จตุรวรรค คือ ๔ รูป และพระภิกษุผู้รับผ้าพระกฐิน ๑ รูป ฉะนั้น ในชั้นนี้ ถ้าพระภิกษุในอารามนั้นมีจำนวนไม่พอ หรือไม่มีพระราชาคณะผู้ถวายอดิเรก ก็ต้องนิมนต์พระจากอารามอื่นๆ มาเป็นคณปुरुกะ ซึ่งหมายความว่า แม้พระภิกษุนั้นๆ ไม่ได้จำพรรษาอยู่ในอาวาสเดียวกัน ก็สามารถมาเข้าร่วมสังฆกรรมนี้ได้

ในทางปฏิบัติการจะถวายผ้าพระกฐิน อนุโมทนาพิธิ และถวายอดิเรก แม้จะทำในที่อื่นๆ ซึ่งไม่ใช่พระอุโบสถ ถ้าทางราชการอนุญาต หรือไม่มีระเบียบที่เกี่ยวข้องห้ามไว้ ก็สามารถทำได้ แต่เฉพาะชั้นการสวดมอบผ้าซึ่งเป็นสังฆกรรมต้องทำในพระอุโบสถ

ตอนที่ ๒ การกรานกฐินและอนุโมทนากฐิน ซึ่งเป็นกิจที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติ เป็นเรื่องเฉพาะฝ่ายพระ ไม่เกี่ยวข้องกับญาติโยมแล้ว

ฉะนั้น เมื่อเสร็จพิธีถวายและรับผ้าพระกฐิน ทำการอนุโมทนาพิธิ และถวายอดิเรกแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับ หรือญาติโยมผู้เป็นประธานพิธิกลับไปแล้ว ในวันนั้น อาจจะเป็นช่วงค่ำ พระทั้งวัดก็ประชุมกันอีกครั้งหนึ่ง เพื่อทำการกรานกฐินและอนุโมทนากฐินตามพระวินัย

เมื่อจะกรานกฐิน นิยมให้สัตตยานุเคราะห์หรือนัดหมายเวลากันให้พร้อม ณ วัดที่จำพรรษา ในกรณีวัดที่จำพรรษานั้นไม่มีสีมา ก็ต้องไปสวดมอบผ้าที่สีมาหรืออุโบสถของวัดอื่นก่อน แต่เมื่อจะอนุโมทนากฐินต้องกลับไปกรานและอนุโมทนาที่วัดที่จำพรรษา

นิยมทำวัตรค้ำก่อนแล้ว พระภิกษุผู้ได้รับมอบผ้าพระกฐินนั้น พึงครองผ้าพระกฐินเข้าไปหาสงฆ์แจ้งสงฆ์ว่า ตนกธานกฐินด้วยผ้านี้ เช่น เมื่อจะกรานกฐินด้วยสังฆาฏิ พึงจับหรือลูบผ้านั้น เปล่งวาจาแจ้งสงฆ์ว่า

อิมาย สังฆาฎิยา กจัน อตุถรามิ
(ข้าพเจ้ากรานกฐินด้วยสังฆาฏิผืนนี้)

เมื่อบุคคลคือภิกษุนั้นเปล่งวาจากราน บุคคลคือภิกษุนั้นได้ชื่อว่า กรานกฐินแล้ว แต่สงฆ์หรือคณะยังไม่ได้ชื่อว่า กรานกฐิน ต่อเมื่อสงฆ์หรือคณะอนุโมทนา จึงจะได้ชื่อว่า สงฆ์หรือคณะกรานกฐิน ฉะนั้น เพื่อให้สงฆ์หรือคณะได้ชื่อว่ากรานกฐินแล้ว จึงต้องปฏิบัติขั้นต่อไป คือแจ้งให้สงฆ์หรือคณะอนุโมทนาว่า

อตถตํ อาวุโส สงฺฆสฺส กจัน, ธมฺมิโก กจันตถาโร, อนุโมทถ.
(ท่านผู้มีอายุ กฐินของสงฆ์กรานแล้ว, การกรานกฐินชอบธรรม, ขอท่านทั้งหลายจงอนุโมทนาเถิด)

สงฆ์หรือคณะ พึงอนุโมทนาว่า

อตถตํ ภนฺเต สงฺฆสฺส กจัน, ธมฺมิโก กจันตถาโร, อนุโมทาม.
(ท่านผู้เจริญ กฐินของสงฆ์กรานแล้ว, การกรานกฐินชอบธรรม, ข้าพเจ้าทั้งหลายอนุโมทนา)

เมื่อสงฆ์หรือคณะอนุโมทนา กฐิน สงฆ์หรือคณะก็ได้ชื่อว่า กรานกฐินแล้ว เมื่อกรานกฐินแล้ว ทุกูปก็ย่อมได้อานิสงส์กฐินดังอธิบายมาแล้วนั้น นี่เป็นการอธิบายโดยมุ่งให้เห็นภาพรวม ต่อไปเป็นรายละเอียด

ข้อปฏิบัติเบื้องต้น

๑. พระเถรานุเถระ และพระภิกษุอื่นทั้งหลาย ที่เข้าในพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ฟังนุ่งห่มจีวรสีพระราชนิยมอย่างกลาง ให้เป็นปริมณฑล จีวรนั้นควรสะอาด ไม่มีกลิ่น มีสีเดียวกัน ไม่หมองคล้ำ หรือสีสดจนเห็นได้ว่า ไม่ใช่สำหรับเดียวกัน

๒. พระสงฆ์ทั้งนั้นซึ่งได้จัดเตรียมพัทธศมณศักดิ์ ฐานานุกรม พัตเปรียญ เป็นต้น ของตนๆ ให้พร้อมก่อนวันซ่อมรับผ้าพระกฐินพระราชทานนี้แล้ว นั่งบนอาสน์สงฆ์ซึ่งจัดไว้ทางพระหัตถ์ขวาของพระประธาน โดยนั่งเรียงตามลำดับอาวุโสโดยสมณศักดิ์ ตามลำดับพัทธศมณศักดิ์ ฐานานุกรม เปรียญ ในงานพระราชพิธี และรัฐพิธี ตามมติมหาเถรสมาคม มติที่ ๓๐๒/๒๕๖๗ ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๙/๒๕๖๗ เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๗ แต่เฉพาะพิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทาน เจ้าอาวาสซึ่งมีสมณศักดิ์นั้ก่อนพระภิกษุรูปอื่นแม้จะมีสมณศักดิ์สูงกว่า

พัทธศของพระสงฆ์สมณศักดิ์รูปที่ ๑ ปักไว้ที่เต้าปักพัทธศวางไว้ด้านซ้ายมือของรูปที่ ๑ ส่วนพัทธศของพระสงฆ์สมณศักดิ์รูปที่ ๒ เป็นต้นไป วางราบกับอาสน์สงฆ์เบื้องหน้าพระสมณศักดิ์นั้นๆ หันใบพัทธศไปด้านในพระอุโบสถ หันด้ามพัทธศไปด้านหน้าพระอุโบสถ ด้ามพัทธศของพระเถรานุเถระซึ่งมีอาวุโสโดยสมณศักดิ์อยู่บนใบพัดของพระสมณศักดิ์รองลงไป

๓. ทำกายบริหาร คือรักษาความสะอาดร่างกาย เช่น ตัดเล็บมือ เล็บเท้า ปลงหนวด เป็นต้น ให้เรียบร้อย เป็นที่เจริญศรัทธา และมีสมณสัญญา

๔. ในพิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทาน พระสงฆ์ทั้งปวงควรนั่งพับเพียบหันปลายเท้าไปทางซ้ายของตนด้วยอาการสงบ ตั้งกายตรงให้สง่างาม มือทั้งสองประสานกันวางไว้ที่ตัก สายตาทอดต่ำ มองดูระยะชั่วแอก ไม่พึงส่งสายตาไปไกลถึงเก้าอี้ที่นั่งของประธานพิธีซึ่งได้รับพระราชทานผ้าพระกฐิน

ทั้งนี้ การนั่งพับเพียบหันปลายเท้าไปทางซ้ายของตน เพราะเมื่อพระคู่สวดจะสวดตั้งญัตติ ทุกหมู่ต้องหมุนตัว หันหน้าไปทางพระประธาน ปลายเท้าทั้งสองจะหลบเข้าด้านใน ไม่ยื่นออกมาให้เห็น

เฉพาะพระเถระรูปที่ ๑ ให้นั่งพับเพียบหันปลายเท้าไปทางขวา และเมื่อสวดตั้งญัตติพระเถระรูปที่ ๑ ต้องหันหลังให้พระประธาน หันหน้าเข้าหาสงฆ์

๕. พิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทานนี้ เป็นกิจของหมู่คณะ ซึ่งมีความสามัคคีเป็นแกนของเรื่อง ทั้งแสดงถึงพระราชศรัทธาต่อพระรัตนตรัย ในสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ และแสดงถึงน้ำใจของพุทธบริษัท

ฉะนั้น พระภิกษุทั้งหลาย จึงควรถือเป็นกิจสำคัญ แม้การซ่อมรับผ้าพระกฐินและการร่วมพิธีถวายผ้าพระกฐินนี้ ก็ควรเอาจริงเอาจัง ไม่ควรละเลย ถ้ามีกิจจำเป็นจำต้องทำ ก็ต้องบอกลา

การเนื่องด้วยผ้าพระกฐินพระราชทานนี้ มีข้อควรทราบและข้อปฏิบัติของพระภิกษุ ของญาติโยมที่ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน และของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้น จึงควรศึกษาและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน

พิธีถวายและรับผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดญาณเวศกวัน มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

ข้อปฏิบัติของประธานพิธี

๑. เมื่อประธานพิธีเดินทางถึงสถานที่ประกอบพิธี วงดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาฤกษ์ ประธานหยุดรอจนเพลงมหาฤกษ์จบแล้ว ศาสนพิธีกรเชิญประธานไปที่โต๊ะหมู่ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ และผ้าพระกฐินพระราชทาน

๒. ประธานยืนตรงห่างจากพระบรมฉายาลักษณ์เล็กน้อย พอเอื้อมมือไปรับผ้าพระกฐินพระราชทานได้

๓. คฤหัสถ์ถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์ ผู้ชายถวายคำนับ และผู้หญิงถอนสายบัว

๔. ประธานยื่นมือไปเปิดฝากรวยกระหนวดอกไม้บนรูปเทียนแพ (เครื่องราชสักการะ) วางไว้ด้านข้าง ถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง ยื่นมือทั้งสองข้างออกไปยกผ้าพระกฐินพระราชทานจากพานแว่นฟ้าอุ้มประคองไว้ (ไม่ประนมมือ) ยืนตรง วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ขณะผู้เป็นประธานอัญเชิญผ้าพระกฐินพระราชทานมาประคองไว้ระหว่างมือทั้งสอง จบ ถวายความเคารพ

พระสงฆ์และประธานพิธี มีข้อที่พึงปฏิบัติเกี่ยวกับการกรานกฐินพระราชทาน ตามลำดับพิธี จำแนกเป็น ๓ ช่วงต่อไปนี้

ขั้นตอนการถวายและรับผ้าพระกฐินพระราชทาน

ช่วงที่ ๑ อัญเชิญ - ประเคนผ้าพระกฐิน

๑. ผู้ได้รับพระราชทานผ้าพระกฐินซึ่งเป็นประธานพุทธบริษัทในพิธีนั้นอัญเชิญผ้าพระกฐินเข้าภายในพระอุโบสถแล้ว นำไปวางบนพานแว่นฟ้าซึ่งตั้งอยู่เบื้องหน้าอาสน์สงฆ์ คือเบื้องหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒

๒. ประธานรับเทียนชนวนจากเจ้าหน้าที่แล้วจุดธูปเทียนที่เครื่องนมัสการบูชาพระประธานในพระอุโบสถ ซึ่งจัดเตรียมไว้ที่โต๊ะหมู่บูชาแล้ว ส่งเทียนชนวนคืนให้เจ้าหน้าที่แล้ว กราบ ๓ ครั้ง

วิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยนั้น ผู้จุดต้องเริ่มจุดเทียนเล่มด้านซ้ายมือของตนก่อน แล้วจึงจุดเทียนเล่มด้านขวามือ และจุดธูปจากดอกด้านซ้ายมือไปขวามือตามลำดับ

๓. ประธานเดินไปที่พานแว่นฟ้า หยิบผ้าห่มสำหรับห่มพระประธานที่วางอยู่เหนือพานแว่นฟ้าบนผ้าพระกฐิน มอบให้แก่เจ้าหน้าที่หรือไวยาวัจกร เพื่อนำไปห่มถวายพระประธานต่อไปในภายหลังพิธี

๔. ประธานอัญเชิญผ้าพระกฐินที่พานแว่นฟ้านั้นอุ้มประคองไว้คือพาดผ้าพระกฐินไว้ระหว่างแขนทั้งสอง ประนมมือ หันหน้าไปทางพระประธานแล้ว กล่าว **นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ** จบ ๓ จบแล้ว หันหน้าไปที่ประชุมสงฆ์ กล่าวคำถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ซึ่งเจ้าหน้าที่จัดเตรียมติดไว้ที่ผ้าพระกฐิน

เมื่อประธานเริ่มกล่าวคำถวายผ้าพระกฐิน พระสงฆ์ทั้งปวงประนมมือระหว่างอก คือที่ล้นปี ลักษณะเป็นพุ่มคล้ายดอกบัวตูม ไม่ปล่อยสติ ไม่ให้มือที่ประนมนั้นตก

เมื่อประธานกล่าวคำถวายผ้าพระกฐินจบแล้ว ให้พระสงฆ์ทั้งปวงกล่าวโดยพร้อมเพรียงกันว่า “สาธุ” แล้วลดมือวางบนตักตามเดิม ไม่ต้องยกมือจรดหน้าผาก

๕. ประธานประเคนผ้าพระกฐินและเทียนพระปาติโมกข์แด่พระสงฆ์รูปที่ ๒ แล้วไปนั่งที่เก้าอี้รับรองที่จัดไว้

๖. พระสงฆ์รูปที่ ๒ นั้น รับประเคนผ้าพระกฐินและเทียน พระปาติโมกข์แล้ว ส่งเทียนพระปาติโมกข์ให้พระรูปที่อยู่ข้างหลัง และนำไปจัดตั้งไว้ในที่ควรต่อไป

ช่วงที่ ๒ อปโลกน์ - ประเคนบริวารผ้าพระกฐิน

๗. พระสงฆ์สมณศักดิ์รูปที่ ๑ และรูปที่ ๒ ตั้งพัดยศ กล่าวคำ อปโลกน์กฐิน ซึ่งได้จัดเตรียมท่อนานกันไว้พร้อมแล้ว

๘. เมื่อพระสงฆ์สมณศักดิ์รูปที่ ๒ กล่าวคำอปโลกน์กฐินจนถึง คำว่า “ถ้าเห็นสมควรแล้ว...” ให้พระสงฆ์ทั้งปวงประนมมือขึ้นพร้อมกัน เมื่อรูปที่ ๒ กล่าวคำอปโลกน์จบแล้ว ให้กล่าวว่า “สาธุ” โดย พร้อมเพรียงกันแล้วลดมือวางบนตักตามเดิม ไม่ต้องยกมือจรด หน้าผาก

คำว่า “ถ้า” ในคำอปโลกน์นี้ มี ๒ ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ ๑ ว่า “ถ้า พระภิกษุรูปใดเห็นไม่สมควร” และครั้งที่ ๒ ว่า “ถ้าเห็นสมควรแล้ว” ขอให้กำหนดว่าเป็น “ถ้า” ครั้งที่ ๒

๙. พระสงฆ์รูปที่ ๒ ส่งพานแว่นฟ้าพร้อมผ้าพระกฐินมอบให้ แต่พระคู่สวดแล้ว พระคู่สวดนั้นหันหน้าไปทางพระประธาน นั่งคุกเข่า วางพานแว่นฟ้าพร้อมผ้าพระกฐินไว้เบื้องหน้า ถ้าครองกฐินด้วยผ้า สังฆาฏิ พึงดึงผ้าสังฆาฏิออกจากสำหรับแล้วนำมาวางขวางบนผ้าที่ เหลือแล้วกราบพระประธาน ๓ ครั้ง โดยพร้อมเพรียงกันแล้วกล่าว นะโม... และตั้งญัตติทุติยกรรมวาจาต่อไป

๑๐. เมื่อพระคู่สวดกราบพระประธานนั้น ครั้งที่ ๑ พระสงฆ์ ทั้งปวงหันหน้าไปทางพระประธานโดยพร้อมเพรียงกัน โดยนั่ง

พับเพียบให้ปลายเท้าหันไปด้านซ้าย ให้ส้นเท้าซ้อนเข้ามาด้านใน
อาสน์สงฆ์ ไม่พียงยื่นปลายเท้าออกทางด้านหน้าอาสน์สงฆ์ คือเว้นการ
หันปลายเท้าไปทางประธาน

ส่วนพระสงฆ์สมณศักดิ์รูปที่ ๑ หันหน้าเข้าที่ประชุมสงฆ์
หันหลังให้พระประธาน นั่งพับเพียบหันปลายเท้าไปทางด้านขวา

๑๑. เมื่อพระคู้สวดขึ้นว่า “นะโม...” ให้พระสงฆ์ทั้งปวง
ประนมมือโดยพร้อมเพรียงกัน เมื่อสวดจบแล้ว ให้ลดมือวางบนตัก
ตามเดิม ไม่ต้องยกมือจรดหน้าผาก

พระคู้สวดยกผ้าพระกฐินพร้อมทั้งพานแว่นฟ้า ถวายแด่
พระสงฆ์ผู้ครองกฐินแล้ว กราบพระประธาน ๓ ครั้ง

๑๒. เมื่อพระคู้สวดกราบครั้งที่ ๑ พระสงฆ์ทั้งปวงหันหน้า
ออกทางด้านหน้าอาสน์สงฆ์ โดยหมุนกายไปทางขวามือ นั่งพับเพียบ
ให้ปลายเท้าอยู่ด้านซ้าย ควรหันกลับด้วยกิริยาระมัดระวัง ไม่ยกเข้า
สูง ระวังชายผ้า และนั่งให้ตรงกันโดยดูเขารูปที่อยู่ด้านหน้าเป็นหลัก

๑๓. พระสงฆ์ผู้ครองผ้าพระกฐินออกไปครองผ้าพระกฐิน
ลงจากอาสน์สงฆ์พร้อมพระคู้สวด ที่ด้านหลังพระประธาน แล้วทำ
บุพพกรณ์ ได้แก่ การถอน การก้มปมพินทุ การอธิษฐานแล้วห่มครอง
ผ้าพระกฐินนั้น

ในระหว่างนี้ เจ้าหน้าที่ขยับโต๊ะเคียงจากด้านหน้าพระสงฆ์รูป
ที่ ๒ ไปที่ด้านหลังพระสงฆ์ผู้ครองผ้าพระกฐิน หรือพิจารณาแล้ว
เห็นว่า ไม่ต้องใช้งานแล้ว ก็ควรจัดเก็บ

๑๔. เมื่อเจ้าหน้าที่จัดเตรียมลำเลียงบริวารผ้าพระกฐินรอไว้
พร้อมแล้ว พระสงฆ์ผู้ครองผ้าพระกฐินครองผ้าเสร็จแล้ว พร้อม
พระคู้สวด กลับมานั่งที่อาสน์สงฆ์

๑๕. ประธานลูกจากเก้าอี้ ไปถวายเครื่องบริวารพระกฐิน แต่พระสงฆ์ผู้ครองผ้าพระกฐินทั้งหมดแล้ว จึงถวายสิ่งของที่ผู้อื่น ขอรับพระราชทานจัดมาถวายโดยเสด็จพระราชกุศลที่หลัง เช่น พัตรอง เป็นต้น

๑๖. พิธีกรหรือเจ้าหน้าที่การเงินประกาศยอดจตุปัจจัยซึ่งเป็น บริวารพระกฐินให้ทราบทั่วกันแล้ว ประธานถวายปวารณาบัตร์ตามที ประกาศนั้นแต่ประธานสงฆ์แล้วกลับไปนั่งที่เก้าอี้ที่จัดไว้

ช่วงที่ ๓ อนุโมทนาพิธี

๑๗. เมื่อเจ้าหน้าที่เชิญที่กรวดน้ำ พระสงฆ์สมณศักดิ์ทั้งปวง ตั้งพัดยศขึ้นให้พร้อมกันเตรียมอนุโมทนา ควรตั้งพัดยศให้ตรง ไม่คว่ำ ไปข้างหน้า หรือหงายไปข้างหลัง ปรับระดับการวางให้ตรงกันทั้งแถว โดยสังเกตที่พระเถระต้นแถว ส่วนพระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์ ซึ่งไม่มี พัดยศ เมื่อจะอนุโมทนาก็ให้ประนมมืออนุโมทนา ก็ไม่ต้องจัดหาพัด อื่นมาใช้แทน

๑๘. เมื่อที่กรวดน้ำถึงมือประธานเรียบร้อยแล้ว

- พระสงฆ์รูปที่ ๑ ว่า (๑) ยถา วาริวหา... จบแล้ว
- รูปที่ ๒ รับว่า (๒) สพพิติโย
- พระสงฆ์ทั้งปวงรับว่า วิวชชนตุ... ไปจนจบ แล้วหยุด
- รูปที่ ๑ ว่า (๓) อคฺคิหุตฺตํ... จบแล้ว
- รูปที่ ๒ ขึ้นบท (๔) กาเล ททนต์ติ... จบแล้ว
- รูปที่ ๑ ขึ้นบท (๕) โส อตฺถลทโธ... แล้วหยุด
- รูปที่ ๑ ว่า (๖) ถวายอดิเรก จบแล้ว
- รูปที่ ๒ ขึ้นบท (๗) ภวตุ
- พระสงฆ์ทั้งปวงรับว่า สพพมฺงคฺลํ... ไปจนจบ ภวนตุ เต.

แม้ทรงพระกรุณาโปรดฯ พระราชทานผ้าพระกฐินแก่หน่วยงานหรือบุคคลนำมาถวาย ก็ยังคงว่าบท **โส อตถลทโธ...** นั้นเอง ไม่เปลี่ยนเป็น **สา** หรือ **เต** และบทถวายอติเรก ก็ใช้บทถวายอติเรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น

ในบทอนุโมทนาพิธีนี้ พระสงฆ์ทั้งปวงพึงกล่าวบทอนุโมทนา ให้ถูกต้องตามอักขรวิธี โดยพร้อมเพรียงกัน ด้วยเสียงที่กลมกล่อม มีจังหวะพอเหมาะ ค่อนไปทางช้า ไม่ว่าเร็วจนเสียธรรมเนียม

ขณะที่ประธานสงฆ์ถวายอติเรก ซึ่งเป็นบทถวายพระพรพิเศษ สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการเฉพาะพระองค์เท่านั้น พระสงฆ์สมณศักดิ์ ยังคงตั้งพัดยศอยู่อย่างนั้น แต่พระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์ ประธานพิธี และพุทธบริษัททั่วไปในพิธี ไม่ต้องประนมมือ เมื่อถวายอติเรกจบแล้ว พระสงฆ์รูปที่ ๒ ขึ้นบท **ภาวตุ สัพพมงคลิ** จึงประนมมือต่อไปจนจบ

๑๙. เมื่ออนุโมทนาจบแล้ว พระสงฆ์สมณศักดิ์ลดพัดยศลง โดยเอียงใบพัดไปทางด้านซ้ายมือ ให้ด้ามพัดไปทางด้านหน้า พระอุโบสถ วางพัดยศให้พร้อมเพรียงกัน ส่วนพระสงฆ์รูปอื่นๆ ที่ไม่มีสมณศักดิ์ พึงลดมือที่ประนมลง แล้วนั่งสงบนิ่งรออยู่จนกว่าเสร็จพิธี

๒๐. ประธานกราบพระประธานประจำพระอุโบสถแล้ว กราบพระสงฆ์ หากประธานสงฆ์มีของที่ระลึกจะมอบให้ประธานก็มอบให้ในตอนี้ และหากมีการมอบทุนสำหรับบำรุงการศึกษาแก่โรงเรียน ก็มอบในตอนี้

๒๑. ประธานออกไปยังโถงหมู่ที่ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ ถวายความเคารพ ผู้ชายถวายค่านับ ผู้หญิงถอนสายบัว (แบบพระราชนิยม)

๒๒. พระสงฆ์ทั้งปวงกราบพระประธานแล้ว ลูกจากอาสน์สงฆ์
เป็นอันเสร็จพิธี

๒๓. การซ้อมรับผ้าพระกฐินพระราชทาน กำหนด ๓ ครั้ง
ได้แก่ ซ้อมก่อนวันพิธี ๒ ครั้ง และซ้อมในวันพิธีนั้น ๑ ครั้ง

วิธีถือพัดยศ

ในกรณีพระสงฆ์สมณศักดิ์นั้นๆ ถือพัดยศด้วยตนเองไปในพิธีต่างๆ พระเดชพระคุณ พระธรรมวโรดม^๑ แนะนำไว้ว่า

นิยมถือพัดยศด้วยมือซ้ายประมาณกึ่งกลางด้ามยกมือขึ้นระดับอก ให้ใบพัดแนบกับหัวไหล่ซ้าย หรือหันริมใบพัดเข้าหาตัวประมาณกึ่งกลางใบพัด อยู่ระดับเสมอกับหน้า ถ้ามีทั้งพัดยศและพัตรรองรับกัน นิยมถือทั้งพัดยศและพัตรรองรับกันด้วยมือซ้าย โดยให้พัดยศอยู่ด้านหน้า พัทรองอยู่ด้านหลัง หันหน้าพัตรองเข้าหาพัดยศ

ในกรณีพระติดตาม ลูกศิษย์ หรือเจ้าหน้าที่เชิญพัดยศ นิยมจับด้ามพัดด้านล่าง ตั้งพัดยศแนวตรง ด้วยมือทั้ง ๒ มือขวาอยู่บนมือซ้ายอยู่ล่าง กำด้ามพัดให้แน่น อยู่ระดับอก

พระสงฆ์สมณศักดิ์นั้นๆ ระหว่างถือพัดยศด้วยตนเอง ไม่นิยมไหว้กัน เพราะพัดยศนั้นยังอยู่ในมือ ถ้าจะไหว้กัน ก็ต้องไหว้ด้วยมือเดียว ซึ่งไม่สะดวกและไม่งดงาม และเสี่ยงอันตราย เช่น พัดพลัดตกหรือกระแทบบุคคล ถ้าประสงค์จะไหว้กัน แต่ควรเก็บหรือวางของไว้ในที่เหมาะสมแล้ว จึงไหว้กันได้

^๑ พระธรรมวโรดม, **ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์**, กรุงเทพฯ : วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ และสมาคมศิษย์หลวงพ่อดำปากน้ำ ม.ส.จ. พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล ในการออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ชุตินฺธर्मมหาเถร), ๒๕๓๙, หน้า ๗๒.

คำอปโลกนักษิณ

สำหรับพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

ณ วัดญาณเวศกวัน

พระสงฆ์สมณศักดิ์รูปที่ ๑ และรูปที่ ๒ ซึ่งนั่งอยู่บนอาสน์สงฆ์ ตั้งปัตตยศ กล่าวคำอปโลกนผ้าพระกฐินพระราชทาน ซึ่งได้จัดเตรียม ท่องทานกันไว้พร้อมแล้ว

รูปที่ ๑ กล่าวว่า

ผ้าพระกฐินทาน กับทั้งผ้าอาสน์สังฆปริวารทั้งปวงนี้ เป็นของ สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรเมนทรรวมิกมหาราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ กอปรด้วย พระราชศรัทธา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทาน แก่ *.....พร้อมด้วย สัมพันธชน ได้มีจิตเป็นกุศลน้อมนำมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ผู้อยู่ จำพรรษากาลถ้วนไตรมาส ในอาวาสวิหาร พระอารามหลวงนี้

ก็แล ผ้าพระกฐินทานนี้ เป็นของบริสุทธิ์ ดุจเลื่อนลอยมาโดย นภากาศ แล้วแลตกลงในท่ามกลางสงฆ์ จะได้จำเพาะเจาะจงแก่ พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ก่อนนั้นหามิได้ มีพระบรมพุทธานุญาตไว้ว่า ให้พระสงฆ์ทั้งปวง พร้อมใจกันยอมอนุญาติให้ แก่พระภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อจะทำกฐินัตถภารกิจ

พระอรรถกถาจารย์ผู้รู้พระบรมพุทธานุญาต สันวรณ์นาความ ไว้ว่า พระภิกษุรูปใดกอปรด้วยศีลสุตาทีคุณ รู้ธรรมะ ๘ ประการ มีบุพพกรณ์ เป็นต้น พระภิกษุรูปนั้น จึงควรเพื่อรับผ้าพระกฐินทานนี้ได้

บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวง เห็นสมควรแก่พระภิกษุรูปใด จงพร้อม
ใจกันยอมอนุญาตให้แก่พระภิกษุรูปนั้น เทอญ ฯ

รูปที่ ๒ กล่าวว่

ผ้าพระกฐินทาน กับทั้งผ้าอานสังสบริวารทั้งปวงนี้ ข้าพเจ้า
พิจารณาเห็นสมควรแก่ *

เป็นผู้มีสติปัญญา ฉลาดสามารถเพื่อจะทำกฐินต์ถารกิจ ให้ถูกต้องตาม
พระบรมพุทธานุญาตได้

ถ้าพระภิกษุรูปใดเห็นไม่สมควร จงทักท้วงขึ้นในท่ามกลางสงฆ์
ถ้าเห็นสมควรแล้ว จงให้สัตตทศัญญาสาธุการขึ้นให้พร้อมกัน ฯ

* ชื่อ-สกุลบุคคล หรือกระทรวง ทบวง กรม หน่วยงาน องค์กรผู้ขอรับพระราชทาน

กรรมวาจาให้ผ้ากฐิน

ภิกษุผู้สวดกรรมวาจาให้ผ้ากฐิน ว่าดังนี้

[วินย.๕/๙๖/๑๓๖]

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส นโม ตสฺส,
ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส,
นโม ตสฺส ภควโต,
อรหโต สมฺมา,
สมฺพุทฺธสฺส.

สุณาทุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิํ สงฺฆสฺส กจฺินทุสฺสํ อุปฺปนฺนํ.
ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลํ. สงฺโฆ อิมํ กจฺินทุสฺสํ, อายสฺมโต
เมธีวชิรกวิสฺส* ทเพยฺย, กจฺินํ อตฺถจริตุํ. เอสา ฅตฺติ.

สุณาทุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิํ สงฺฆสฺส กจฺินทุสฺสํ อุปฺปนฺนํ.
สงฺโฆ อิมํ กจฺินทุสฺสํ, อายสฺมโต เมธีวชิรกวิสฺส* เทติ, กจฺินํ อตฺถจริตุํ.
ยสฺสา ยสฺมโต ขมติ. อิมสฺส กจฺินทุสฺสสฺส, อายสฺมโต
เมธีวชิรกวิสฺส* ทานํ, กจฺินํ อตฺถจริตุํ. โส ตฺถนฺทสฺส. ยสฺส นกขมติ.
โส ภาเสยฺย.

ทินฺนํ อิํ สงฺฆเณ, กจฺินทุสฺสํ, อายสฺมโต เมธีวชิรกวิสฺส*,
กจฺินํ อตฺถจริตุํ. ขมติ สงฺฆสฺส. ตสฺมา ตฺถนฺทํ. เอวเมตํ ฅารยามี.

* พึงเปลี่ยนราชทินนามผู้ครองผ้าพระกฐินตามสมควร

บทอนุโมทนา

ยถา วาริวหา ปุรา
 เอวเมว อิตโต ทินนํ
 อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตุมฺหํ
 สพฺเพ ปุเรนฺตุ สงฺกปฺปา

ปริปุเรนฺติ สาครํ
 เปตานํ อูปกมฺปติ
 ขิปฺปเมว สมิตฺตมฺ
 จนฺโท ปณฺณรโส ยถา
 มณฺโฑโรยโส ยถา.

สพฺพิติโย วิวชฺชนฺตุ
 มา เต ภวตฺวณฺตราย
 สพฺพิติโย วิวชฺชนฺตุ
 มา เต ภวตฺวณฺตราย
 อภิวาทนสฺสึสฺส
 จตฺตารโธ ธมฺมา วฑฺฒนฺติ

สพฺพโรโค วินสฺสตุ
 สุขี ที่มายุโก ภว
 สพฺพโรโค วินสฺสตุ
 สุขี ที่มายุโก ภว
 นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิน
 อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ.

หมายเหตุ : ในหนังสือ **คู่มือพระอุปัชฌาย์**, โดย พระธรรมวโรดม
 ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๔ หน้า ๑๘๓. แนะนำไว้ว่า
 คำว่า “มา เต ภวตฺวณฺตราย” นั้น นิยมกล่าวออกเสียงว่า
 “มา เต ภาวัตตะวันตะราย”

เกณียานุโมทนาคาถา
(อคุติหุตต์)

อคุติหุตต์ มุขยา ยญญา	สาวิตติ จนุทโส มุขั
ราชา มุขั มนุสฺसानั	นทีนั สาคโร มุขั
นกุขตุตานั มุขั จนุโท	อาทิจุโจ ตปตัม มุขั
ปุญญมากงฺขมานานั	สงฺโฆ เว ยชตัม มุขั
ภณิสฺสาม มยั คาทา	กาลทานปฺปทีปิกา
เอตา สฺสณฺเหตุ สกุกฺกัจจ	ราชาทีปุญญกามิโน.*

* สำหรับพระอารามหลวงว่า ราชาทีปุญญกามิโน
วัดราชภูริว่า ทายกา ปุญญกามิโน

กาลทานสูตรตคาถา

กาเล ททนต์ สปปญญา	วทญญ วีตมจจรา
กาเลน ทินนํ อริเยสฺส	อุชฺฌเตสฺส ตาทิสฺส
วิปฺปสฺสนมฺมนา ตสฺส	วิปฺปลา โหติ ทกฺขิณา
เย ตตฺถ อนฺโมทนต์	เวยฺยาวจฺจํ กโรนฺติ วา
น เตเน ทกฺขิณา โอนา*	เตปิ ปุญฺณสฺส ภาคิโน
ตสฺมา ทเท อปฺปฏิวานจิตฺโต	ยตฺถ ทินนํ มหปฺพลํ
ปุญฺณานิ ปรโลกสมิ	ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินฺนติ.

* บางแห่งว่า อุณา

ชยปริตตคาถา

โส อตฺถลทฺโธ สุขิโต	วิรุฬฺโห พุทฺธสฺสเน
อโรโค สุขิโต โหหิ	สห สพฺเพหิ ฅาติมิ.

(๓ จบ)

บทถวายอดิเรก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐

อติเรกวิสุตัสสํ ชีวตุ.

อติเรกวิสุตัสสํ ชีวตุ.

อติเรกวิสุตัสสํ ชีวตุ.

ทีฆายุก โหตุ อโรโค โหตุ.

ทีฆายุก โหตุ อโรโค โหตุ.

สุขีโต โหตุ ปรมะนุทมาหาราชา.

สิทฺธิกิริยํ สิทฺธิกิริยาโม ชโย นิจุจํ.

ปรมะนุทมาหาราชวิสุต ภาวตุ สัพพทา.

ขอถวายพระพร

ภาวตุ สัพพมงคลํ

สัพพพุทธานุภาเว

ภาวตุ สัพพมงคลํ

สัพพธมมานุภาเว

ภาวตุ สัพพมงคลํ

สัพพสงฆานุภาเว

รทฺถนตฺตํ สัพพเทวตา

สทา โสตุถิ ภาวนตฺตํ เต

รทฺถนตฺตํ สัพพเทวตา

สทา โสตุถิ ภาวนตฺตํ เต

รทฺถนตฺตํ สัพพเทวตา

สทา โสตุถิ ภาวนตฺตํ เต.

วินัยกรรมเนื่องด้วยกฐิน

ในพิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทาน เมื่อสงฆ์มอบผ้าให้แก่ผู้ครองด้วยญัตติทุติยกรรมแล้ว ภิกษุผู้ได้รับผ้าพระกฐินลงจากอาสน์สงฆ์แล้ว จะกรานกฐินด้วยจีวรอย่างใด พึงปัจจุทธรณ์ คือถอนจีวรอย่างนั้นผืนเดิมก่อน นิยมกรานกฐินด้วยสังฆาฏิ พึงกล่าวคำปัจจุทธรณ์ คือคำถอน เปล่งวาจาว่า

คำถอน

อิมี สงฆาฏิ ปัจจุทฺธรามิ (๓ จบ)

ต่อจากนั้นจึงทำกัปปพินทุที่จีวรอย่างนั้นผืนใหม่ นิยมว่า

คำพินทุ

อิมี กปฺปพินทุ กโรมิ (๓ จบ)

ต่อจากนั้นจึงอธิษฐานพร้อมกับจับหรือลูบผ้านั้น เปล่งวาจาว่า

คำอธิษฐาน

อิมี สงฆาฏิ อธิฐฺฐาามิ (๓ จบ)

เมื่ออธิษฐานแล้วห่มผ้าผืนใหม่นั้น เข้าไปหาสงฆ์ นั่งบนอาสน์สงฆ์แล้ว อนุโมทนาและถวายอดิเรกแล้วเป็นอันเสร็จไปก่อน แล้วต้องกรานและอนุโมทนากฐินอีกครั้ง หลังจากพิธีนั้น

การกรานและอนุโมทนากฐิน

เมื่อพิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทานเสร็จไปแล้ว หลังจากนั้น
สงฆ์พึงประชุมกันอีกแล้วกรานและอนุโมทนากฐิน โดยนิยมทำวัตรค้ำ
กันก่อน

ภิกษุผู้กรานกฐินพึงนุ่งห่มผ้าพระกฐินให้เรียบร้อยแล้ว
พึงเข้าไปแจ้งสงฆ์เพื่ออนุโมทนา พร้อมกับจับหรือลูบผ้านั้น กรณี
กรานด้วยสังฆาฏิ เปล่งวาจาว่า

อิมาย สงฆาภฺมฺมิกา กฐินํ อตุถรามิ (๓ จบ)

ต่อจากนั้นพึงแจ้งสงฆ์ให้อนุโมทนากฐิน ถ้าผู้ครองเป็นผู้มี
พรรษาสูงสุดในสงฆ์นั้น พึงแจ้งสงฆ์ให้อนุโมทนาว่า

อตถตํ อาวุโส สงฺฆสฺส กฐินํ, ฐมฺมิโก กฐินตุถาโร,
อนุโมทถ. (๓ จบ)

แต่ถ้ามีพระผู้มีพรรษามากกว่าผู้ครองในสงฆ์นั้น ผู้ครองพึงว่า

อตถตํ ภานฺเต สงฺฆสฺส กฐินํ, ฐมฺมิโก กฐินตุถาโร,
อนุโมทถ. (๓ จบ)

คณะสงฆ์พึงอนุโมทนากฐิน ว่า

อตถตํ ภานฺเต สงฺฆสฺส กฐินํ, ฐมฺมิโก กฐินตุถาโร,
อนุโมทาม. (๓ จบ)

คำกล่าวถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(๓ จบ)

ผ้าพระกฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสงสบริวารทั้งปวงนี้ ของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ กอปรด้วย
พระราชศรัทธา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานตามที่*.....
..... ขอพระราชทาน มาทอดถวายยังที่ชุมนุมสงฆ์
ซึ่งจำพรรษากาลถ้วนไตรมาส ในอาวาสวิหารนี้

ขอพระสงฆ์จงรับ ผ้าพระกฐินทานนี้ กระทำกฐินัตถการกิจ
ตามพระบรมพุทธานุญาต นั้นเทอญ

* ชื่อ-สกุลบุคคล หรือกระทรวง ทบวง กรม หน่วยงาน องค์กรผู้ขอรับพระราชทาน

ภาคผนวก
รายนามพระสงฆ์สมณศักดิ์
วัดญาณเวศกวัน

[ลำดับอาวุโสโดยสมณศักดิ์ ตามลำดับพัทธศสมณศักดิ์ ฐานานุกรม เปரியู
ในงานพระราชพิธี และรัฐพิธี ตามมติมหาเถรสมาคม มติที่ ๓๐๒/๒๕๖๗, เมื่อวันที่ ๒๙
มีนาคม ๒๕๖๗]

๑. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ป.ธ.๙

สมเด็จพระราชาคณะ ชั้นสุพรรณบัฏ, ๒๕๕๙.

๒. พระเมธีวชิรกวี (นพพร อริยาโณ) ป.ธ.๙

พระราชาคณะชั้นสามัญ เปரியูธรรม ๙ ประโยค, ๒๕๖๗.

๓. พระครูปลัดสัมพิพัฒนสีลาจารย์ (ครรชิต คุณวโร)

พระครูปลัดของสมเด็จพระราชาคณะ, ๒๕๖๐.

๔. พระมหาเอกวัฒน์ เอกคฺคจิตฺโต ป.ธ.๙

พระเปரியูธรรม ๙ ประโยค, ๒๕๖๘.

๕. พระมหาปริยญา ปณฺหาสาโร ป.ธ.๘

พระเปரியูธรรม ๘ ประโยค, ๒๕๖๖.

๖. พระมหาสุทธิ ญาณสุทฺธ ป.ธ.๕

พระเปரியูธรรม ๕ ประโยค, ๒๕๕๙.

๗. พระครูสังฆวิจารณ์ (พงศธรณ์ เกตุภาโณ) ป.ธ.๕

พระเปரியูธรรม ๕ ประโยค, ๒๕๖๖. พระครูสังฆรักษ์, ๒๕๖๐.

๘. พระมหาธีรพงษ์ อุตตโม ป.ธ.๕

พระเปรียญธรรม ๕ ประโยค, ๒๕๖๖.

๙. พระมหานิพนธ์ ชุตติกาโร ป.ธ.๕

พระเปรียญธรรม ๕ ประโยค, ๒๕๖๘.

๑๐. พระครูวินัยธรชัยยศ พุทธิวิโร

พระครูวินัยธร, ๒๕๕๗, ๒๕๖๓.

๑๑. พระครูประสิทธิสรคุณ (นิพล ธีรภทฺโท) ป.ธ.๔

พระครูคู่สวด, ๒๕๕๗. พระเปรียญธรรม ๔ ประโยค, ๒๕๔๔.

๑๒. พระครูประคุณสรกิจ (การุณย์ กุศลนนฺโท) ป.ธ.๔

พระครูคู่สวด, ๒๕๕๗. พระเปรียญธรรม ๔ ประโยค, ๒๕๖๓.

๑๓. พระครูเมธังกร (ปณต คุณวฑฺฒโน) ป.ธ.๓

พระครูคู่สวด, ๒๕๖๐. พระเปรียญธรรม ๓ ประโยค, ๒๕๖๒.

๑๔. พระครูวรวงศ์ (วีรภัทร ธีรญาโณ) ป.ธ.๓

พระครูคู่สวด, ๒๕๖๐. พระเปรียญธรรม ๓ ประโยค, ๒๕๖๑.

๑๕. พระครูพิศิษฐ์ญาณธรรม (สมภาพ ฐิริญาโณ) ป.ธ.๓

พระครูคู่สวด, ๒๕๖๘. พระเปรียญธรรม ๓ ประโยค, ๒๕๖๓.

๑๖. พระมหาอมรวิทย์ นนฺทิโย ป.ธ.๔

พระเปรียญธรรม ๔ ประโยค, ๒๕๖๓.

๑๗. พระมหาสิทธิชัย ชยาภิริโต ป.ธ.๔

พระเปรียญธรรม ๔ ประโยค, ๒๕๖๘.

๑๘. พระครูธรรมรัต (ธัญชัย เตชปญฺโญ) ป.ธ.๓

พระเปรียญธรรม ๓ ประโยค, ๒๕๖๐. พระครูรองคู่สวด, ๒๕๖๐.

๑๙. พระมหาพงศ์พิสุทธิ์ จิตถาโณ ป.ธ.๓

พระเปรียญธรรม ๓ ประโยค, ๒๕๕๙.

๒๐. พระครูธรรมรจฺจิ (มรกต สุชีโต)

พระครูรองคู่สวด, ๒๕๖๐.

๒๑. พระครูสังฆการพิสิฐ (มานิช ธมฺมครุโก)

พระครูสังฆรักษ์, ๒๕๕๗.

ปรับปรุง ณ ๒๘ ส.ค. ๖๘

รายนามพระสงฆ์

ที่เข้าร่วมพิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทาน วัดญาณเวศกวัน
วันอาทิตย์ที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

ที่	แถวหลัง	แถวหน้า
-	-	พระเมธีวชิรกวี (นพพร อริยาโณ) ป.ธ.๙**
๑	พระมหาเอกวัฒน์ เอกคจิตโต ป.ธ.๙*	พระครูปลัดสัมพิพัฒน์สีลาจารย์ (ครรชิต คุณวโร)*
๒	พระมนัเกล้า จิตชโย	พระมหาสุทธิ ญาณสุโข ป.ธ.๕
๓	พระนิคม มหาปญโญ	พระครูสังฆวิจารณ์ (พงศธรณ์ เกตุภาโณ) ป.ธ.๕
๔	พระยงยุทธ คุณงกโร	พระมหานินนันท ชุตินาโร ป.ธ.๕
๕	พระสุทธิชัย สุทธิชัยโย	พระครูวินัยธรชัยศ พุทธิโว
๖	พระธนกร ธมฺมวชิโร	พระครูประสิทธิสรคุณ (นิพล ธีรภทฺโท) ป.ธ.๔
๗	พระเมธา สุขเมธโส	พระครูเมธีกร (ปณต คุณวฑฺโฒ) ป.ธ.๓
๘	พระนนทพันธ์ สารนนโท	พระครูวรวงค์ (วีรภัทร ธีรภาโณ) ป.ธ.๓
๙	พระอริยุชัย รตนากโร	พระมหามรวิทย์ นนทีโย ป.ธ.๔
๑๐	พระธนัสส ญาณวชิโร	พระมหาสิทธิชัย ชยาภโร ป.ธ.๔
๑๑	พระกิตติ อุตลเตโช	พระครูธรรมรัต (ธัญชัย เตชปญฺโญ) ป.ธ.๓
๑๒	พระเสฏฐสิทธิ เสฏฐวโร	พระมหาพงศ์พิสุทธิ จิตภาโณ ป.ธ.๓
๑๓	พระกิตติ ภาทนานโน	พระครูธรรมรจฺจิ (มรกต สุขิโต)
๑๔	พระทรงกลด คุณรัตนโน	พระครูสังฆการีพิสิฐ (มาโนช ธมฺมครุโก)
๑๕	พระบรรณวัชร คุณวชิโร	พระวรท ธมฺมธโร
๑๖	พระรัฐวิทย์ สนติปญฺโญ	พระปฏิพล ภูริเมโธ
	แถวหน้า ๑๗ รูป แถวหลัง ๑๖ รูป	รวม ๓๓ รูป

* คู่สวด ** ผู้ครองผ้าพระกฐินพระราชทาน

งานการประพันธ์ งานแปล และรวบรวม-เรียบเรียง

พระเมธีวชิรกวี (นพพร อริยธำมโน ป.ธ.๙)

-๑-

ดินสืออรุณ : นิทานธรรมบท สำนวนอีสาน

จ่ายผญาธรรม : พุทธศาสนสุภาษิต บาลี-ไทย-อีสาน

เอ็นสั่งเสียงผญา : มรณกถา เพื่อความไม่ประมาท

หลักสัมพันธ์ไทย : สำหรับท่องจำ

ประโยคโบราณ : ในอัมมปัทฏฐกถา ภาคที่ ๑-๘

มงคลวิเสสกถาปกาสินี : สำนวนตัวอย่าง วิชา แต่งไทยเป็นมคธ

เลียดลางบัลลังก์ทอง : นิทานธรรมบท สำนวนอีสาน

คาถาอัมมปัทฏฐกถา : ภาคที่ ๕-๘ แปลโดยพยัญชนะ

มงคลัตถวิภาวินี : ไชยสงสยให้นักเรียน ป.ธ. ๕

อรรถวิคหานุกรม : อรรถวิเคราะห์ที่ปรากฏในปฐมสมันตปาสาทิกา

สัททตลโชติกา : ศัพท์-สำนวนวิสุทธิมรรค ภาคที่ ๑-๒

บาลีไวยากรณ์ : อักษรวิธี วจวิภาค และวากยสัมพันธ์

วากยสัมพันธ์ : หลักสำหรับท่องจำและบันทึกช่วยจำ

มงคลัตถวิลาสินี : ไชยสงสยให้นักเรียน ป.ธ. ๔

ปกิณณกทีปนี : บทความบาลี เพื่อนักเรียนบาลี

สำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม : งานรักษาข้อมูลเชิงประวัติ

สารัตถธารินี : บันทึกบาลี เพื่อนักเรียนบาลี

วิเสสภาคินี : บันทึกไว้ให้นักเรียนบาลี

ฉันทลักษณะ : วิธีแต่งฉันทภาษามคธ

วัดเจ้าปู่ภูเหล็ก (วัดหินตั้ง) : เรื่องเล่า เท่าที่นึกได้

บาลีวิจักขณา : เรียนบาลีแล้วสงสย ช่วยกันวิจัย ทำให้กระจ่าง

คณฐยานุโยค : รวมข้อเขียนเกี่ยวกับบาลี

จุฬารัตนปัจฉยโชติกา : พจนานุกรมบาลี-ไทย

วณิไพธิกา : เทคนิคการแต่งไทยเป็นมคอ

ติลลพุทธิ : เกร็ดความรู้เกี่ยวกับภาษาบาลี

วรคาถาवณณา : จกกีวสิกราชญาภิธุติ สวณณา

ครุบาลำกับเจ้าดำวัดป่า : รวมเรื่องสั้นเจือธรรม

มนีวรราช : ศัพท์และสำนวนบาลีที่ควรศึกษา

ปวัตติกาลที่ปนี : เล่าความเป็นมาของการศึกษาบาลี วัดญาณเวศกวัน

วิลาศพจนาลัย : สรรสารภาษาบาลี

กาลานุกรมวัดอรุณราชวราราม : งานรักษาข้อมูลเชิงประวัติของพระอาราม

กฐินพระราชทานแรกที่วัดญาณเวศกวัน : นับแต่เป็นพระอารามหลวง

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง ตั้งวัดในพระพุทธศาสนา

ตามที่ นายขยยุทธ ชนะประ ได้รับอนุญาตให้สร้างวัด ณ หมู่บ้านที่ ๓ ตำบลบางกระทีก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม นั้น บัดนี้ ผู้รับอนุญาตได้สร้างเสนาสนะขึ้นสมควรเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ได้แล้ว

อาศัยความตามข้อ ๔ แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม กระทรวงศึกษาธิการ จึงประกาศตั้งเป็นวัดขึ้นในพระพุทธศาสนา มีนามว่า “วัดญาณเวศกวัน” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป

ขอให้ วัดญาณเวศกวัน สถิตสถาพรตลอดกาลนาน

ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๓๗

ปราโมทย์ สุขุม

รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ ปฏิบัติราชการแทน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี
เรื่อง พระราชทานวิสุงคามสีมา

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้วัดที่มีชื่อในบัญชีท้ายประกาศนี้
จำนวน ๕๐ วัด ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาตามเขตที่กำหนดไว้ในบัญชานั้น
และให้นายอำเภอท้องที่ปกครองเขตให้ถูกต้องตามกำหนดไว้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๒

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ชวน หลีกภัย

นายกรัฐมนตรี

บัญชีรายชื่อวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

งวดที่ ๓ ประจำปี ๒๕๕๒

ที่	วัด	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	กำหนดเขต (เมตร)		หมายเหตุ (ภาค)
					กว้าง	ยาว	
๑	กก	ท่าข้าม	บางขุนเทียน	กรุงเทพมหานคร	๔๐	๖๐	ภาค ๑
๒	ไผ่ล้อม	บ้านจิว	สามโคก	ปทุมธานี	๓๕	๔๐	”
๓	ป่าลานหินลาด	คำพราน	วังม่วง	สระบุรี	๓๐	๕๐	ภาค ๒
๔	สามไผ่	สามไผ่	นครหลวง	พระนครศรีอยุธยา	๒๗	๔๑	”
๕	คลองกระชาย	ยางราก	โคกเจริญ	ลพบุรี	๒๐	๔๒	ภาค ๓
๖	เทพสามัคคีธรรม	บางม่วง	เมือง ๆ	นครสวรรค์	๓๐	๑๒	ภาค ๔
๗	ดอนขวาง	หนองนมวัว	ลาดยาว	”	๓๒	๖๔	”
๘	วังยมณีศรัทธา	ดาจีด	บรรพตพิสัย	”	๒๐	๔๐	”
๙	บุญญารักษ์	มหาชัย	ไททรงาม	กำแพงเพชร	๒๐	๔๐	”

ที่	วัด	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	กำหนดเขต (เมตร)		หมายเหตุ (ภาค)
					กว้าง	ยาว	
๑๐	บึงบ้าน	บึงสามัคคี	กิ่ง อ.บึงสามัคคี	กำแพงเพชร	๒๐	๔๐	ภาค ๕
๑๑	ดงจิม	สามแยก	วิเชียรบุรี	เพชรบูรณ์	๒๘	๔๐	"
๑๒	เมฆสุวรรณาราม (คลองเมฆใต้)	ท่าช้าง	พรหมพิราม	พิษณุโลก	๓๐	๖๐	ภาค ๕
๑๓	เขาคินสุวรรณบาท	นายาง	พิชัย	อุตรดิตถ์	๓๐	๖๐	"
๑๔	สันตันทอก	ท่าสุด	เมือง ฯ	เชียงใหม่	๒๐	๔๐	ภาค ๖
๑๕	ถ้ำผาแดง	"	"	"	๒๐	๔๐	"
๑๖	หนองปาก่อ	หนองปาก่อ	กิ่ง อ.ดอยหลวง	"	๒๐	๔๐	"
๑๗	อรัญญีวิวก	ทวนตะวันตก	พาน	"	๒๐	๔๐	"
๑๘	ดงน้ำล้อม	แม่เย็น	"	"	๒๐	๔๐	"
๑๙	ป่าสัก	ป่าจัว	เวียงป่าเป้า	"	๒๐	๔๐	"

ที่	วัด	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	กำหนดเขต (เมตร)		หมายเหตุ (ภาค)
					กว้าง	ยาว	
๒๐	แก่นเหนือ	ห้วยซ้อ	เชียงของ	เชียงราย	๒๐	๔๐	ภาค ๖
๒๑	พร้าวอุดม	คี่ สถาน	"	"	๒๐	๔๐	"
๒๒	ใหม่ทุ่งหมด	เด่นชัย	"	"	๒๐	๔๐	"
๒๓	แพะโรงสุบ	เด่นชัย	เด่นชัย	แพร่	๒๐	๔๐	"
๒๔	ป่าคงปอ	แจระแม	เมือง ฯ	อุบลราชธานี	๒๐	๔๐	ภาค ๑๐
๒๕	สร้างเม็ก	โพธิ์ใหญ่	วารินชำราบ	"	๒๐	๓๕	"
๒๖	อัมพวัน	คอนสาย	ตระการพืชผล	"	๑๖	๒๖	"
๒๗	อมรินทร์าราม	บัวงาม	บุญศรีภัก	"	๕๐	๖๐	"
๒๘	พระบรมธาตุ	จุฬา	ตระการพืชผล	"	๒๐	๔๐	"
๒๙	หนองหิน	คำไฮใหญ่	ดอนมดแดง	"	๒๐	๓๐	"
๓๐	นกยูง	ห้วยดึกขุ	ภูสิงห์	ศรีสะเกษ	๑๕	๒๕	"

ที่	วัด	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	กำหนดเขต (เมตร)		หมายเหตุ (ภาค)
					กว้าง	ยาว	
๓๑	โพธิ์สามัคคี	พิมาย	ปรางค์กู๋	ศรีสะเกษ	๒๐	๕๐	ภาค ๑๐
๓๒	ท่าคอนตาล	คอนตาล	คอนตาล	นุกดาหาร	๕๐	๖๐	"
๓๓	ถ้ำอุดมสุข	พญาเย็น	ปากช่อง	นครราชสีมา	๒๐	๕๐	ภาค ๑๑
๓๔	คลองหินปูน	วังไทร	"	"	๑๘.๕	๒๕.๕	"
๓๕	ศรีทธาสัมภักดี	สีคิ้ว	สีคิ้ว	"	๒๓	๔๒	"
๓๖	เขต	หนองบัวแดง	หนองบัวแดง	ชัยภูมิ	๒๐	๕๐	"
๓๗	ศาลาทาง	บ้านเพชร	บ้านเข็ญณรงค์	"	๒๗	๕๒	"
๓๘	โนนสวาย	กระเทียม	สังขะ	สุรินทร์	๒๑	๕๒	"
๓๙	ป่านิมิตมงคล	ท่าสว่าง	เมือง ฯ	"	๒๕	๓๔.๑	ภาค ๑๑ (ข)
๔๐	เขาส่องกล้อง	เขาเพิ่ม	บ้านนา	นครนายก	๒๖	๓๗	ภาค ๑๒
๔๑	ใหม่ประทุมชน	หนองโพรง	ศรีมหาโพธิ	ปราจีนบุรี	๒๐	๕๐	"

ที่	วัด	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	กำหนดเขต (เมตร)		หมายเหตุ (ภาค)
					กว้าง	ยาว	
๔๒	มณฑล	เทพนิมิต	เขาสมิง	ตราด	๑๘.๕	๓๐.๕	ภาค ๑๓
๔๓	ญาณเวศกวัน	บางกระทิก	สามพราน	นครปฐม	๕๐	๗๐	ภาค ๑๔
๔๔	ประชาสนธิ	ห้วยยาง	ทับสะแก	ประจวบคีรีขันธ์	๒๐	๕๐	ภาค ๑๕
๔๕	ไทรงาม	เขาแก้ว	ลานสกา	นครศรีธรรมราช	๒๒	๓๘	ภาค ๑๖
๔๖	เขาเทียมป่า	เขาพระทอง	ชะอวด	"	๑๕	๒๕	ภาค ๑๖ (๕)
๔๗	ควนศรี	ควนศรี	บ้านนาสาร	สุราษฎร์ธานี	๒๐	๓๕	ภาค ๑๖
๔๘	พะเนียด	ขันเงิน	หลังสวน	ชุมพร	๒๖	๔๐	ภาค ๑๖ (๕)
๔๙	ไส้ท่อน	ควนรู	รัตภูมิ	สงขลา	๔๐	๖๐	ภาค ๑๘
๕๐	ปรางแก้ว	ทุ่งลาน	คลองหอยโข่ง	"	๓๐	๕๐	"

แก้คำผิด

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

เรื่อง พระราชทานวิสุงคามสีมา ซึ่งลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป

เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๘๕ ง ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๔๒

หน้า ๓๒ ลำดับที่ ๔๓ “วัดญาณเวศกวัน” ให้แก้เป็น “วัดญาณเวศกวัน”

ประกาศ

ยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐
และมาตรา ๑๕๙ ของพระราชกฤษฎีกาโอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไป
ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ พ.ศ. ๒๕๔๕ ประกอบตามข้อ ๓
ของระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง พ.ศ. ๒๕๑๘
เพื่อเฉลิมพระเกียรติและเป็นพระราชกุศลเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ
๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๗

จึงทรงมีพระราชดำริว่า วัดญาณเวศกวัน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นอารามที่
สถิตของสมเด็จพระราชาคณะผู้ทรงศีลสุตาทิคุณ เป็นปูชนียะมีผู้ก่อปรด้วยคุณูปการเป็นอเนกปริยายต่อ
พระบวรพุทธศาสนา เป็นคารวสถานที่ตั้งแห่งพระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินท
รมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นศูนย์กลางการอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อเนื่อง
ยาวนานอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องต้องด้วยวิวัฒนาการหลักการศึกษาพระปริยัติธรรม มีสถานศึกษา
ค้นคว้าและวิจัยในนามหอญาณเวศกัธธรรมสมุจย และศูนย์ศึกษา เป็นศาสนสถานที่ประกอบด้วยอุบายโศล
ในการเผยแผ่พระพุทธธรรมทุกรูปแบบ ทั้งการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ มีถาวรวัตถุ

และเสนาสนะอันสัปปายะ เป็นรมณีสถาน และเป็นอารามสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยก วัดญาณเวศกวัน เป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี
ชนิดสามัญ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๘

ประกาศ ณ วันที่ ๒๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๘ เป็นปีที่ ๑๐ ในรัชกาลปัจจุบัน

มติมหาเถรสมาคม

ครั้งที่ ๙/๒๕๖๘

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มติที่

๒๓๕/๒๕๖๘

เรื่อง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกวัดราชบุรุษเป็นพระอารามหลวง

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๙/๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๘ เลขาธิการมหาเถรสมาคม เสนอว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประชานุกรมการมหาเถรสมาคม ทรงมีพระลিขิต ที่ สร. ๐๕/๒๕๖๘ ลงวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๘ ว่า ราชเลขานุการในพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีหนังสือ ที่ พว ๐๒๐๒.๒/๕๕๘๒ ลงวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๘ กราบทูล สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประชานุกรมการมหาเถรสมาคม ว่า ตามที่ได้ถวายพระพรขอพระราชทานพระราชดำริในการยกวัดราชบุรุษเป็นพระอารามหลวง จำนวน ๑๒ วัด เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๗ จำนวนเท่า ๑๒ ปีในรอบพระนักษัตรอันจัดเป็นศุภฤกษ์ เพื่อเป็นที่เจริญพระราชสมภารบารมีแห่งสมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงเป็น อัครพุทธศาสนูปถัมภก นั้น

การนี้ ราชเลขานุการในพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้นำความกราบบังคมทูล พระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกวัดราชบุรุษเป็นพระอารามหลวง จำนวน ๑๒ วัด

โดยอนุวัดหลักการที่ถวายพระพรขอพระราชทานพระราชดำริไว้แล้ว จึงเสนอที่ประชุมเพื่อพิจารณา ดังนี้

๑. รับทราบพระบรมราชโองการ และขอพระราชทานถวายอนุโมทนา
๒. รับทราบการที่ทรงพระกรุณาโปรดแต่งตั้ง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม และมอบหมายสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชแต่งตั้ง
๓. มอบหมายพระสังฆาธิการในเขตพื้นที่แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสพระอารามหลวง อีก ๑๑ แห่ง และเสนอแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมที่เกี่ยวข้องต่อไป พร้อมกับมีพระบัญชาโปรดให้นำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อพิจารณา

ที่ประชุมพิจารณาแล้วมีมติ ดังนี้

๑. รับทราบพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกวัดราชบุรณเป็นพระอารามหลวง
จำนวน ๑๒ วัด และขอพระราชทานถวายอนุโมทนา
๒. รับทราบการที่ทรงพระกรุณาโปรดแต่งตั้ง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ให้ดำรงตำแหน่ง
เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม และมอบหมายสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
จัดทำพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชแต่งตั้ง
๓. มอบหมายพระสังฆาธิการในเขตพื้นที่แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสพระอารามหลวง
อีก ๑๑ แห่ง และเสนอแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตามกฎหมายเถรสมาคมที่เกี่ยวข้องต่อไป
๔. ให้ดำเนินการได้ทันที โดยไม่ต้องรอรับรองรายงานการประชุม

(นายอินทพร จันเอี่ยม)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

เลขาธิการมหาเถรสมาคม

แจ้งภาวะการณ์ของวัดญาณเวศกวัน

ตามที่ได้มีประกาศในราชกิจจานุเบกษา เรื่องยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔ ให้ยกวัดญาณเวศกวันเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งแต่วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔ นั้น เป็นเหตุให้พิธีการทอดกฐินที่วัดญาณเวศกวัน จะต้องเป็นกฐินพระราชทาน และในพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานนั้น มีกำหนดว่า ในการลงอนุโมทนาผ้าพระกฐินพระราชทาน จะต้องมีการราชาคณะหรือพระสงฆ์ที่ถือพัดยศเปล่งเสียง

ในการนี้ คณะเจ้าภาพผู้ได้รับพระราชทานผ้าพระกฐินที่จะนำมาทอดที่วัดญาณเวศกวัน ใน พ.ศ. ๒๕๖๔ นี้ โดยความพร้อมใจของโยยาวัจจรวัดญาณเวศกวัน ได้เดินทางไปมัสการขออาราธนาพระเมธีวชิรกี (นพพร อริยญาณ ป.ธ.๙) มาจำพรรษาที่วัดญาณเวศกวัน เพื่อที่จะได้เป็นพระเถระราชาคณะ ผู้จะถวายอดิเรกนํ้าการอนุโมทนาการถวายผ้าพระกฐินพระราชทานนั้น

การที่พระเมธีวชิรกีจะมาจำพรรษาที่วัดญาณเวศกวันนั้น เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวันได้อนุโมทนาเห็นชอบอยู่ก่อนแล้ว โดยเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวันได้พบปะพูดคุยกับพระเมธีวชิรกีบอกความพร้อมจิตพอใจที่จะให้ท่านมาจำพรรษาที่วัดญาณเวศกวัน ทั้งนี้ พระเมธีวชิรกีแต่เดิมนั้นก็เป็นพระภิกษุวัดญาณเวศกวันนี่เอง โดยที่ท่านได้อุปสมบทและจำพรรษาอยู่ที่วัดญาณเวศกวันตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๗ และต่อมาท่านได้เจริญงอกงามขึ้นไปในการศึกษาพระปริยัติธรรมจนได้ศึกษาจบเปรียญธรรม ๙ ประโยค ที่วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร และขณะนี้ ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม และเป็นอาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม

ที่วัดญาณเวศกวันนี้ เมื่อพระภิกษุในสำนักมีจำนวนมากขึ้น เจ้าอาวาสอยากให้พระสงฆ์มีโอกาสเล่าเรียนภาษาบาลี และพระเมธีวชิรกีก็สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยคแล้ว จึงได้สละเวลามาสอนภาษาบาลีอย่างจริงจังที่วัดญาณเวศกวัน ในความดูแลของพระมงคลธีรคุณ จนเรียกได้ว่า พระเมธีวชิรกีเป็นผู้ตั้งหลักวางฐานให้แก่การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของวัดญาณเวศกวัน จนกระทั่งมีพระสอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค เป็นรูปแรกของวัดญาณเวศกวัน ในปีการศึกษาที่ผ่านมา

ในการที่วัดญาณเวศกวันได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวงนี้ จะต้องมีการแต่งตั้งเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสใหม่ทั้งหมด สำหรับตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้น ได้มีพระมหากษัตริย์โปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน แต่แรกแล้ว แต่สมเด็จพระพุฒาจารย์อาพาธ ยังเดินทางไปรับพระบัญชาแต่งตั้งจากสมเด็จพระสังฆราชไม่ได้

บัดนี้ ทางการคณะสงฆ์ได้มีกำหนดวันมอบพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชฯ แต่เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวันก็ยังอาพาธอยู่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์จึงได้มอบหมายให้พระเมธีวชิรวิ เป็นผู้รับพระบัญชาแต่งตั้งเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ในโอกาสที่ท่านจะเดินทางมาจำพรรษาที่วัดญาณเวศกวัน ณ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๘

ในฐานะที่พระเมธีวชิรวิเป็นพระสังฆาธิการผู้ใหญ่ ทั้งในด้านการบริหารและในด้านการศึกษา เมื่อท่านมาจำพรรษาที่วัดญาณเวศกวัน ก็จะช่วยเป็นหลักให้แก่การปฏิบัติศาสนกิจของวัดญาณเวศกวันนี้ จึงถือว่าพระเมธีวชิรวิเป็นที่ปรึกษาของสังฆะวัดญาณเวศกวัน และเป็นประธานศูนย์พัฒนาปริยัติศึกษาของวัดญาณเวศกวันนั้น

เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน คือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์นั้น ไม่ได้จำพรรษาอยู่ที่วัดญาณเวศกวันนานมาแล้ว เพราะปัญหาโรคอาพาธ มีไข้เฉพาะที่ล้มกระดูกล้นหลังยุบ มาที่วัดไม่ได้ ในช่วงเวลาครึ่งปีเฉพาะหน้าในปัจจุบันนี้เท่านั้น แต่ตามความเป็นมาว่า ตั้งแต่หลายสิบปีมาแล้ว เจ้าอาวาสท่าน มีอาพาธโรคปอดร้ายแรง ได้ย้ายหนีหลบคั่นพิชชอกจากกรุงเทพฯ มาพำนัก ณ ที่ตั้งวัดญาณเวศกวัน ซึ่งโยมผู้ศรัทธาทั้งหลายได้จัดหาให้ เพื่อจะได้ฟื้นฟูสุขภาพและทำงานหนังสือธรรมะสืบต่อไป

หลังจากสุขภาพดีขึ้นได้ระยะหนึ่ง อาการของโรคปอดก็กำเริบขึ้นอีก จนกระทั่งมีอาการไอรุนแรงตลอดคืนตลอดวันอยู่หลายปี ในที่สุดจึงต้องไปหาที่พักรักษาอาพาธในชนบทห่างไกลออกไปหลายแห่ง จนกระทั่งอาการไอดีสงบลง แต่เมื่อใดมาที่วัดญาณเวศกวัน อาการไอก็กลับกำเริบขึ้น จนกระทั่งเมื่อคิดจะกลับมาอยู่ที่วัดญาณเวศกวัน ได้มีผู้มีจิตใจกุศลมาร่วมกับไวยาวัจกรปรับแต่งต้นไม้จัดบริเวณกุฏิให้ปลอดโปร่งมีแดดลมผ่านได้ดี แต่เมื่อเจ้าอาวาสมาพักเมื่อใด อาการไอก็กำเริบทุกครั้ง จากการตรวจของแพทย์ ได้ความว่า ปอดข้างหนึ่งของเจ้าอาวาสท่าน นั้นเฉยไม่ทำงานเลย ส่วนปอดอีกข้างหนึ่งที่ใช้ประโยชน์ได้ ก็มีผลเป็นมาก ทำงานได้คงสักครึ่งเดียว

จนถึงวาระหนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นการทดสอบจริงจัง คือ ใน พ.ศ. ๒๕๖๗ ตลอดเดือนพฤษภาคม เจ้าอาวาสได้มาพักค้างแรมที่วัดญาณเวศกวัน เพื่อไปรับการบำบัติรักษาประจำวันที่โรงพยาบาล คราวนั้นปรากฏว่า ได้มีอาการไอทั้งกลางวันและกลางคืน ซึ่งรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ จนมองเห็นได้ว่า ถ้าอยู่ไปนานๆ อาการไอรุนแรงทั้งกลางวันและกลางคืน คงต้องกลับมาเหมือนอย่างเดิมอีก จึงยุติว่าเจ้าอาวาสรูปนี้ ไม่สามารถมาอยู่จำพรรษาที่วัดญาณเวศกวัน

จึงแจ้งภาวการณ์ของวัดญาณเวศกวัน เพื่อรู้เข้าใจร่วมกัน

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต)

เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน

๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๘

ลำดับพดัยศสมณศักดิ์ ฐานานุกรม เปรียญ
ในงานพระราชพิธี และรัฐพิธี
ตามมติมหาเถรสมาคม มติที่ ๓๐๒/๒๕๖๗
ครั้งที่ ๙/๒๕๖๗ เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๗

สมเด็จพระราชาคณะ

๑. สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
๒. สมเด็จพระสังฆราช
๓. สมเด็จพระราชาคณะ ชั้นสุพรรณบัฏ

พระราชาคณะ

๔. รองสมเด็จพระราชาคณะ ชั้นสุพรรณบัฏ
๕. รองสมเด็จพระราชาคณะ ชั้นสัญญาบัตร
๖. พระราชาคณะชั้นธรรม
๗. พระราชาคณะชั้นเทพ
๘. พระราชาคณะชั้นราช
๙. พระราชาคณะชั้นสามัญ

พระราชาคณะ ปลัดขวา - ปลัดกลาง - ปลัดซ้าย

พระราชาคณะ รองเจ้าคณะภาค

พระราชาคณะ เจ้าคณะจังหวัด

พระราชาคณะ รองเจ้าคณะจังหวัด

พระราชาคณะชั้นสามัญเปรียญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

พระราชาคณะชั้นสามัญเปรียญ ป.ธ. ๙-๘-๗-๖-๕-๔-๓

พระราชาคณะชั้นสามัญเทียบเปรียญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

พระราชาคณะชั้นสามัญเทียบเปรียญ

พระราชาคณะชั้นสามัญยก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

พระราชาคณะชั้นสามัญยก

(เฉพาะพิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทาน เจ้าอาวาสที่นั่งหน้าพระภิกษุรูปอื่นซึ่งแม้จะมีสมณศักดิ์สูงกว่า)

พระครูสัญญาบัตร

๑๐. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะจังหวัด (จจ.)
๑๑. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะจังหวัด (รจจ.)
๑๒. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก (จล.ชอ.)
๑๓. พระครูสัญญาบัตร ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (ทป.จอ.ขพ.วิ.)
๑๔. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จอ.ขพ.วิ.)
๑๕. พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (ทจอ.ขพ.วิ.)
๑๖. พระครูสัญญาบัตร ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ (ทป.จอ.ขพ.)
๑๗. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ (จอ.ขพ.)
๑๘. พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ (ทจอ.ขพ.)
๑๙. พระครูปลัดของสมเด็จพระราชาคณะ
๒๐. พระเปรียญธรรม ๙ ประโยค
๒๑. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท (จล.ขท.)
๒๒. พระครูสัญญาบัตร ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (ทป.จอ.ชอ.วิ.)
๒๓. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จอ.ชอ.วิ.)
๒๔. พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (ทจอ.ชอ.วิ.)
๒๕. พระครูสัญญาบัตร ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก (ทป.จอ.ชอ.)
๒๖. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก (จอ.ชอ.)
๒๗. พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก (ทจอ.ชอ.)
๒๘. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นตรี (จล.ชต.)
๒๙. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นโท (จอ.ขท.)
๓๐. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก (รจล.ชอ.)
๓๑. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท (รจล.ขท.)
๓๒. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นตรี (รจล.ชต.)
๓๓. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ หรือเทียบเท่า (ผจล.ขพ. วิ. หรือ ทผจล.ขพ. วิ.)
๓๔. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษ หรือเทียบเท่า (ผจล.ขพ. หรือ ทผจล.ขพ.)
๓๕. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ หรือเทียบเท่า (ผจล.ชอ. วิ. หรือ ทผจล.ชอ. วิ.)

๓๖. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก หรือเทียบเท่า
(ผจล.ขอ. หรือ ทผจล.ขอ.)
๓๗. พระครูปลัดของพระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ
๓๘. พระครูปลัดของพระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นสัญญาบัตร
๓๙. พระครูฐานานุกรม ชั้นเอก ของสมเด็จพระสังฆราช
๔๐. พระเปรียญธรรม ๘ ประโยค
๔๑. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท หรือเทียบเท่า
(ผจล.ทท. หรือ ทผจล.ทท.)
๔๒. พระเปรียญธรรม ๗ ประโยค
๔๓. พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นธรรม
๔๔. พระครูฐานานุกรม ชั้นโท ของสมเด็จพระสังฆราช (พระครูปริตร)
๔๕. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก (รจอ.ขอ.)
๔๖. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะอำเภอ ชั้นโท (รจอ.ทท.)
๔๗. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จต.ขอ. วิ.)
๔๘. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นเอก (จต.ขอ.)
๔๙. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นโท ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จต.ทท. วิ.)
๕๐. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นโท (จต.ทท.)
๕๑. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นตรี (จต.ทต.)
๕๒. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จร.ขอ. วิ.)
๕๓. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นเอก (จร.ขอ.)
๕๔. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโท ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จร.ทท. วิ.)
๕๕. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโท (จร.ทท.)
๕๖. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นตรี (จร.ทต.)
๕๗. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (จร.)
๕๘. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (ผจร.)
๕๙. พระเปรียญธรรม ๖ ประโยค
๖๐. พระเปรียญธรรม ๕ ประโยค
๖๑. พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นเทพ
๖๒. พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นราช
๖๓. พระครูวินัยธร
๖๔. พระครูธรรมธร
๖๕. พระครูคู่สวด

- ๖๖. พระเบญจธรรม ๔ ประโยค
- ๖๗. พระปลัดของพระราชาคณะ ชั้นสามัญ
- ๖๘. พระเบญจธรรม ๓ ประโยค
- ๖๙. พระครูรองคู่สวด
- ๗๐. พระครูสังฆรักษ์
- ๗๑. พระครูสมุห์
- ๗๒. พระครูใบฎีกา
- ๗๓. พระสมุห์
- ๗๔. พระใบฎีกา
- ๗๕. พระพิธีธรรม

กลุ่มกิจการคณะสงฆ์
สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ